

Tehdään niin kuin hyvä tulee

Kansallispuvun korjaaminen, Kemiön puku

Helsingin yliopisto
Kasvatustieteellinen tiedekunta
Käsityönopettajan koulutus
Pro gradu -tutkielma
Käsityötiede
Kesäkuu 2017
Sirkku Juhantila

Ohjaaja: Pirita Seitamaa-Hakkarainen

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Käyttätymistieteellinen		Laitos - Institution - Department Opettajankoulutuslaitos	
Tekijä - Författare - Author Sirkku Juhantila			
Työn nimi - Arbetets titel Tehdään niin kuin hyvä tulee – Kansallispuvun korjaaminen, Kemiön puku			
Title			
Oppiaine - Läroämne - Subject Käsityötiede			
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Pro gradu -tutkielma / Pirita Seitamaa- Hakkarainen		Aika - Datum - Month and year Kesäkuu 2017	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 85 s + 1 liites.
Tiivistelmä - Referat - Abstract <p>Tämä tutkimus käynnistyi tarpeesta korjata kansallispuku ja halusta dokumentoida sen korjausprosessi. Tutkimuksessa korjaamisen kohteena oli vanha Kemiön kansallispuku.</p> <p>Tutkimuskysymykseksi muodostui, miten kansallispuku korjataan. Alakysymyksiksi muodostuivat: mitä aikakautta puku edustaa, millaisia rajoitteita puvun ominaisuudet asettavat korjausratkaisuille sekä miten kansallispukujen perinteisen valmistuksen menetelmät soveltuvat puvun korjaamiseen. Korjausratkaisuihin vaikuttivat perinteet, puvun ominaisuudet ja tutkijan määrittelemät tavoitteet. Koska Kemiö sijaitsee Suomen ruotsinkielisellä alueella, korjausratkaisuja tehtäessä tutkittiin myös suomenruotsalaisille kansallispuvuille tyypillisiä piirteitä. Puvussa oli useita ongelmia: joidenkin osien poikkeamat mallipukuun verrattaessa, valmistuksessa käytetyt sopimattomat valmistusmenetelmät, vaatekappaleiden rikkinäisyys ja väärä koko.</p> <p>Tutkimusstrategiana oli tapaustutkimus ja tutkimusmenetelmänä autoetnografia. Lisäksi hyödynnettiin käytännönlähtöisen tutkimuksen piirteitä. Aineisto koostuu tutkijan kirjoittamista kertomuksista ja muistiinpanoista sekä eri vaiheita esittelevistä valokuvista. Aineistoa analysoitiin kirjoittamalla ja analyysi nivoutuu aineistoon.</p> <p>Tutkimuksen tuloksena analysoitiin tutkijan määrittelemän tavoitteen kannalta sopivimmat menetelmät tämän kansallispuvun korjaamiseen. Vaikka tutkimuksen tavoitteena ei ollut luoda yleistettäviä tuloksia, tutkimuksen tulokset voivat hyödyttää myös muita kansallispukuja korjaavia.</p>			
Avainsanat - Nyckelord kansallispuku, korjaaminen, autoetnografia, käsityö, byggedräkt			
Keywords			
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto – Helda / E-thesis (opinnäytteet)			
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information			

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Behavioural Sciences		Laitos - Institution - Department Teacher Education	
Tekijä - Författare - Author Sirkku Juhantila			
Työn nimi - Arbetets titel Tehdään niin kuin hyvä tulee – Kansallispuvun korjaaminen, Kemiön puku			
Title The repair process of an old Kemiö district's national costume			
Oppiaine - Läroämne - Subject Craft Science			
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Master's Thesis / Pirita Seitamaa-Hakkarainen		Aika - Datum - Month and year June 2017	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 85p. + 1 appendices
Tiivistelmä - Referat - Abstract <p>This research was based on a need to repair a national costume and willingness to document the repair process. The product repaired was an old national costume from Kemiö district.</p> <p>The main research question was: how to repair an old national costume. The sub-questions of the research were: how to define the version of the dress, what are the limitations which the dress itself is causing to the repair options and how the traditional sewing methods of a national dress could be utilized in the repair process. Several factors were impacting the repair process, such as: traditions, the features of the dress and the target identified by the researcher. Kemiö is located in the Swedish speaking area of Finland, and therefore the aim was also to find out whether there was any special guidance related to the traditions of Swedish speaking area's national costumes. There were several problems in the costume, such as the incorrectness of some parts compared to the model costume, incorrect sewing methods used, poor shape of some items and the wrong size of some items.</p> <p>The research strategy used was a case study research and the research method was autoethnography. Some features of the practice-led research were utilized as well. The data consists of narratives and notes written by the researcher during the research process as well as photographs of phases before and after repair. The data was analyzed by reflecting the narratives and the analysis is merged with the data.</p> <p>The best suitable practices regarding the repair of this specific national costume taking into consideration the targets defined by the researcher were identified as a result of this research. Some of the research results can benefit other repair processes as well, even though the target was not to create generalizable guidance.</p>			
Avainsanat - Nyckelord			
Keywords national costume, national dress, repair, craft, autoethnography			
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsinki University Library – Helda / E-thesis (theses)			
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information			

Sisällys

1.	JOHDANTO	1
2.	KANSALLISPUKU	4
2.1	Kansanpukujen ajan pukeutuminen	4
2.2	Kansanpuvusta kansallispukuun	5
	Suomenkielisen alueen puvut virkamiesten ohjauksessa	6
	Suomenruotsalainen alue Bragen ohjauksessa	9
2.3	Kansallispuvun osat	12
2.4	Kansallispukekunneuvoston toiminta ennen ja nyt	23
3.	KEMIÖN PUKU TUTKIMUKSEN KOHTEENA.....	27
3.1	Tutkimuskysymykset	27
3.2	Tutkimusmenetelmä.....	28
3.3	Tutkimuksen toteutus	32
4.	TUTKIMUKSEN TULOKSET	34
4.1	Kemiön puvun historia puvun ajoittamisen apuna	35
4.2	Ohjeiden ja tiedon jäljittämistä	39
4.3	Korjaaminen.....	44
	4.3.1 Hame, aikansa hieno edustaja.....	46
	4.3.2 Liivi, omanlaisensa yksilö.....	55
	4.3.3 Paita, yksilöllisyyttä ja mittaongelmia	60
	4.3.4 Esiliina ja paha silmä	66
	4.3.5 Huivi, toivoton tapaus.....	70
	4.3.6 Tasku, kaunis ja melkein oikeanlainen.....	70
	4.3.7 Yhteenveto korjauksista	71
4.4	Taitoa jahtaamassa	71
5.	POHDINTA	75
5.1	Luotettavuus	78
5.2	Pyhä kansallispuku	79
5.3	Ajatuksia jatkotutkimuksista	82
	LÄHTEET	83
	LIITE	86

TAULUKOT

Taulukko 1. Kemiön kansallispuvun hameen korjaamiseen saadut neuvot.....48

Taulukko 2. Kansallispuvun ajoitus, korjaustarpeet ja tulokset.....86

KUVIOT

Kuvio 1. Puvun korjaamiseen vaikuttavat tekijät.....33

1. Johdanto

Tämä tutkimus käsittelee käytettynä ostetun kansallispuvun korjaamista. Kansallispuvut ovat kiinnostaneet minua pitkään. Kotitalon vintiltä löytynyt Helmi Vuorelma Oy:n kansallispukukuvasto oli lapsena suosikkilukemistani, ja mietin, millaisen puvun ostaisin sitten aikuisena. Keväällä 2016 päätin hankkia kansallispuvun. Päädyin ostamaan käytetyn puvun, sillä en halunnut sijoittaa suurta summaa. Kaikesta huolimatta en ollut varma, missä, ja kuinka usein, tulisin pukua käyttämään.

Kansallispuvun voi valita joko oman kotipaikkakunnan, suvun kotipaikan tai pelkän oman mieltymyksen perusteella. Sukujuureni ovat Varsinais-Suomessa, mutta Hämeen puku ei houkuttanut ja Uskelan puku oli niin uusi, että niitä ei vielä ollut käytettynä myynnissä. Nykyisin Saloon kuuluvan Halikon kansallispuvusta löysin vain vähän tietoa. Karjalan suositut puvutkaan eivät tuntuneet luontevalta valinnalta, sillä minulla ei ole mitään siteitä Karjalaan.

Löysin Tori.fi -sivustoa selaillessani Kemiön kauniin puvun ja ryhdyin hankkimaan tietoa siitä, sillä Kemiö on lähellä kotipaikkakuntaani ja tuttu kesäviettopaikka. Minulle selvisi, että ruotsinkielisten alueiden puvut löytyvät eri kuvastosta. Olin aiemmin selannut vain suomenkielisen alueen kansallispukusivustoa. Kävin hie-
man kirjeenvaihtoa myyjän kanssa sähköpostitse puvun mitoista ja tein ostopäätöksen. Ostin siis käytetyn kansallispuvun näkemättä sitä ennalta. Myyjän mukaan puvun oli ommellut itselleen 40-luvulla syntynyt henkilö.

Kun puku saapui, se oli juuri niin kaunis, kuin oli kuvissakin näyttänyt. Joitakin ongelmakohtia tosin löytyi. Hameessa oli useita reikiä ja vyötäröä oli jatkettu epä-
määräisesti. Hameetta oli lyhennetty. Liivejä oli kaksi. Pienempi liivi oli tummemman punainen kuin isompi liivi, jonka saumat olivat liestyneitä. Esiliinan solmimis-
nauhoja oli jatkettu erikoisesti ja huivissa oli reikiä. Tasku oli hieno, tykkimys-
sen sijaan puuttui kokonaan. Paita oli ehjä ja hyvässä kunnossa, mutta minulle

liian pieni. Kun aloin tutkia, miten korjaisin puvun itselleni käyttökelpoiseksi, törmäsin tiedon saannin vaikeuteen. Ensimmäinen yllättävä tieto oli, että ruotsinkielisten alueiden puvuille on oma toimisto, joka hallinnoi pukujen malleja ja ohjeistaa valmistamista. Föreningen Brage on ollut avainasemassa suomenruotsalaisen alueen pukujen hallinnoinnissa kansallispukujen alusta saakka.

Kun kyselin eri asiantuntijoilta neuvoja kansallispukuni korjaamiseen, sain heti aluksi kaksi keskenään ristiriitaista neuvoa ja esille nousi vieraita termejä, kuten ”perinteisen valmistuksen ohje”. Tästä heräsi halu tutkia kansallispuvun korjaamista ja korjausprosessia määrittäviä ohjeita ja sääntöjä. Sivuan tutkimuksessa myös tiedon saannin avoimuutta ja sitä, miksi tästä aiheesta on niin vaikea saada tietoa. Vaikka olin aluksi ajatellut korjaavani puvun itsenäisesti, päädyin opiskelemaan aihetta myös Helsingin Työväenopiston kansallispukuryhmään.

Kansallispuvun korjausopasta ei ole olemassa, joten aloitin tutkimuksen perehtymällä kansallispuvuista saatavana olevaan kirjoitettuun perustietoon, kuten Sireliuksen *Suomen kansallispukujen historia* (1915), Toini-Inkeri Kaukosen *Suomalaiset kansanpuvut ja kansallispuvut* (1985), Ildiko Lehtisen ja Inkeri Sihvon *Rahwaan puku* (2005), Bo Lönnqvistin *Kansanpuku ja kansallispuku* (1979), Leena Holstin *Kansallispuku* (2011). Suomenruotsalaisten pukujen tilannetta ja historiaa avasi Appelgren ym. *Finlandssvenska Dräktboken* (2008). Tutustuin myös aiempiin kansallispukututkimuksiin, kuten esimerkiksi Inga Pihlhjertan pro gradu -tutkimukseen *Kansalaisopistojen kansallispukuopettajien kansallispuku kuva* (2001) sekä Tuulikki Matikaisen pro gradu -tutkielmaan *Taidot ovat muruja maailmalta – kansallispukuvalmistajien ammattitaito ja suhde kansallispukuun* (2008). Vaikka mainituissa teoksissa ei sinänsä kuvattu pukujen korjaamista, lisääntyvä tieto aiheesta auttoi pukuun liittyvien päätösten teossa.

Keskityn tässä tutkimuksessa analysoimaan oman pukuni korjaamista ja sitä prosessia, jonka kävin läpi sen korjaamiseen liittyen. Tutkimusstrategiani on tapaus-tutkimus ja tutkimusmenetelmäni autoetnografia. Tapaustutkimuksessa tavoitteena on perehtyä tutkimuskohteena olevaan todellisuuteen. Ellisin, Adamsin ja Bochnerin (2011, 273–274) mukaan autoetnografia on metodina sekä prosessi

että tuote ja sille on tunnusomaista pyrkimys ymmärtää yleistä kulttuurillista kokemusta yksittäisen kokemuksen tutkimisen kautta.

Tutkimuksen teoriaosuus muodostuu kansallispukujen historian esittelystä. Esittelen, miten kansallispuvut syntyivät ja mihin ne perustuvat. Selvitän, miten kansallispukuja koottiin sekä suomenkielisellä alueella että suomenruotsalaisella alueella, miten kokoamistyöt erosivat toisistaan ja mitä merkityksiä pukuihin liittyy. Rajasin katsauksen koskemaan vain naisten pukuja ja keskityin erityisesti Länsi-Suomelle tyypilliseen pukutyyppiin, jota Kemiön puku edustaa. Kerron, miten kansallispukuja alettiin toteuttaa ja mitä työtä kansallispukuneuvosto myöhemmin teki ja miksi tuolle työlle oli tarvetta.

Tutkimuskysymysten esittelyn jälkeen kerron käyttämästäni tutkimusmenetelmästä ja tutkimuksen etenemisestä. Tuloksissa esittelen aluksi Kemiön puvun historian, jota tutkin pystyäkseni ajoittamaan oman pukuni ja ymmärtämään sen ominaisuuksia. Kerron tiedon etsimisestä ja ohjeiden löytämisen haasteista. *Korjaaminen* -luvussa analysoin vaatekappale kerrallaan, miten pukuni eroaa mallipuvusta, mitä tulisi korjata ja millaisia korjausehdotuksia sain. Esittelen kunkin vaatekappaleen korjausprosessin kertomuksen ja kuvien avulla sekä analysoin, miten päädyin valitsemiini korjausratkaisuihin ja miten taitojen opettelu sujui. Tutkimusraportin lopussa koostan vielä pohdinnan ja ajatuksia jatkotutkimuksista.

2. Kansallispuku

Suomalainen kansallispuku yksityiskohtineen perustuu Suomessa aiemmin yleisesti käytettyyn kansanpukuun, joten kerron tässä luvussa, miten *kansallispuvut* syntyivät ja millaisia olivat niiden esikuvat, *kansanpuvut*.

2.1 Kansanpukujen ajan pukeutuminen

Lehtisen ja Sihvon mukaan sääty-yhteiskunta jakautui *kansanpukujen* aikaan, 1600- ja 1700-luvuilla, neljään säätyyn, jotka olivat aatelisto, papisto, porvaristo ja talonpojat. Karkeasti väestö voitiin jakaa kahteen osaan: säätyläisiin ja rahvaaseen eli kansaan. Kansaan kuuluivat talonpojat, maaseudun tilaton väestö sekä kaupunkien käsityöläiset. Oli tärkeätä voida osoittaa pukeutumisella säätyläisyyttä tai epäsäätyisyyttä. (Lehtinen & Sihvo, 2005, 7.) Kansan pukeutumista seurattiin ja sitä pyrittiin rajoittamaan ylellisyysasetuksilla, joiden rikkomisesta saattoi seurata jalkapuurangaistus. Kirkko valvoi seurakuntalaisten pukeutumista. (Lehtinen & Sihvo 2005, 15.)

Lönnqvistin mukaan kansallispukujen pohjana oleva kansanpuku on lähinnä 1700-luvun *rahvaanpukua*. Tuohon aikaan ei ollut tapana valmistaa arkivaatteita, vaan uusia vaatteita hankittiin elämän juhlatilaisuuksiin. Arkivaatteet olivat muusta käytöstä poistettuja vaatteita, eli juhla-vaatteet kulkeutuivat arjen vaateiksi sitten, kun ne olivat liian kuluneita juhlissa ja kirkossa käytettäväksi. Tästä syystä kansallispuvun perustana on kansan juhlapuku. Juhlapukujen kierto arkivaatteiksi kesti pitkään, sillä niitä käytettiin niin säännelysti ja varovaisesti, että ne kestivät usealle sukupolvelle. (Lönnqvist, 1979, 74–78.) Lehtinen ja Sihvo kertovat, että kansalla oli ylipäänsä vähän tekstiiliomaisuutta ja palkollisen palkkaan kuului tekstiilimateriaaleja ja jalkineita. 1700-luvun alkupuolella yksittäisen vaatekappaleen arvo saattoi olla hyvinkin suuri myötäjäisiä tai perunkirjoitusta tehdessä. Vasta 1700-luvun lopulla vaurastuttiin siten, että perinnönjaossa henkilön vaateomaisuus saattoi sisältää kymmeniä hameita. (Lehtinen & Sihvo, 2005, 34.)

Lehtisen ja Sihvon (2005, 13) mukaan kansan asujen materiaali oli 1600- ja 1700-luvuilla paitaa lukuun ottamatta villa. Länsi- ja Pohjois-Suomessa käytettiin Kaukosen (1985, 11) mukaan myös ostokankaita, mutta Karjalan kannaksella käytettiin lähes yksinomaan kotikutoisia kankaita vielä 1800-luvulla. Kansanpuvuille oli ominaista vanhoillisuus sekä materiaaleissa, leikkauksissa, työtavoissa että koristelussa.

Holst (2011, 61) kertoo, että arkena oli tapana pukeutua yksinkertaisesti. Kirkkoon mentäessä se sijaan pukeuduttiin parhaimpiin vaatteisiin ja puku ilmaisi käyttäjänsä kotipaikan, varallisuuden, taidot, aviosäädyn, uskonnon ja iän. Juhlapukuun kuului kerroksellisuus ja siihen yhdistettiin eri aikakausina valmistettuja vaatekappaleita. Naisen pukuun kuului paitsi itse tehtyjä myös ostettuja ja perittyjä osia. Vaatteet puettiin siten, että ne näkyivät ainakin osittain toistensa alta. Asukokonaisuus oli sananmukaisesti edustusasu. (Holst, 2011, 19, 45.) Lönnqvistin (1979, 86) mukaan muotityyleistä poimitut virikkeet oli sulautettu paikalliseen perinteeseen, minkä tuloksena oli usein kirjava ja mielikuvituksellinen tuote, joka aikojen saatossa muotoutui perinteeksi.

2.2 Kansanpuvusta kansallispukuun

Holst kertoo kansallispuvun syntyneen 1900-luvun alussa, jolloin monet muutkin eurooppalaiset valtiot etsivät omaa kansallista identiteettiään. Kansallispukujen synnyn taustalla voidaan nähdä ajalle leimallinen kansallisromanttinen virtaus. Suomeen oli syntymässä suomenkielinen sivistyneistö ja kansalaisia yhdistivät kulttuurin luominen, vapaa kansalaistoiminta sekä kansansivistystyö. (Holst, 2011, 17.) Suomen ruotsinkielisen väestön identiteetti oli jo saanut perustan joten oli aika vahvistaa oman kansanosan, oman alueen ja oman kulttuurin syntyä näkyvin symbolein (Appelgren ym., 2008, 13).

Lönnqvist (1979, 120–122) kertoo, miten taiteilijat ja muu sivistyneistö huolestuivat kansankulttuurin mahdollisesta katoamisesta, mikä johdosta käynnistettiin kansatieteellisen aineiston kerääminen. Holstin (2011, 19) mukaan porvarillinen yleismuoti oli jo syrjäyttämässä kansanpuvun siinä vaiheessa, kun kansankulttuurin kerääminen ja tallennus aloitettiin Suomessa.

Lönnqvistin mukaan jo 1800-luvun loppupuolella alkoi ilmestyä julkaisuja, joissa kuvattiin kansanpukuja. Vuonna 1866 esiintyi Suomen Taitelijaseuran vuosijuhlassa kolme kansantansseja esittänyttä ryhmää, jotka olivat keränneet vanhoja kansanomaisia asuja kotipaikkakunniltaan. Oletetaan, että tämä innosti taiteilijoita lähtemään tallettamaan ns. kansanelämää ja suuntaus jatkui 1800-luvun lopulle asti. (Lönnqvist, 1979, 119–122.) Holstin (2011, 20) mukaan edustavin kansanpukujen ja niiden osien kokoelma on nykyään Kansallismuseossa.

Kaukonen määrittelee kansallispuvun seuraavasti:

”Kansallispuvut ovat kansanpukujen asiantuntijain suunnitteleminen mallien mukaan nykykäyttöön valmistettuja uusintoja talonpoikaisväestön 1700- ja 1800-luvulla käyttämistä ja alueelleen tyypillisistä kansanpukujen perinteisistä juhla-asuista.” (Kaukonen, 1985, 277)

Ensimmäiset kansallispuvut eli kansanpukujen tosinnot esiteltiin Lönnqvistin mukaan julkisesti vuonna 1885. Suomen Käsityön ystävät oli valmistanut kahdeksan kansanpukujen toisintoa: Jääsken, Askolan, Houtskarín, Säkylän ja Lapväärtin puvut, lapinpuvun, savolais- ja hämäläispuvut sekä äyrämöispuvun. Suomessa oli vierailulla Suomen suurruhtinas Aleksanteri III, jonka vaimolle keisarinna Maria Feodorovnallem suomalaiset naisjärjestöt lahjoittivat soutuveneeseen. Veneeseen soitivat paikalle näihin pukuihin pukeutuneet soutajat. Tapahtuma sai runsaasti julkisuutta ja voidaankin sanoa, että kansallispuvukulttuuri alkoi kehittyä sen johdosta. (Lönnqvist, 1979, 125.)

Kansallispukuja koottiin Suomen suomenkielisillä ja ruotsinkielisillä alueilla toisistaan poikkeavilla tavoilla, jotka esittelen seuraavaksi.

Suomenkielisen alueen puvut virkamiesten ohjauksessa

Suomen suomenkielisen alueen kansallispuvuharrastusta ja pukujen kokoamista ohjasivat Lönnqvistin (1979, 126–130) mukaan kansallismuseon virkamiehet. Kaukosen (1985, 302) mukaan se ei kuitenkaan kuulunut heidän virallisiin tehtä-

viinsä, vaan se oli vapaaehtoista harrastus- ja kansanvalistustyötä kansallispu-
kuliikkeen auttamiseksi. Kansallismuseossa oli tallessa runsaasti kansanpukuja
ja niiden osia ja nämä materiaalit toimivat julkaistujen pukumallien esikuvina. Tär-
keänä lähdemateriaalina toimivat myös perukirjat, sillä niihin oli usein kirjattu hy-
vinkin yksityiskohtaista tietoa vainajan vaatekappaleista (Holst, 2011, 18).

Holstin (2011, 24–26) mukaan vuonna 1898 julkaistiin ensimmäiset, Theodor
Schvindtin laatimat kansallispukumalleja esittelevä julkaisu. Kaukosen (1985,
300–301) mukaan alkuaikojen toisen vaikuttajan, professori U.T. Sireliuksen mie-
lestä kansallispuvuissa tuli säilyttää kansanomainen tyyli, eikä niihin saanut se-

koittaa mitään vierasta. Sirelius kui-
tenkin salli sen, että materiaaleja
kevennettäisiin jonkin verran.

Kuva 1, Kaukolan puku, Sirelius (1921, 10).

Lönnqvistin (1979, 126) mukaan
Schvindt ja Sirelius julkaisivat vuo-
sina 1899–1922 viisi kansallispuku-
kuvastoa piirroksineen ja työselityk-
sineen. Alkuaikojen julkaisut esitte-
livät pukumalleja melko suurpiirtei-
sesti ja työohjeet olivat lyhyitä. Näi-
den piirrosten (kuvassa 1 esimerk-
kinä Kaukolan puku) perusteella
maassa kuitenkin alettiin toteuttaa
kansallispukuja.

Kolme muuta alkuaikojen vaikutta-
jaa pukuja koottaessa olivat Holstin
mukaan maisteri Tyyni Vahter, taiteilija Alli Touri, sekä professori Toini-Inkeri
Kaukonen. Vahter tunsu kansanpuvut ja museon kokoelman, ja teki niiden perus-
teella suunnitelmia puvuista. Touri tutki laajemmalti kansanpukuja, niiden mate-
riaaleja ja työtapoja sekä antoi pukuihin taiteilijan näkemyksen ja loi esimerkiksi

kuvastoissa (ks. kuva 2) nähtävät piirrokset. Häneltä oli lähtöisin myös esteettinen näkemys yksiväristen liivien liittämisestä kansallispukuun. (Holst, 2011, 26–27.)

Kuva 2. Kansallispuvukuja Vuorelman kuvastossa (s. 19) vuodelta 1957.

Suurin osa Vahterin kokoamista pukumalleista perustuu Kaukosen mukaan kansallismuseon kansanpukukokoelmaan. Kaikilta seuduilta ei löytynyt mitään lähdeaineistoa suunnittelun tueksi, mutta Vahter pyrki silti suunnittelemaan puvun ja lainasi vaateparsien esikuvia naapurustosta tai tarvittaessa kauempaakin. Periaatteena toki oli, että jokaiselle puvun osalle tuli löytää esikuva perinteisestä kansanpuvustosta. (Kaukonen, 1985, 301–303.)

Holstin mukaan kansallispuvut olivat aluksi vain pienen ryhmän harrastus. Sittemmin järjestöt ja seurat edistivät kansallispuvuaatetta ottamalla puvut käyttöön omassa toiminnassaan. Kansallispuvusta tuli koko kansan juhlapuku, esiintymispuku, kotipaikkakunnan identiteetin korostaja ja suomalaisuuden tunnus. (Holst, 2011, 23.)

Suomenruotsalainen alue Bragen ohjauksessa

Suomenruotsalaisen alueen pukujen kokoamistapa ja ideologia pukujen taustalla poikkeaa jossain määrin suomenkielisen alueen pukujen kokoamisesta. Suomenruotsalaisen identiteetin korostaminen on merkittävä osa suomenruotsalaista kansallispukuperinnettä.

Föreningen Brage perustettiin Lönnqvistin (1979, 130) mukaan vuonna 1906 vaalimaan ja elvyttämään ruotsinkielisen väestön kansankulttuuria. Appelgren ym. (2008, 16–20) mukaan alkuaikojen ohjelman tavoitteena oli myös palauttaa kotikäsitön arvo ja korostaa vaateparsien ekologisuutta ja käsityön merkitystä hyvinvoinnille. *Föreningen Brage* on vastannut suomenruotsalaisista kansallispukuasioista perustamisestaan lähtien ja jatkaa sitä edelleen.

Kansallispukujen kokoamistyö aloitettiin Appelgren ym. (2008, 14–15) mukaan järjestelmällisellä kenttätutkimuksella, etnografisella tiedon keruulla pukeutumisesta saaristokunnissa ennen teollistumista, vanhojen dokumenttien tutkimisella ja vanhojen vaatekappaleiden sekä kangaskokeilujen inventoinnilla. Heikel (1961, 44) kertoo, että kokoamistyössä hyödynnettiin myös Kansallismuseon koelmia.

Bragen puheenjohtaja Otto Andersson ja sihteeri Yngvar Heikel olivat Appelgren ym. mukaan päävastuussa projektista, jonka tavoitteena oli luoda oma kansallispuku Suomen jokaiselle ruotsinkieliselle ja kaksikieliselle kunnalle. Tavoite toteutui ja lopputuloksena syntyi lähes 200 pukua. Avainasemassa olivat paikallisista toimijoista muodostetut komiteat, jotka alkoivat tutkia paikallista pukeutumisperinnettä ja ottaa käyttöön pukujen rekonstruktioita. Heikel ohjasi työtä järjestelmällisesti ja Bragen pukuosasto päätti kaikista pukukysymyksistä. Itse asiassa Heikel vastasi suomenruotsalaisen alueen kansallispukuprojektista seuraavien 40 vuoden ajan. (Appelgren, 2008, 14–15.)

Koulutetun luokan näkemyksestä kansanpukukulttuuriin ja talonpoikaiskansan käsityksestä siitä, miltä oikean vanhan puvun tulisi näyttää, muodostui Appelgren

ym. mukaan ainutlaatuinen vastakkainasettelu (mt. 15). Suomenruotsalaisia pukuja koottaessa ei (mt. 33) niinkään haluttu tutkia vanhoja dokumentteja, kuten perukirjoja, mitä jälkikäteen ajateltuna voidaan pitää virheenä, sillä jos näitä olisi tutkittu, olisi pukujen muodostaminen perustunut historiallisesti vivahteikkaammalle perustalle. Pohjatyö pukujen luomiseksi ei kaikin osin ollut erityisen huolellista ja toisinaan pukujen kokoamista leimasi kiire. Tästä syystä esimerkiksi pukujen leikkauksia kopioitiin (mt. 25–26). Käytännössä oltiin tietoisia siitä, että pukeutuminen ei ollut noudattanut kuntarajoja eikä kaikista kunnista saatukaan esille riittäviä materiaaleja (mt. 25, 31). Joissakin kunnissa esimerkkiaineistoa taas olisi riittänyt useampaankin pukuun ja oli vaikeaa valita vain yksi (mt. 36).

Schulmanin mukaan kansallispukuja koottaessa pyrittiin toki aina käyttämään alkuperäistä materiaalia, mutta sen puuttuessa tehtiin muita ratkaisuja. Esimerkiksi Munsalan ja Oravaisten hamekankaisiin päätettiin laittaa samanlaiset raitaryhmit, mutta niihin valittiin erilainen pohjaväri. Lähdemateriaalin puutteen vuoksi koottiin useita pukuja, joissa liivi ja hame olivat samaa kangasta. Myös esiliinaongelma saatettiin ratkaista siten, että esiliina oli muutoin samaa kuin hamekangas, mutta raidat tehtiin kapeammiksi. Käyttäjät toivoivat myös harmoniaa naisten ja miesten puvun välille, minkä johdosta museon varastoihin jäi käyttämättömäksi upeita silkki-, karttuuni- ja muista ostokankaista tehtyjä liivejä. Oli toki käytännöllistä, että kansallispukuihin valittujen liivien kankaita voitiin kutoa kotona. Tekstiilimateriaalit oli kansanpukujen aikaan käytetty tarkasti loppuun ja esimerkiksi paitoja ei juuri ole jäänyt museoihin. Esikuvien puuttuessa kansallispukuihin valittiin ajan hengen mukainen paitapusero. Näitä valintoja on tutkimuksen edistyessä myöhemmin korvattu alkuperäisten kaltaisilla pellavasta valmistetuilla paitoilla. (Schulman, 2006, 73–74.)

Suomenruotsalaiset puvut ovat Appelgrenin ym. (2008, 41) mukaan keskenään yhdenmukaisia, sillä pukuja koottaessa muodostui ns. kansallispukutyyli, tietynlainen kaava, jonka mukaan puuttuvat yksityiskohdat täydennettiin. Tämän johdosta suomenruotsalaiset puvut pystytään erottamaan suomenkielisen alueen puvuista ja Ruotsin puvuista.

Joiltain osin Bragen ohjaus ei onnistunut, ja esimerkiksi Ahvenanmaalla pukujen kokoaminen kulki omia polkujaan (Appelgren ym., 2008, 26–27). Joitain asioita jouduttiin myöhemmin tarkistamaan ja tuli tilanteita, joissa Brage joutui arvioimaan sellaisten pukujen aitoutta ja oikeanlaisuutta, joita oli jo käytetty vuosia jonkin seudun kansallispukuina, mutta joiden synty oli epäselvä (mt. 37). Lisäksi Brage joutui ottamaan kantaa tilanteisiin, joissa seudulla ei oltu tyytyväisiä valittuun kankaaseen ja kommentoimaan muutosehdotuksia (mt. 39). Myöskään kompromisseilta ei välttytty. Bragen tutkijat pitivät kiinni historiallisesta lähtökohdasta niin pitkälti kuin mahdollista, mutta joskus puuttui lähdemateriaali, toisinaan taas oli sekä teknisesti että taloudellisesti haasteellista todentaa asia ja toisinaan taas jouduttiin tulemaan vastaan kuntalaisten toiveita, jotta puku saatiin ylipäänsä valmiiksi. (mt. 43.)

Appelgren ym. mukaan haluttiin, että Bragen pukutoimistosta piti neuvonnan lisäksi voida myös ostaa kansallispukujen materiaaleja. Yhdistyksen tavoitteena oli yhdistää suomenruotsalaisia yli sosiaalirajojen ja tässä puvuilla oli merkittävä osuus, sillä niitä käytettäessä luokkaerot katosivat. Kansan osia lähensi ja kansan itsetuntoa kohotti, kun kaupunkilaiset käyttivät kansan vaatteita. Aivan niin elävää ja tavanomaista ei pukujen käytöstä kuitenkaan tullut, kuin mitä oli tavoiteltu, vaan kansallispuvut jäivät juhla- ja esiintymisasuiksi. (Appelgren ym., 2008, 21). Lönnqvistin (1979, 133, 130) mukaan kansallispukujen käyttö on kuitenkin ollut erityisen suosittua suomenruotsalaisten parissa ja harrastus levisi kansanopistojen ja lauluryhmien välityksellä.

Suomenruotsalaisen alueen kansallispukuliikkeelle on Appelgrenin ym. mukaan leimallista sen suuri sidonnaisuus suomenruotsalaisuuteen kielellis-kansallisena ideologiana. Bragella toivottiin, että ”jo olemassa olevia sekä rakennettavia kansallispukuja käyttäisivät vain ne henkilöt, jotka asuvat tai ovat kotoisin kyseisestä kunnasta”. (Appelgren ym. 2008, 35.) Nykyään vallitseva käytäntö pukua valittaessa on kuitenkin sama kuin suomenkielisen alueen kansallispuvuissa, eli käyttäjä saa valita puvun vapaasti (E. Mendelin, sähköposti 17.1.2017).

Appelgren ym. mukaan myös suomenruotsalaisen alueen kansallispuvukuvia julkaistiin alkuaikoina kuvitettuina julkaisuina, ja ensimmäiset tarkemmat kirjaset julkaistiin 1920-luvulla. Niissä kuvattiin puvun perustana olevia vaatekappaleita, puvun yksityiskohtia, leikkaukset piirrosten avulla sekä kankaiden kudontaohje. Kirjaset sisälsivät värillisen liitteen materiaaleista. Myöhemmin todettiin kuitenkin, että nämä ohjeet eivät olleet riittäviä esikuvien kaltaisen puvun toteuttamiseksi. (Appelgren ym., 2008, 55-64.)

Suomenruotsalaisten pukujen kokoaminen siis erosi suomenkielisen alueen pukujen kokoamisesta, sillä kokoamistyötä johti yksi taho, Föreningen Brage ja vastuussa oli huomattavan pitkään sama henkilö, Yngvar Heikel. Suomenruotsalaisella alueella puvut olivat osa suomenruotsalaista identiteettiä ja käyttäjät sitoutettiin pukuun jo sen kokoamisvaiheessa, johon he osallistuivat. Paikkakuntakohtaisuus tuli pukuihin ikään kuin sisään rakennettuna, mikä on saattanut vaikuttaa puvun suosioon ja käyttöön.

Suomenkielisellä alueella taas pukujen pitäjäläluonne vakiintui Lönnqvistin mukaan hitaasti. Yleinen asenne kansallispuvukuvia kohtaan vaihteli suuresti niiden alkuaikoina. Puvun valintaperusteet vaihtelivat ja alkuaikoina puku saatettiin valita hinnan perusteella tai voitiin valita sellainen puku, jota muilla ei vielä ollut (Lönnqvist, 1979, 133.)

2.3 Kansallispuvun osat

Holstin (2011, 45) mukaan kansanpuvun pukukokonaisuuteen kuului vakiintuneesti paita, hame, esiliina, liivi, röijy, päähine sekä jalkaverhot, sukat ja jalkineet. Kansanpuvun kokonaisuus on *länsisuomalaisen kansallispuvun* lähtökohta.

Tässä kappaleessa kerron, millaisia kansallispuvun osat olivat esikuvissa eli kansanpuvuissa, millaisia merkityksiä niihin liittyi ja miten vaatteita muokattiin, kun kansallispuvukuvia koottiin. Esittelen ensimmäisenä liivin, jota muokattiin kansallispuvukuvia koottaessa jopa siinä määrin, että sen merkitys pukukokonaisuuden osana muuttui. Kuten myöhemmin Kemiön puvun historiasta selviää, myös Kemiön puvun liivi koki vastaavan kohtalon.

Liivi

Lehtisen ja Sihvon mukaan Suomessa vanhimmat tiedot kurenyöreillä varustetuista liiveistä ovat 1600-luvun puolivälistä Ahvenanmaalta ja Varsinais-Suomesta. Liivi omaksuttiin kansanpukuun ennen kaikkea papiston välityksellä ylempien säätyjen muotipuvusta. Liiveihin käytettiin kuviollisia hienoja villakankaita, kuten satiinin tapaista floretia, damastikuvioista kalminkkia, skotlantilaista villakangasta, kirssiä ja saijenia. Ruusukuviainen tai raidallinen kalminkki yleistyi 1700-luvun puolivälissä. Liivistä kehittyi varsinainen ylellisyysesine ja se kuului punaisen hameen kanssa kansannaisen juhla-asuun 1700-luvulla. (Lehtinen & Sihvo, 2005, 65.) Kaukonen (1985, 54) kertoo, että liivit olivat värikkäitä ja koreita eikä raitakangas aina ollut samaa kuin hameessa, mikä antoi asulle kansanomaisen rehevää leimaa. Holstin (2011, 99) mukaan liivi saattoi olla pukukokonaisuuden muodikkain osa.

Lehtisen ja Sihvon (2005, 71) mukaan liivi oli kaavoitettu siten, että se oli vartalonmyötäinen takaa, ja etuosa voitiin säätää miehustaan pujotettavilla nyöreillä. Liiville antoivat lisäleveyttä taakse leikatut trapetsimaiset laskokset eli körtit. Sekä liivien että körttien muoto vaihteli aikojen myötä ja alueittain.

Kansallispukujen kokoamisvaiheessa liivien rooli muuttui, kun niiden väriä, materiaaleja ja kaavoitusta muokattiin esikuvista poiketen. Holstin (2011, 107) mukaan pukujen kokoajat pitivät sopimattomana yhdistää kansallispukuun monta eri kuosia, vaikka se oli nimenomaan ollut tapana esikuvana olleessa kansanpuvussa. Holst (2011, 26) kertoo, että suomenkielisen alueen pukuja koonneen taiteilija Alli Tourin esteettisen näkemyksen mukaan oli kaunista yhdistää raitahameisiin yksiväriset liivit. Siksi moniin pukuihin valittiin yksivärinen, usein sininen liivi. Suomenruotsalaisten pukujen kokoamisesta vastanneet Föreningen Bragen pukuasiantuntijat olivat samoilla linjoilla. Appelgren ym. (2008, 36) kertovat, että suomenruotsalaisten kansallispukujen liiveistä tehtiin usein yksivärisiä, sillä yleisohjeeksi oli muodostunut tavoitella harmoniaa ja valita liiviin joko samaa kangasta kuin hameessa, jokin väri hameen raitojen asteikolta tai yksivärinen liivi, jonka väri oli sama kuin hameen pohjavärisessä.

Kansallispukujen liivien muotokaan ei vastannut Holstin mukaan alkuperäistä, sillä kansallispukumalleista alkuaikoina julkaistuja piirroksia tulkittiin oman mielen mukaan ja liivien rakenteita muutettiin. Liivejä lyhennettiin, kädentiet syvenivät, päänteitä suurennettiin ja liiveihin lisättiin sivusauma. Liivien valmistuksen työtapu muuttui esikuvista, kappaleet vuoritettiin erikseen eli ns. pussiin, jolloin liivin kokoa oli helppo muokata, jos omat mitat muuttuivat. Tämä kaikki köyhdytti liivien alkuperäistä kirjoa ja monimuotoisuutta. (Holst, 2011, 107.)

Appelgren ym. (2008, 214-215) mukaan 1920-luvulla pukuja koottaessa ei edes pidetty erityisen tärkeänä sitä, että liivi olisi kaavoitettu alkuperäisen liivin kaltaiseksi. Vallitseva muoti vaikutti usein liivin muotoon. Vaikka erityisesti suomenruotsalaisten kansallispukujen kokoamisen avulla pyrittiin yhdistämään ylemmän ja alemman luokan ihmisiä (mt. 21), pukuja kokosivat ylemmän luokan ihmiset, joille kansan maku ei sellaisenaan kelvannut.

Liivien määrittelyyn kansallispuvuissa saattoi liittyä erikoisiakin vaihteita. Esimerkiksi Houtskarlin liivistä päätettäessä osoittautui Heikelin mukaan mahdottomaksi löytää tai valmistaa kangasta kaikkiin ajateltuihin alkuperäisiin liivivaihtoehtoihin. Tästä syystä Bragen toimisto teki oman ehdotuksen aiheesta. Liivikankaaksi valittiin yksivärinen vihreä ja liivin kirjailun luomiseksi käynnistettiin suunnittelukilpailu. Voittajaehdotusta korjattiin edelleen houtskarilaisten toiveiden mukaisesti. (Heikel, 1961, 49.)

Kaiken kaikkiaan kansallispukuja koottaessa liivien merkitys puvun kauneimpana ja arvokkaimpana osana muuttui, kun liivien materiaalit ja mallit eivät noudattaneet esikuvina toimineita vaatekappaleita. Liivien loiston himmennettyä raitahameet nousivat kansallispuvuissa näkyvämpään rooliin.

Hame

Kaukosen (1985, 32) mukaan vyötäröhame oli 1700- ja 1800-luvun kansanpuvuissa yleisin. Lehtinen ja Sihvo kertovat, että hameet ommeltiin 1600- ja 1700-luvuilla joko ostetusta verkakankaasta, kotimaisesta tai kotikutoisesta sarasta ja sarssista. Hameita tehtiin kahdella tavalla. Hame voitiin valmistaa ompelemalla kapeasta kankaasta neljä hameen pituista kangaspalaa hupioreunoista yhteen

ja poimuttaa vyötärölle. Toinen tapa oli poimuttaa hameen pituuden levyinen kangas yhtenä kappaleena pituussuuntaan toisesta huppiosta vyötärölle. (Lehtinen & Sihvo, 2005, 33.)

Hame saatettiin poimuttaa joko kauttaaltaan tai siten, että kaikki laskokset olivat takana. Hamekangas voitiin kutoa siten, että esiliinan alle jäävä osa kudottiin halvemmasta langasta tai käytettiin huonommin värjäytyneitä lankoja (Lehtinen & Sihvo, 2005, 53; Kaukonen, 1985, 31.) Kaukosen mukaan hameet eivät alkuaan olleet erityisen leveitä, mutta 1800-luvulla ihanteeksi tuli ajan muodin mukaan hameosan muhkea ulkonäkö ja hameita puettiin päällekkäin useita, tavallisesti kolme. Hameessa oli runsaasti kangasta siten, että kantaja saattoi ylpeillä sen avulla varakkuudellaan ja korostaa luonnonlihavuutta, jota tuolloin pidettiin terveyden merkinä. (Kaukonen, 1985, 32–37.)

Raitahameet yleistyivät Kaukosen (1985, 30-31) mukaan 1700-luvulla, ja niiden esikuvina olivat teollisesti kudotut kalminkki-nimiset värikäsraitaiset villakankaat. Raitamallit olivat aluksi leveitä, mutta 1800-luvun alussa muotiin tulivat kapeat raitamallit. Erityisesti Etelä-Pohjanmaalla esiintyi myös flammuraidoitettuja kankaita. Holst (2011, 80) kertoo, että joillain alueilla oli tapana kutoa hameen raidat siten, että raitamalleista ja -väreistä voitiin tunnistaa kotipaikka. Oman alueen raitateemaa kuitenkin varioitiin siten, että jokainen hame oli oma yksilönsä. Hameissa käytettiin myös ostokankaita ja Appelgren ym. (2008, 39) mukaan esimerkiksi Paraisilta löydetty kansallispuvun perustana käytetty ”Fagerkulla” -kangas osoittautuikin alkuperältään 1770- ja 1780-luvuille tyypilliseksi tehdaste-koiseksi kalminkkikankaaksi, mikä aiheutti suuria hankaluuksia siinä vaiheessa, kun kankaan rikasta värimaailmaa yritettiin ruveta toistamaan kotona kutoen.

Muotipukujen helman pituuden vaihtelu vaikutti myös kansannaisten pukujen mitaan. Osaltaan vaikutti myös kangaspuiden leveys, eli se, kuinka pitkä hameesta voitiin tehdä, kun kangas käytettiin vaakasuuntaan. Joskus hametta saatettiin jatkaa erillisellä kaitaleella. (Lehtinen & Sihvo, 2005, 53.) Kaukosen (1985, 38) mukaan kansanpukujen hameet ulottuivat aikoinaan vain noin puolisääreen, mutta 1800-luvulla nilkkaan ulottuvat juhlahameet olivat tavallisia. Oli myös yleistä

kääntää hameen helma erillisen kangaskaitaleen avulla, jolloin arvokasta kangasta ei turhaan kulunut hameen nurjalle puolelle. Lehtisen ja Sihvon (2005, 54) mukaan vanhimmat hamekankaat kudottiin paksulla villalangalla pellavaloimeen, mikä aiheutti sen, että hameista tuli painavia, sillä helma saattoi olla jopa 3 metriä leveä.

Kansallispuvuissa esikuvana ollutta kansanpuvun hametta lähdettiin keventämään heti kansallispuukujen alkuvuosista alkaen. Kaukosen (1985, 285–286) mukaan asiantuntijat keskustelivat aiheesta ja keventämisen koettiin edistävän pukujen käyttöä. Holstin mukaan hameet muuttuivat muodin mukaan, materiaaleja kevennettiin, kankaan määrä väheni ja laskostusta muokattiin esikuvasta poikkeavaksi, jotta vyötärön kohta näyttäisi kapeammalta. Myös hameen pituus vaihteli muotikausien mukaan. Kun kansallispuukuja myöhemmin tarkistettiin, hameisiin palautettiin niiden alkuperäinen kangasmäärä ja materiaali ja esimerkiksi alkuperäiset painokankaat kelpuutettiin takaisin hameisiin. (Holst, 2011, 75.)

Esiliina

Esiliina oli perinteisessä kansanpuvussa tärkeä ja arvostettu pyhä- ja juhla-asun osa. Koristeellinen esiliina oli pikemminkin asuste kuin hameen suojus. Vanhinta tyyppiä olivat kapeahkot lyhyet, valkoiset pellavaesiliinat, mutta 1700-luvun alkupuoliskolta lähtien alettiin Länsi-Suomessa käyttää myös värillisiä esiliinoja. (Kaukonen, 1985, 49–50.) Lehtisen ja Sihvon (2005, 97) mukaan 1800-luvulla esiliina oli yleinen koko maassa. Muodot, materiaalit ja värit vaihtelivat alueittain ja käyttötarkoituksen mukaan. Holst (2011, 89) kertoo, että länsisuomalaiset esiliinat olivat leveitä ja kankaan käyttö oli näyttävää. Museoihin on talletettu myös silkki- ja painokankaisia esiliinoja.

Esiliina ei ollut kansanpuvuissa pelkkä vaatekappale, vaan siihen liittyi monenlaisia merkityksiä. Lehtisen ja Sihvon (2005, 91) mukaan esiliinan on katsottu olleen jo rautakaudella paitsi käytännöllinen asuste, myös statussymboli. Kaukosen mukaan esiliinaan liittyi myös uskomuksia. Se suojasi siveyttä ja toimi varjelijana pahaa silmää vastaan. Se oli kunniallisuuden tunnuskuva ja suojeli käyttäjänsä

miesten lähentely-yrityksiltä. Esiliinattomien oli havaittu saaneen aviottomia lapsia. Esiliinan paikkaaminen tiesi saman tyyppisiä ongelmia. (Kaukonen 1985, 51.) Holstin, (2011, 85) mukaan lasta odottava nainen saattoi käyttää päällekkäin kahta esiliinaa, toinen suojasi naista itseään, toinen syntymätöntä lasta.

Kansallispuvuissa esiliina saatettiin Holstin mukaan jättää kokonaan pois asukonaisuutta koottaessa, sillä se koettiin arkiseksi asusteeksi, jonka ei katsottu sopivan esiintymis- ja juhla-asuksi markkinoituun kansallispukuun. Etenkin arkiseksi miellettyjä raidallisia ja yksivärisiä esiliinoja korvattiin usein länsisuomalaisissa kansallispuvuissa valkoisilla pitsikoristeisilla esiliinoilla. Yleisilmeeltään esiliinat kapenivat ja niiden vyötärökaitaleet levenivät, solmimisnauhat tehtiin esiliinakankaasta. Kun pukuja tarkistettiin 1980-luvulla, esiliinoja palautettiin sekä uusiin että tarkistettuihin pukuihin ja alkuperäisiä kuoseja palautettiin käyttöön. Pukuihin tuli myös useita esiliinavaihtoehtoja. (Holst, 2011, 91–93.)

Suomenruotsalaisiin pukuihin valittiin niitä koottaessa usein esiliinaksi 1920-luvulla muotia ollut valkoinen reikäommelkuvioitu puuvillaesiliina. Appelgren ym. (2008, 222) kertovat, että kun pukuja on myöhemmin pystytty palauttamaan paremmin historiallista esikuvaa vastaaviksi, on suositeltavaa käyttää valkoisen esiliinan sijaan vaihtoehtoisiksi tuotuja karttuuni-, silkki-, pellava- ja raskiesiliinoja.

Paita

Lehtisen ja Sihvon mukaan paitoja tunnettiin kolmea perusmallia: pitkä paita, jossa oli alaset eli helma, hankkipaita eli olkainpaita sekä yliset, joka tarkoittaa lyhyttä hihallista paitaa. Pääntien mukaan jaotellen voidaan erottaa neljä perusmallia, avokauluspaidat, hartiakauluspaidat, halkiopaidat ja rekkopaidat. Paitojen yleisin materiaali oli pellava. Naisten paidat leikattiin siten, että kangas taitettiin pitkittäissuunnassa, taitteeseen leikattiin pääntie, sivuille ommeltiin helmaa levittävät kiilat ja kainalotilkut. Pääntietä voitiin kuroa pienemmäksi soljella ja paitaan liittää helma, eli alaset. (Lehtinen & Sihvo, 2005, 34–45.)

Hukkapaloja pyrittiin välttämään ja tarvittavaa väljyyttä luomaan poimutuksilla, kiilakappaleilla ja kainalotilkuilla. Aluksi paidat olivat kauluksettomia, mutta 1700-

luvusta alkaen alettiin Etelä-Suomessa ommella myös kauluksellisia paitoja. Paitojen kuviointi ja koristelu on vaihdellut suuresti käyttötarkoituksen ja alueen mukaan. Pitkää mekkomaista paitaa käytettiin sekä päivävaatteena, yövaatteena että alusvaatteena. Kesähelteellä tai sisätiloissa sitä käytettiin myös työpaitana ilman muita vaatteita. (Kaukonen, 1985, 42–45.)

Kansallispuvuissa paitoja ommeltiin Holstin mukaan naisten puseronkaavojen avulla lyhyiksi ja niukemmiksi kuin esikuvansa. Pääntiet muokattiin siveämmiksi. Kankaita kevennettiin ja käsin ompelun sijaan saumat ommeltiin koneella. Myös kirjontoja muokattiin helpommin tehtäviksi tai niitä saatettiin korvata koristenauhoilla. (Holst, 2011, 65.) Schulman (2006, 74) puolestaan kertoo, että suomenruotsalaisissa puvuissa esikuvien puuttuessa pukuihin yhdistettiin usein ajan hengen mukainen paitapusero.

Kansallispukutarkistusten ansiosta sekä suomenkielisen alueen että suomenruotsalaisissa puvuissa on pystytty palaamaan kohti alkuperäisiä malleja, työtapoja ja materiaaleja.

Röijy

Röijy eli lyhyt nuttu on Kaukonen (1985, 55) mukaan kansanpuvuissa lyhyt pitkähihainen kangastakki, joka suljettiin nauhoilla, hakasilla tai neuloilla. Röijyjen muoto ja pituus vaihtelivat ajan myötä ja alueittain. Ne valmistettiin Lehtisen ja Sihvon mukaan usein ostokankaasta ja ylellisyysasetukset sallivat kansalle mm. raidalliset ja flammukuvioiset regarniröijyt. Röijyjen leikkaus noudatti pääasiassa liivien leikkausta, selkäkappaleet kapenivat kiilamaisesti vyötäisille ja helma levisi laskosten avulla. 1700- ja 1800-lukujen vaihteessa kansannaisen pukuun omakuttiin muotiin tullut lyhyt, vyötärön yläpuolelle ulottuva Spenser-röijy. (Lehtinen & Sihvo, 2005, 73, 77.)

Appelgren ym. (2008, 227) kertovat, että röijy oli kansannaisen juhlapuvussa jopa liiviäkin tärkeämpi asuste ja sitä käytettiin sekä sisä- että ulkotiloissa. Materiaalit vaihtelivat vuodenajan ja käyttötarkoituksen mukaan ja oikein kylmällä röijyjä puettiin kerroksittain. Vaikka röijyjä esiintyi monen värisinä ja kuosisina raidallisista

kukallisiin, vaikuttaa Sireliuksen (1915, 125) mukaan kuitenkin siltä, että ne ovat olleet suhteellisesti useammin yksivärisiä silloinkin, kun raidallisia hamekankaita alettiin kutoa kotona. Kaukosen (1985, 56) mukaan vasta 1800-luvulla alettiin pitää hienostuneena sitä, että röijy ja hame olivat samaa kangasta.

Kansallispuvuissa liivi vakiintui alkuaikoina käyttöön ja röijyvalikoima tuli esiin vasta kansallispukututkimuksen myötä. Joissain puvuissa röijy tuli muiden osien lisäksi, joissain se saattoi korvata liivin kokonaan. (Holst, 2011, 120.)

Päähineet

Päähineillä ja hiusten ulkonäöllä voitiin ilmaista monta asiaa ja päähineitä onkin ollut vuosien saatossa hyvin monenlaisia. Yleisesti ajatellaan, että päähineellä voitiin erottaa naimaton ja naimissa olevan nainen. Sireliuksen (1915, 5) mukaan tyttöjen tuli kulkea avopäin aina naimisiin menoon saakka. Tässäkin asiassa on kuitenkin ollut paikkakuntakohtaisia eroja, ja joillain alueilla tiedetään tyttöjenkin käyttäneen naisten päähineiksi luokiteltuja tykkimyssyjä (mt. 69). Myös hääsereemonioihin kuului erilaisia morsiamen päähineeseen liittyviä menoja (mt. 31, 25).

Kuva 3. Valikoima tykkimyssyjä Kansallismuseon kokoelmista. (Lehtinen & Sihvo, 2005, 130).

Holstin mukaan aikuisen naisen tuli aina käyttää päähinettä. Se saattoi olla tanu eli liinalakki, tykki- tai muu myssy, huntu tai sorokka. Nuorilla tytöillä oli usein käytössä silkkinauha tai tinanastoin koristeltu nauhamainen päähine. Käytetyin väri oli punainen. Neitojen päähineiden tarkoitus ei ollut peittää vaan koristaa hiuksia. (Holst, 2011, 46.)

Tykkimyssy oli Lehtisen ja Sihvon (2005, 135) mukaan 1800-luvulla suosituin päähine Suomessa Karjalaa lukuun ottamatta. Tykkimyssyjä onkin myös Kansallismuseon kokoelmissa suuri määrä, ks. kuva 3.

Holst (2011, 142) kertoo, että tykkimyssyn koppaosa muodostettiin myssytukin päällä liimaamalla useita paperikerroksia päällekkäin. Koppaa muotoilevat ompelein sidotut laskokset, joita voidaan kiristää nyöreillä. Lehtisen ja Sihvon mukaan myssy oli päällystetty silkillä tai karttuunilla ja sen kanssa käytettiin valkoista kangaskaitaletta tai pitsiä eli tykkiä, jonka nimi tulee ruotsin kielen sanasta ”Stycke”. Tykkimyssyt ostettiin valmiina tai teetettiin ammattilaisilla ja muotivaihtelut vaikuttivat myös tykkimyssyn ja pitsin muotoon ja kokoon. (Lehtinen & Sihvo, 2005, 126, 134–136.) Sirelius (1915, 67–68) kertoo, että tykkimyssyn pitsit olivat varsin kalliita eikä niitä osattu kotona tärkätä eikä silittää asianmukaisesti. Pitsejä tiedetäänkin lähetetyn pestäviksi Tukholmaan ja Naantaliin asti.

Kansallispuvuissakin nauhat tunnetaan neitojen päähineinä. Suurimmassa osassa länsisuomalaisista kansallispuvuista naisten päähineenä on tykkimyssy. Usein näkee kuitenkin naistenkin käyttävän neitojen nauhoja ja aikuisille tarkoitettujen päähineiden käyttöä vierastetaan esimerkiksi siinä tapauksessa, kun kansallispuku toimii esiintymisvaatteena. Joihinkin suosittuihin pukuihin, esimerkiksi Tuutarin pukuun, tosin ei ole vielä kukaan määritellyt aikuisen päähinettä.

Huivit

Huivit tulivat Kaukosen (1985, 77) mukaan läntisessä kansanpukutyypissä suosioon 1700-luvulla. Huiveja käytettiin liivin alla tai päällä ja niillä voitiin suojata myös päähine. Silkkihuivit olivat kallista tuontitavaraa ja niiden rinnalla käytettiin painokuvioisia ja kotona kudottuja puuvillahuiveja. (Holst, 2011, 46.)

Kaukosen (1985, 78) mukaan 1700-luvun lopulla yleistyivät päähuiveja suuremmat värilliset tai mustat ostetut kaulasilkit, joita sulhaset myös hankkivat kihlasilkeiksi. Silkkihuivien lisäksi arvostettuja olivat 1800-luvulla isot painokuvioiset villaliinat, esim. kirjavat merino- ja kashmirhuivit.

Appelgren ym. (2008, 224–225) kertovat, että suomenruotsalaisessa pukuperinteessä huivi kuului ehdottomasti asukokonaisuuteen. Silkkihuiveja saatettiin käyt-

tää monta päällekkäin siten, että ne näkyivät toistensa alta. Näin osoitettiin taloudellista hyvinvointia. 1800-luvun alkuvuosina huivit suurenivat ja muotiin tulivat kukkakuviolliset villahuivit.

Kansallispuvuissa noudatetaan Holstin mukaan kansanpukujen esimerkkiä. Kunkin kansallispuvun kokonaissuunnitelmassa on ohjeistettu suositeltavat huivityypit. Monia silkkihuiveja on edelleen saatavana saman mallin mukaisina kuin 200 vuotta sitten. Pukuun voi myös yhdistää mustan kuviolliseksi kudotun silkkihuivin tai valkoisen palttinahuivin. (Holst, 2011, 161–162.)

Suomenruotsalaisilla alueilla kotona tekeminen ja harmonisuuden etsiminen kansallispuvujen synnyn aikaan johti Appelgren ym. mukaan siihen, että haluttiin välttää ostomateriaaleja ja tehdä huivitkin itse. Tästä syystä tekstiilitaiteilijat ja käsityönopeettajat suunnittelivat villahuiveihin ommeltavia kirjontoja tykkimysyjen kuvioiden perusteella. Tällaiset huivit eivät perustu mihinkään historialliseen esikuvaan, vaan ovat 1920-luvun tuote. Siksi pukujen kanssa suositellaan nykyään käytettävän pukukuvausten mukaisia silkkihuiveja tai kukkakuvioisia painettuja huiveja. (Appelgren ym., 2008, 224–225.)

Vyötaskut

Länsisuomalaisissa kansanpuvuissa vyötaskut yleistyivät Kaukosen mukaan 1700-luvun loppupuolella. Kyseessä on litteä vyötasku, joita koristeltiin omaperäisesti ja se tunnettiin Länsi-Suomessa nimellä plakkari tai lakkari. Taskut kiinnitettiin pirtanauhaan, joka sidottiin vyötärölle, mutta varmaa tietoa siitä sidottiinko tasku vasemmalle vai oikealle kupeelle, ei ole. (Kaukonen, 1985, 78–83.)

Kansallispuvuissa taskut kokivat Holstin mukaan samanlaisen kohtalon kuin muutkin puvun osat: niiden kokoa muokattiin, koristelu muuttui ja reunakkeet levenivät. Tarkistusten yhteydessä palautettiin alkuperäinen muoto, koko, pinnan jako ja valmistustekniikka. Kuoseja sen sijaan ei rajattu ja moni puku saikin vaihtoehtoisia taskuja. (Holst, 2011, 97.)

Suomenruotsalaisissa kansallispuvuissa useilla vyötaskuilla ei Appelgren ym. (2008, 223) mukaan ole historiallista esikuvaa. Muoto saattaa olla perinteinen, mutta kuviointi on usein kopioitu tykkimyssyistä. On suositeltavaa korvata tällainen vyötasku alkuperäisellä, jos sellainen on löydettävissä.

Jalkineet

1600-luvulta lähtien sekä kansanpukuihin että säätyläisten juhlapukuihin vakiintuivat nk. kaksipohjaiset nahkakengät, joissa oli korot ja antura. Kenkämuoti vaikutti myös kansan kenkiin, joissa korkojen korkeus ja kärjen malli vaihtelivat. Puolikengissä suosittiin 1700-luvulla soljellisia malleja, ja 1800-luvun alkupuolella yleistyi nauhoitettu puolikenkä sekä edestä avoin matalakorkoinen avokenkä eli avosuukenkä. (Kaukonen, 1985, 91.)

Kansallispukuihin ei ole onnistuttu Holstin mukaan kopioimaan sellaisia jalkine ratkaisuja, joissa yhdistyisi entisen kaltainen malli ja nykyinen käyttömukavuus. Tästä syystä kansallispukuneuvosto ohjeistaa valitsemaan yksinkertaiset ja laadukkaat nauhakengät tai korolliset tai korottomat avokkaat. Värjäämättömästä nahasta tehtyjä voi myös käyttää. (Holst, 2008, 154–155.)

Appelgren ym. (2008, 253) ohjeistavat yhdistämään suomenruotsalaisiin pukuihin mustat nahkakengät, joissa on messinkisolki. Voidaan käyttää myös nauhakenkiä, joissa on aivan matalat korot tai 1700-luvulle tyypilliset melko leveät 3-4 cm korkeat korot. Myös ballerinatyyppiset kengät käyvät.

Sukat

Neulotut, terälliset sukat tulivat kansanpukuun Holstin mukaan 1700-luvulla. Arkisukat olivat värjäämättömät, pyhinä suosituimpia olivat punaiset, mutta käytettiin myös luonnonmustia, tummansinisiä ja tumman vihreitä sukkia. Sukat oli neulottu tiiviiksi ohuesta langasta ja varsinkin pyhäasukissa oli taidokkaita yksityiskoh-
tia. Kantapää ja kärki oli usein valmistettu samalla tekniikalla, joten kulunut kantapää oli helppo purkaa ja neuloa uudelleen. Oli tavallista myös vahvistaa sukkien kantaosia tai paikata niitä liivikankaan tilkuilla. (Holst, 2011, 150–151.)

Kansallispukuihin on Holstin (2011, 155) mukaan nykyään saatavana esikuvia vastaavia sukkia ja lisäksi on tehty esikuvia hyvin vastaavia malleja ja lankoja.

Alusvaatteet

Kansanpukuun ei Kaukosen mukaan kuulunut varsinaisia alusvaatteita, sillä pitkän paidan helmapuoli toimi tavallaan alushameena. Pakkasilla oli tapana pukea monta hametta päällekkäin. Alushameita alettiin käyttää 1800-luvulla, mutta ne olivat usein niin paljon varsinaisten hameiden kaltaisia, että raja alushameen ja päällyshameen välillä oli häilyvä. Alushameitakin oli tapana pukea monta päällekkäin. (Kaukonen, 1985, 40–42.)

Kansallispuvun tarkistusten jälkeen paitoihin tulivat takaisin alaset, jotka toimittivat alushameen virkaa. Yleisesti kansallispuvun kanssa käytetään myös pella-vaista erillistä alushametta tuomaan toivottua muhkeutta.

2.4 Kansallispukuneuvoston toiminta ennen ja nyt

Kuten edellä kerrottiin, esikuvat eivät välttämättä päätyneet sellaisenaan kansallispukuihin. Lisäksi kansallispukuja oli niiden alkuajoista 1900-luvun alkupuolelta lähtien valmistettu pelkästään kuvien ja lyhyen sanallisen kuvauksen perusteella. Tämä oli johtanut siihen, että kansallispuvut olivat etääntyneet alkuperäisistä esikuvistaan ja koettiin tarpeelliseksi tarkistaa tilannetta. Tässä luvussa kerron mm. pukujen tarkistamisesta ja erilaisista tavoista luokitella pukuja. Tämä tieto oli tarpeellista tutkimuksessa, jotta pystyin ymmärtämään, mitä eri termit tarkoittavat.

Kansallispukuneuvosto perustettiin vuonna 1979. Holstin (2011, 35–36) mukaan erityisesti kansallispukuja käyttävät järjestöt toivoivat tarkistuksia ja selkeytystä pukumallistoon. Neuvoston pääasiallisina tehtävinä olivat tutkimus, dokumentointi, tallennus, koulutus, neuvonta ja julkaisutoiminta.

Kansallispukujen yhteydessä yleisesti esiintyvät termit *tarkistettu* ja *ei-tarkistettu*, viittaavat kansallispukuneuvoston työhön, sillä yksi sen tehtävistä oli tarkistaa jo

olemassa olevia pukuja mahdollisimman tarkoin esikuviaan vastaaviksi. Lisäksi neuvoston tehtävänä oli koota uusia pukuja. Ensisijaisena lähteenä olivat museoiden kansanpukukokoelmat ja neuvoston asiantuntijaelimenä oli kansallispukuraati, jossa toimivat Suomen johtavat kansan- ja kansallispuku- sekä muinaispukuasiantuntijat. (Holst, 2011, 3 –41.) Kansallispukuneuvosto laati myös ohjeet puvun käytöstä.

Vaikka kansallispukuneuvoston toiminta päättyi vuonna 2010, kansallispukuraati jatkaa pukujen tarkistamista kansallispukuneuvoston toimintamallia pääpiirteissään noudattaen. Huhtikuussa 2017 (*Kansallispuku* Facebook-ryhmän keskustelu 2.4.2017) oli tarkistettavana Saarijärven, Viipurin, Johanneksen, Akaan (röijy ja esiliina), Ikaalisen ja Rauman puvut. Tarkistettavana voi siis olla koko puku tai sen osia. Puvun tarkistamisen maksaa tilaaja, joka usein on jokin yhteisö. Föreningen Bragen edustaja on Appelgrenin ym. (2008, 66–69) mukaan mukana kansallispukuraadin toiminnassa, mutta jo neuvoston toiminnan alussa on sovittu, että Brage vastaa itsenäisesti suomenruotsalaisen alueen pukujen kehittämisestä. Suomenruotsalaisten pukujen tarkistamistilanteesta löytyy tietoa Bragen toimistosta kysymällä. Käynnissä on kaavojen tarkistuksia ja sarjomista nykyihmisille sopivaksi kuitenkin siten, että alkuperäinen museaalinen ulkonäkö säilyy (E. Mendelin, sähköposti, 18.1.2017).

Osa Kansallispukuneuvoston työstä siirtyi Jyväskylässä Suomen Käsityön museon yhteydessä toimivalle Kansallispukukeskukselle, joka mm. ylläpitää Internetissä kansallispukutietoa sisältävää sivustoa. Sivustolla esitellään eri kansallispukuja ja tarkistetun puvun kohdalla lukee teksti ”mallipuku”. Joistakin puvuista on sivustolla paljon tietoa, mutta kuva puvusta puuttuu, sillä kuvien liittäminen sivustolle on ollut tekijänoikeussyistä hankalaa.

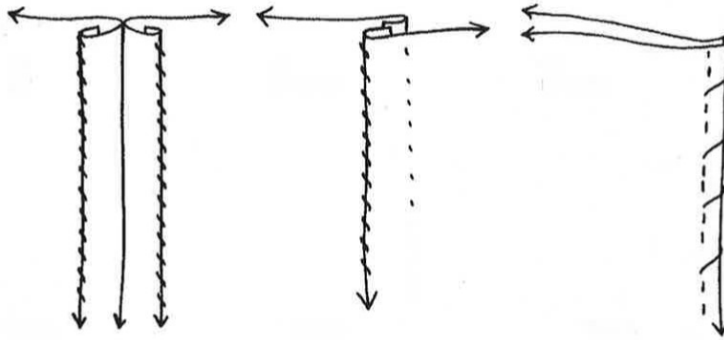
Kansallispuku Facebookryhmän keskustelujen perusteella voi päätellä, että kansallispukujen tarkistaminen on arka aihe. Aihe oli Holstin mukaan vaikea jo Kansallispukuneuvoston aikoina. Vaikka puvun oikeudet omistava yhteisö halusi palauttaa puvun esikuviaan vastaaviksi tai täydentää sitä, pukuihin kajoaminen loukkasi monia. Kansallispukuraati linjasikin, että tarkistetut puvut eivät syrjäytä

aikaisempia saman paikkakunnan pukuja ja vanhaa pukua voi tarvittaessa täydentää tarkistetun puvun osilla ja pukua voi monipuolistaa vaihtoehtoisten puvunosien avulla. (Holst, 2011, 40.)

Kansallispukujen jaottelu *valmistusmenetelmän* mukaan liittyy niin ikään kansallispukuneuvoston työhön. Pukuja koottaessa ei ollut määritelty niiden valmistusmenetelmiä, joten niitä valmistettiin eri tavoin. Matikaisen mukaan voidaan puhua kahdesta kansallispukujen valmistustavasta: teollisesta ja perinteisestä. *Teollisella* tavalla valmistettaessa kaikki puvun kankaat kudottiin teollisesti ja ompelu tehtiin ompelukoneella niin pitkälti kuin mahdollista. Tämä tapa oli yleinen pukujen alkuaikoina. *Perinteinen valmistus* taas tarkoittaa mahdollisimman tarkasti esikuvana olevan kansanpukukokonaisuuden työ- ja valmistustapojen mukaista valmistamista. Kaikki ompelutyö tehdään käsin, ja mikäli esikuvassa on käsin kudottuja kankaita, kudotaan kansallispuvunkin kankaat käsin. Jos esikuvassa on ollut tehdasvalmisteisia materiaaleja, ne korvataan mahdollisimman tarkasti esikuvakankaita vastaavilla tehdasvalmisteisilla materiaaleilla. *Puoliteollinen* on sekoitus kahta mainittua valmistustapaa ja luultavasti suurin osa Suomen kansallispuvuista edustaa tätä tyyppiä. (Matikainen, 2008, 48.)

Kansallispukujen perinteisen valmistuksen ohjeet laadittiin alkuperäiskappaleita tutkimalla vasta 1980-luvulla. Ohjeet perustuvat kansanpukujen valmistustekniikoihin. (Kotiteollisuus 3/1981, 14.) Ohjeet julkaistiin Kotiteollisuus -lehden numeroissa vuosina 1981–1988. Paita löytyy numerosta 3/1981, hame 4/1981, liivi 1/1982, housut 3/1982, irtotasku 4/1983, esiliina 3/1986, tykkimyssy 4/1988.

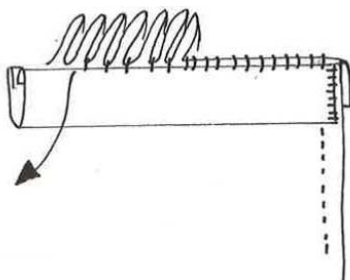
Artikkeleista otettuja erillisiä painoksia sai Matikaisen mukaan jonkin aikaa myös Suomen Kansallispukuneuvostosta. Artikkelisarjan tarkoituksena oli antaa tietoja kansanpukujen valmistustavoista siten, että pukua ompeleva voisi toteuttaa pukunsa mahdollisimman aidosti. Ohjeissa kerrotaan, millaisista materiaaleista kansallispukuja on tehty, millaisia niiden esikuvat ovat olleet ja miten ompeluratkaisuja on toteutettu. (Matikainen, 2008, 48.) Ohjeissa on selkeitä kuvia eri ratkaisuista, kuvassa 4 on esimerkki hameen yhdyssauman erilaisista rakenteista.

Kuva 4. Hameen yhdyssauman rakenteita. (Kotiteollisuus 4/1981, 12).

Perinteisen valmistuksen ohjeet ovat arvokasta tietoa kansallispuvun valmistamisesta perinteisellä tavalla, mutta niiden äärelle ei ole helppo päästä, sillä niitä ei ole tekijänoikeussyistä julkaistu Kansallispukekokeskuksen sivuilla eikä *Kansallispuke* Facebookryhmässä.

Finlandssvenska Dräktboken (Appelgren ym., 2008, 213–250) sisältää osion, johon on koottu kattavasti yleisiä suomenruotsalaisten pukujen ompelussa käytettäviä perinteisiä tekniikoita. Jotkin suomenruotsalaisten pukujen valmistusratkaisut, kuten esimerkiksi hameen vyötärökaitaleen kiinnitys (ks. kuva 5), eroavat suomenkielisen alueen pukujen valmistusmenetelmistä.

Kuva 5. Hameen vyötärörakenne suomenruotsalaisen perinteen mukaan. (Appelgren ym., 2008, 220).

3. Kemiön puku tutkimuksen kohteena

Tässä tutkimuksessa tutkitaan, miten Kemiön vanha kansallispuku korjattiin, mitkä tiedot vaikuttivat korjausratkaisuihin sekä perustellaan, miksi jokin korjaus tehtiin tietyllä tavalla. Raportti sisältää tietoa kysymyksistä, jotka oli ratkaistava pukua korjattaessa. Kukin kansallispuku on yksilö, ja jokaisen puvun korjaamisen ratkaisut riippuvat juuri tuon puvun ominaisuuksista ja lisäksi käyttäjän ominaisuuksista. Tästä syystä tavoitteena ei ollut kirjoittaa yleispätevää korjausopasta. Osa korjausratkaisuista ja korjaamisen vaihtoehtojen esittely toimii kuitenkin hyvänä pohjatietona muita pukuja korjattaessa.

3.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykseksi muotoutui

- Miten vanha Kemiön kansallispuku korjataan?

ja alakysymyksiksi:

- Minkä aikakauden puku on kyseessä?
- Minkälaisia rajoituksia puvun ominaisuudet asettavat korjaamiselle?
- Miten perinteiset valmistusmenetelmät sopivat tämän puvun korjaamiseen?

Miten on tässä yhteydessä monitahoinen kysymys. Se viittaa tavoitteeseen, eli siihen, millainen puvun tulisi olla korjaamisen jälkeen. *Miten* viittaa myös ohjeistuksiin: millaiset ohjeet määrittelevät kansallispuvun valmistamista ja millaiset ratkaisut ovat hyväksyttäviä kansallispukukontekstissa. Se viittaa myös työtapoihin, eli siihen, ommellaanko korjaukset koneella vai käsin sekä konkreettiseen osaaamiseen, eli siihen millainen valittu työtapa on, ja miten sen oppii.

Puvun korjaamisen lähtökohtana oli ymmärrettävä, millainen on Kemiön *mallipuku*, eli millainen on oikeanlainen Kemiön tämän hetken kansallispuku. Lisäksi

oli perehdyttävä Kemiön puvun aiempaan versioon ja puvun historiaan. Seuraavaksi oli analysoitava, millainen oma puku on, mitä aikakautta se edustaa ja miten se poikkeaa mallipuvusta. Halusin selvittää, miksi se poikkeaa mallipuvusta ja millaiset mahdollisuudet se on korjata mallipuvun kaltaiseksi sekä millaiset tekijät rajoittavat korjaamisen ratkaisuja. Kunkin vaatekappaleen korjausratkaisuista oli päätettävä erikseen, sillä paitsi että vaatekappaleet poikkesivat mallipuvusta, osa niistä oli väärän kokoisia käyttäjälleen. Joidenkin vaatekappaleiden kuluneisuus aiheutti haasteita korjaamiseen ja tarvetta miettiä myös parsimisen ja paikkaamisen menetelmiä ja niiden sopivuutta kansallispukuun.

Perinteisten valmistusmenetelmien opetteleminen ja niiden soveltaminen oman puvun materiaaleihin oli mielenkiintoinen alakysymys. Kun selvisi, että puku oli tehty ns. kevennetyistä materiaaleista, oli kokeiltava, millaisilla materiaaleilla ja tekniikoilla sitä voisi korjata ja millainen vaikutus ratkaisuilla oli kokonaisuuteen.

3.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusstrategiani on tapaustutkimus ja tutkimusmenetelmäni autoetnografia. Tapaustutkimuksessa tavoitteena on perehtyä tutkimuskohteena olevaan todellisuuteen.

Yinin (1994, 29) mukaan tapaustutkimuksessa on tärkeää, että tutkija pystyy määrittelemään, mitä toivoo oppivansa tutkimuksen tuloksena. Tämän tapaus-tutkimuksen tarkoituksena oli oppia ymmärtämään, miten tutkimuksen kohteena oleva kansallispuku korjataan tutkijalle sopivaksi ja mitä asioita tuli ottaa huomioon pukua korjattaessa.

Tutkimusmenetelmäni on autoetnografia. Etnografia on ennen kaikkea kokemalla oppimista (Eskola&Suoranta, 2000, 105). Ellisin (2004, 26) mukaan autoetnografia on tutkimus- ja kirjoittamismenetelmä, jossa pyritään kuvaamaan ja systemaattisesti analysoimaan (grafia) henkilökohtaista (auto) kokemusta kulttuurillisen kokemuksen (ethno) ymmärtämiseksi.

Tässä autoetnografisessa prosessissa oli mukana myös korjattava tuote, artefakti, ja tekeminen eli korjaaminen, oli olennainen osa tutkimusprosessia. Menetelmä tunnetaan autoetnografian alalajina practice-led research eli käytännönlähtöinen tutkimus, jossa Mäkelän (2006, 160, 163) mukaan artefakti voidaan nähdä myös tiedon ja ymmärryksen kokoamisen ja säilyttämisen välineenä. Mäkelä ehdottaa, että menetelmää käytettäessä tulisi muodostaa suunnitelma tarkkoine tutkimuskysymyksineen ja kuvailla konteksti, jossa tutkimus toteutetaan. Nämä reunaehdot toteutuivat tutkimusasetelmassani.

Ellisin, Adamsin ja Bochnerin mukaan autoetnografia on metodina sekä prosessi että tuote ja sille on tunnusomaista pyrkimys ymmärtää yleistä kulttuurillista kokemusta yksittäisen kokemuksen tutkimisen kautta. Se on menetelmä, joka ei yritä piilottaa eikä kieltää subjektiivisuutta, tunteenomaisuutta eikä tutkijan vaikutusta tutkimukseen. Autoetnografit tunnistavat ne lukuisat tavat, joilla henkilökohtainen kokemus vaikuttaa tutkimusprosessiin. (Ellis, Adams & Bochner, 2011, 273-274.) Tutkimuksessani omat tavoitteeni, ajatukseni ja tunteeni olivat merkittävässä roolissa puvun korjausratkaisuja valittaessa, joten nämä piirteet sallivat tutkimusmenetelmä oli luonteva valinta.

Anderson (2006, 386-387) edellyttää autoetnografialta myös sitoutumista teoreettisen ymmärryksen luomiseen laajemmasta sosiaalisesta ilmiöstä. Hän erottaa analyyttisen autoetnografian omaksi alalajikseen. Anderson (2006, 378) ehdottaa analyyttisen autoetnografian viideksi olennaiseksi tekijäksi

- tutkijan täydellistä osallistumista
- analyyttistä refleksiivisyyttä
- tutkijan kertomuksellista näkyvyyttä
- dialogia osallistujien ja tutkija-osallistujan välillä sekä
- sitoutumista teoreettiseen analyysiin

Autoetnografiassa tutkijat voidaan Andersonin (2006, 379) mukaan jakaa kahteen tyyppiin. "Opportunistic CMR" tarkoittaa henkilöä, joka on jo ennen tutkimusta jäsenenä ryhmässä, jossa tutkimus toteutetaan. "Convert CMR" taas

aloittaa tutkimuksen täysin tieto-orientoituneesti, mutta tulee tutkimuksen kuluessa täydelliseksi ryhmän jäseneksi.

Refleksiivisyys edellyttää Andersonin (2006, 382) mukaan tietoista itsetutkiskelua, jota johtaa halu ymmärtää paremmin sekä itseä että toisia tutkimalla omia toimia ja havaintoja ja niiden vuoropuhelua toisten toimien ja havaintojen kanssa. Andersonin (2006, 384) mukaan autoetnografien tulisi kuvailla analyytisiä oivalluksiaan kertoessaan omista kokemuksistaan ja ajatuksistaan, samoin kertoessaan muiden vastaavista. Heidän tulisi kyetä myös avoimesti keskustelemaan muutoksista uskomuksissaan kenttätöön aikana ja elävästi osoittaa olevansa ihmisiä, jotka itsekin painiskelevat tutkimukseen liittyvien kysymysten kanssa.

Olin tässä tutkimuksessa *täydellinen osallistuja* ja edustin jälkimmäistä tutkijatyyppeä, sillä en kuulunut kansallispukuharrastajien ryhmään ennen tutkimuksen aloittamis päätöstä. Tietoni kansallispukuaiheesta karttuivat tutkimuksen aikana, ja tutkimuksen päättyessä olen tiedollisesti ainakin kansallispukuharrastajan tasolla. Kerron tulokset -luvussa, millaisten kysymysten kanssa painiskelin, millaisia oivalluksia syntyi, millaisia muutoksia prosessi aiheutti ajatteluuni ja millaiset tekijät vaikuttivat päätösten taustalla. Ainoana osallistujana olin täydellinen osallistuja sekä *näkyvä ja aktiivinen tekstissä*. Raportissa kuvasin prosessin systemaattisesti *analysoiden samalla kokemusta*. Oppiminen tapahtui asioita kokeamalla. Ainoana osallistujana en voinut käydä *vuoropuhelua* tutkimuksen muiden osallistujien kanssa perinteisessä mielessä, mutta kävin runsasta vuoropuhelua asiantuntijoiden kanssa, ja lisäksi pyrin analyysissä keskustelemaan myös omien kirjoitusteni ja muistiinpanojeni kanssa.

Määrittelevä luonteenpiirre analyyttiselle sosiaaliselle tieteillemme on käyttää empiristä tietoa, jotta saadaan näkemys jonnekin laajemmalle sosiaaliselle ilmiölle kuin sille, mitä data itsessään osoittaa (Anderson, 2006, 387). Analyysissä voi käyttää progressiivista/regressiivistä analyysimetodia eli liikkua edestakaisin tarinoissa ja pyrkiä analyysin avulla muodostamaan selkeän lopputulemaan. Tutkimusmenetelmäni oli kirjoittaminen ja analyysi jatkuvaa kirjoitetun reflektointia siitä uudelleen kirjoittaen.

Kirjoitin muistiinpanoja puvun hankkimisesta, teorian kokoamisesta, tiedon etsimisestä, puvun ongelmista, korjausehdotusten hankinnasta, puvun ja tutkimuksen edetessä käytännön korjaustyöstä, mitä tein ja miksi. Olennainen osa tutkimusta oli käytännön korjaustyö, purkaminen, paikkaaminen, parsiminen, uudelleen ompelu, materiaalien ja tekniikoiden kokeileminen ja sitä kautta saadut havainnot ja pohdinnat käytettävistä ratkaisuista ja niiden toimivuudesta. Kirjoitin muistiinpanoja ja narratiiveja samalla, kun tein kaikkea tätä. Kun tuli esille uusia korjausratkaisuja, kirjoitin niistä. Kirjoitin muistiinpanoja eri työvaiheista ja valintojen perusteluista, tallensin Facebook-keskusteluja, sähköpostikeskusteluja ja kirjasin ylös keskusteluja, joita kävin henkilökohtaisesti. Dokumentoin korjausprosessia ottamalla kuvia vaatekappaleista ja yksityiskohdista sekä ennen että jälkeen korjaamista.

Pyrin kirjoittamaan muistiinpanot ja narratiivit prosessiin vaikuttavista tapahtumista välittömästi niiden tapahduttua, jotta kokemus oli tuore ja sen tunnelmaan oli helppo palata. Palasin näihin kirjoituksiin myöhemmin analysoiden niitä. *Tutkimuksen tulokset* -luku sisältää otteita alkuperäisistä kirjoituksistani ja Facebookissa esittämistäni kysymyksistä ja saamistani vastauksista välittämässä autenttista tunnelmaa. Ellisin ja Bochnerin (2000, 752) mukaan molempia näitä prosesseja, lähelle menoa ja loittonemista, tarvitaan tehokkaan autoetnografian kirjoittamiseen.

Andersonin (2006, 390) mukaan autoetnografisessa tutkimuksessa tieto syntyy aina sosiokulttuurisessa kontekstissa ja tulosten tulkitsemiseen vaikuttaa tukijan oma persoona ja omat tiedot aiheesta. Tämän kaltaisessa tapaustutkimuksessa on syytä miettiä, voiko tuloksia yleistää missään määrin. Tämän tutkimuksen tuloksiin vaikuttaa merkittävästi myös valittu korjauksen kohde ja se, millaista tietoa siitä oli löydettävissä.

3.3 Tutkimuksen toteutus

Tässä tutkimuksessa valitsen, millaisilla menetelmillä korjaan pukua ja teen myös joitakin kokeiluja. Korjaustavan valintaan vaikuttivat sekä suomenruotsalaisten pukujen asiantuntijalta Bragelta että kansallispukuryhmästä saamani ohjeet, kirjallisuudesta löytämäni neuvot, oma näkemykseni ja oma tavoitteeni. Puvun käyttäjä kuitenkin päättää itse, millainen korjaamisen tavoite on, ja millainen puvusta tulee (I. Pihlhjerta, henkilökohtainen tiedonanto, 23.4.2016). Tavoitteeni oli tehdä puvusta mahdollisimman hyvin Kemiön mallipukua vastaava, mutta hyödyntää mahdollisuuksien mukaan puvun materiaalia eli välttää uusien osien hankkimista.

Yinin (1994, 28) mukaan teorian muodostaminen ennen kuin aletaan kerätä tapaustutkimuksen dataa, on olennainen osa tapaustutkimuksen tekemistä. Teorian kehittäminen vie aikaa ja se voi olla vaikeaa. Kun huomasin, etten tiennyt aiheesta tarpeeksi enkä pystynyt arvioimaan saamieni ohjeiden oikeellisuutta, muodostin teoriaa lukemalla kansallispukuaiheista peruskirjallisuutta ja perehtymällä kansallispukujen esikuviin ja historiaan.

Selvitin huolellisesti, millainen Kemiön oikeanlainen kansallispuku eli *mallipuku* on, ja kun huomasin, ettei oma pukuni vastannut sitä, tutkin lisäksi Kemiön puvun historiaa pyrkien sitä kautta selittämään oman pukuni ominaisuuksia. Selvitin, millaisia pukujen valmistusta koskevia ohjeistuksia oli laadittu.

Toinen tiedon hankkimiseen liittyvä aihe oli kansallispuvun perinteisten työtapojen selvittäminen ja niiden toteuttamisen opettelu ja toteutus omaan pukuun. Oma pukuni oli aikakaudelta, jolloin pukuja ommeltiin yleisesti koneella eli teollisesti, mutta halusin muuttaa näitä rakenteita kansanpukujen perinteisten työtapojen mukaisiksi. Oman ideologiani mukaan esikuvana olevien kansanpukujen valmistusmenetelmät ovat säilyttämisen arvoisia ja halusin opetella niitä.

Jotkin puvun korjaustarpeet olivat selkeitä jo tutkimuksen alussa, kuten esimerkiksi reikien paikkaaminen ja väärän kokoisten vaatekappaleiden muokkaaminen. Asiantuntijat kertoivat minulle oman mielipiteensä siitä, mitä pitäisi korjata.

Puvun analyysi, eli sen vertaaminen mallipukuun ja puvun alkuperäiseen kuvaukseen, selvitti seikkoja, joita asiantuntijoiden kanssa käydyissä keskusteluissa ei ollut tullut esille, esimerkiksi paidan reikäommelkuvioinnin erovaisuudet tulivat esille vasta tässä analyysissä.

Kansallispuvun korjaamisesta ei ole julkaistu kirjallisuutta, joten tieto on sirpaleista. Korjausprosessi ei ollut suoraviivainen, sillä korjaamisen ohjeiden soveltamisesta omaan pukuuni ei ollut ennakolta tietoa. Täyttä varmuutta siitä, mikä neuvo olisi paras, ei myöskään ollut ja jotkut ratkaisut selvisivät vasta tekemisen ja kokeilun jälkeen.

Kokosin puvun korjaamisen ratkaisuihin vaikuttavat tekijät kuvioon 6. Kutakin vaatekappaletta ja sen ominaisuuksia oli arvioitava erikseen. Kuten aiempaan on kerrottu, kansallispuvuneuvosto tarkisti kansallispukuja 1980-luvulla ja palautti niihin esikuvina toimineiden vaatekappaleiden rakenteita ja materiaaleja. Tästä huolimatta ns. *välikauden* eli tarkistuksia edeltävän ajan puvut ovat yhtä hyväksyttyjä käyttää, kuin perinteisillä valmistusmenetelmillä ommellut puvut. Siksi tätä korjausprosessia eivät rajanneet tiukat reunaehdot ja tavoitteet, vaan tutkijan oli itse päätettävä mikä on korjauksen tavoite.

Kuvio 1. Puvun korjaamiseen vaikuttavat tekijät.

Kuvio 1. Puvun korjaamiseen vaikuttavat tekijät.

4. Tutkimuksen tulokset

Korjaamisen ongelma oli monitasoinen. Puvun ajoittaminen ja sen rakenteiden ymmärtäminen oli korjausratkaisuja pohdittaessa tärkeää. Aloittelevana kansallispukuharrastajana minulle selvisi vasta tutkimuksen aikana, että eri aikakausina valmistetut kansallispuvut saattavat poiketa toisistaan ja että työtavat ja materiaalit vaihtelevat eri aikakausina. Perehdyttyäni kansallispukukirjallisuuteen oli mahdollista jäsentää, mitä tämä tarkoitti oman puvun tapauksessa, ja millaisia rajoitteita puvun ominaisuudet asettivat korjaamiselle.

Tutkijana minun oli

- ymmärrettävä
 - millainen Kemiön tämän hetken mallipuku on
 - millainen oma puku on
 - miten se poikkeaa mallipuvusta
 - miksi se poikkeaa mallipuvusta
 - millaiset mahdollisuudet on korjata tämä puku mallipuvun kaltaiseksi
- päätettävä miten kukin vaatekappale korjataan
 - lopputuloksen tuli silti muodostaa mahdollisimman eheä kokonaisuus
 - joidenkin vaatekappaleiden kuluneisuus aiheutti tarvetta miettiä korjausratkaisua perusteellisemmin
 - joissakin vaatekappaleissa ongelmana oli lisäksi vaatteen väärä koko vrt. käyttäjä
 - liivin ohjeen päivittyminen kesken korjausprosessin aiheutti tarpeen miettiä liivin korjausratkaisuja uudelleen
- voitava hyväksyä, ettei tavoitetta ehkä saavuta täydellisesti, kaikkia ongelmia ei voi korjata
- varmistettava, että lopputulos muodostaa edelleen käyttökelpoisen, juhlan kokonaisuuden

Verrattuani pukuani Kemiön tämän hetken mallipukuun ja todettuani, ettei se vastaa sitä, perehdyin Kemiön kansallispuvun historiaan toivoen pystyväni ajoittamaan puvun ja löytäväni historiasta selityksiä pukuni ominaisuuksille.

4.1 Kemiön puvun historia puvun ajoittamisen apuna

Kemiön puvun historiasta löytyi yksityiskohtaista tietoa, josta kerron tässä kappaleessa. Lähteenä on käytetty teosta: Svensk-Finlands Byggedräkter, Häfte 4-5.

Heikelin (1961, 3–8) mukaan kansakoulunopettaja Nils Oskar Jansson-Vretdal, kokosi Kemiön kunnassa liikkeessaan puhuttelevia vaatekappaleita perustamaansa Sagalundin museoon. Gösta Törnvall oli lähettänyt jo vuonna 1881 piirroksia Kemiön vaatteista Kansallismuseoon. Törnvallin mukaan arvokkaammissa tilaisuuksissa käytettiin myssyjä, joissa oli tykki ja ruusukuvioita. Arkisin käytettiin olkihattua tai muita päähineitä. Takit olivat punaisia, mustia, keltaisia ja sinisiä ja niissä oli laaja helma. Hameissa oli kapeita pystyraidoituksia ja juhlatilaisuuksissa käytettiin mustia hameita. Esiliinat olivat hyvin pitkiä ja leveitä, valkoisia tai kirjavina. Sukat olivat raidallisia tai yksivärisiä. Työkengissä oli matalat korot, juhlaengissä korko ulottui lähes jalan keskiosaan saakka. Hartiahuiveja käytettiin. Paidoissa oli kolmea kangasta, ylhäällä hienoa, keskellä karkeampaa ja alaosa saattoi olla säkkikangasta.

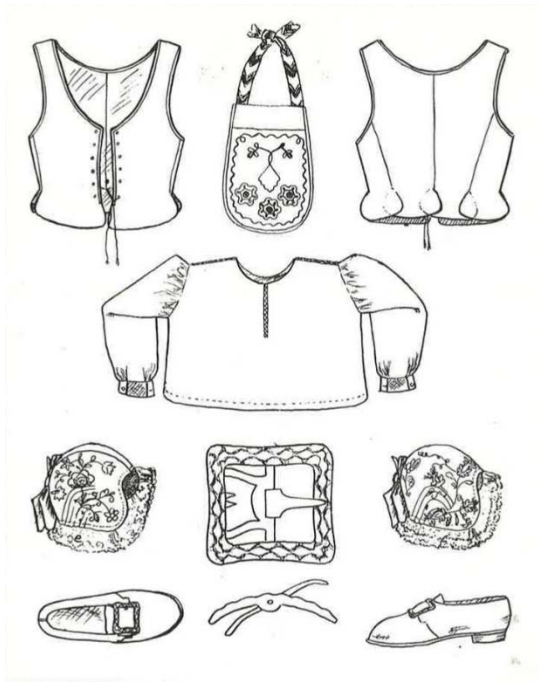
Sagalundin museossa oli liivi, jota oletetaan käytetyn 1760-luvulla. Se oli puna-alkoraidallista kangasta ja uurrettu edestä ja takaa. Siinä oli edessä kuusi reikää nyöritystä varten ja pyöristetyt körtit. Raidat muodostivat sekä edessä että takana terävän kulman. Sagalundin museossa oli kaksi jakkua, jotka olivat molemmat kuuluneet samalle henkilölle. Ne oli tehty valkopohjaisesta puuvillakankaasta, jossa oli kapeita kullanvärisiä, sinisiä ja harmaan ruskeita raitoja, toisessa sinisiä, valkoisia, kullanvärisiä ja punaisia raitoja. Nämäkin raidoitukset muodostivat terävän kulman takin eteen ja taakse. Takkeja ei ollut uurrettu niskasta, mutta ne olivat edestä syvään uurrettuja. Körtit olivat 9 cm pitkiä. Museosta löytyi myös naapurikunta Särkisalosta talletettu hamekangaskokeilun pala, jossa oli mustalla

pohjalla kolmella eri punaisella tehtyjä symmetrisiä raitoja ja kapeita kullanvärisiä raitoja.

Puvusta oli tehty kansallispukumalli Nils Oskar Janssonin avulla vuonna 1921. Siinä oli mainitusta koepalan mukainen hame, liivi oli yksivärinen ja hameen raitojen vaaleinta punaista väriä. Sen leikkaus oli edellä kuvatun liivin mukainen, mutta siihen laitettiin kullanvärinen kanttaus kaula-aukon ja kädenteiden ympärille sekä edessä alimpaan nyörinreikäpariin asti. Paita ja tasku koottiin puku-kuvauksen mukaan. Esiliina tehtiin vihreäksi ja siinä oli boordi, jossa oli useita värejä ja esiliinan solmimisnauhassa oli samaa raidoitusta kapeampana. Pukuun kuului tykkimyssy, punaiset sukat, mustat kengät ja vihreäpohjainen raidallinen huivi.

Kesäkuussa 1924 tuli Sagalundin museoon vieraaksi Yngvar Heikel Kansallismuseosta. Hän tutki materiaaleja ja teki niistä piirroksia samalla, kun neuvotteli Jansson-Vret dalin kanssa. Lokakuussa 1924, eli Heikelin käynnin jälkeen, lähetettiin Kemiön puvun mallipuku Bragelle, joka hyväksyi puvun pienin muutoksin. Räikeä vihreä raita esiliinassa korvattiin esiliinakankaan värisellä raidalla. Hameen kullanväriset raidat, taskun kullanvärinen pohjakangas ja liivin reunustukset tuli vaihtaa sitruunankeltaisesta lehtikullan värisiksi. Vihreä huivi suositeltiin korvaamaan valkoisella kukkakuvioisella huivilla. Kenkiin suositeltiin koko Axel Oxenstiernan aiemmin hallitsemille alueille (Kemiö, Västanfjärd, Dragsfjärd, Hiittinen) samanlaisia kengänsolkia. Västanfjärdin ja Dragsfjärdin paita ja liivi sai saman muodon kuin Kemiön, mutta ilman liivin kanttauksia.

Tykkimyssyn brodeerauksen kuvio kopioitiin kahdesta kirjaillusta myssystä, jotka oli saatu Kansallismuseoon Kemiöstä. Näihin kirjontoihin perustuu myös kirjontamalli, jota voidaan käyttää puvun värien mukaisena kaikissa Turunmaan pukujen huiveissa lukuun ottamatta Houtskarin pukua. Bragen pukuosasto ehdotti vuonna 1932, että pukuun otettaisiin mukaan musta jakku, jonka muoto oli Sagalundin museon jakkujen mukainen, paitsi edestä vähemmän syvään uurrettu. Vuonna 1953 Brage ehdotti, että jakku ommeltaisiin hieman pidemmäksi, minkä seudun asukkaat hyväksyivät. (Heikel, 1961, 3–8.)

Kuva 6. Piirroksia Kemiön puvun osista. (Heikel, 1961, 7).

Kuvassa 6 esimerkki siitä, miten Kemiön puvun osat esitellään piirroksina Heikelin kirjassa *Svensk-Finlands Bygdedräkter*.

Kemiön hamekankaan esikuvaksi siis valittiin naapurikunnasta, Särkisalosta, löytynyt hamekankaan koetilkku. Heikel (1961, 13) kertoo Särkisalons puvusta, että se koottiin myöhemmin ja sen hamekankaaksi valittiin sama kangas kuin naapurikunta Kemiössä sillä erolla, että särkisalolaiset noudattivat tarkasti mallitilkun raitojen mittoja, jotta hameesta tulisi hiukan erilainen kuin kemiöläisillä.

Heikelin (1986, 93–94) mukaan Särkisa-

lon kangas on tehty alkuperäisen mallin mukaisella sidoksella, kun taas Kemiön kangasta varten alkuperäistä sidosta on varioitu. Epäselväksi jäi, miksi Kemiön pukuun valittiin juuri tämä naapurikunnasta löytynyt kangas ja miksi kemiöläiset olivat alun perin muokanneet naapurikunnasta saamansa mallitilkun raitojen mittoja ja sidosta.

Kemiön liivin mallin perustana käytetty liivi oli raidallinen, mutta silti Kemiön pukuun valittiin yksivärinen punainen liivi (Heikel, 1961, 8). Tässä lienee noudatettu Bragen antamaa yleisohjetta liivin värin soinnuttamisesta hamekankaan väreihin. Kemiön liivissä on myös kultakanttauksia sekä kädenteissä että pääntiellä, vaikka tästä ei liivin valitsemisprosessissa ole mitään mainintaa. Appelgren ym. (2008, 37) mukaan Bragen pukuosaston yhtenä tehtävänä oli arvioida ja taata sellaisten pukujen aitous ja oikeellisuus, joita jo käytettiin jollakin seudulla, mutta joiden alkuperä oli epäselvä. Heikel (1986, 94) esittelee kuvan, jossa esiintyy kaksi tyttöä, joilla on kuvatekstin mukaan päällään ”Kimitodräkten före Brage” eli Kemiön puku ennen Bragea. Kuvassa olevilla henkilöillä on yllään liivit, joissa näyttäisi olevan kanttaus. Liivien leikkaus tosin poikkeaa hyvin paljon kansallispukuun valitusta liivistä, samoin hameen kuosi. Kuvan henkilöillä on yksiväriset

hameet. Bragella todettiin, että tuo puku lienee ollut yksi vaihtoehto pukua valittaessa (E. Mendelin, henkilökohtainen tiedonanto, 13.3.2017).

Tietoa Kemiön liivin kultakanttauksen alkuperästä ei löytynyt Bragen arkistoista kirjeenvaihdosta Kemiön asiantuntijaryhmän ja Bragen välillä. Mendelin arvelee Kemiön varhaisen kotiseutumuseon ja aktiivisen pukujen kokoajan Otto Anderssonin ehkä vaikuttaneen siihen, millainen liivistä tehtiin. Alkuperäinen liivi on ruudullista kamlottia, jota on varmasti ollut vaikeaa saada 1900-luvun alussa. Koska Bragen yhtenä tavoitteena oli suosia kotiteollisuutta, on tämä tavoite ehkä johtanut yksivärisen punaisen liivin valintaan. Valinnan esikuvana on todennäköisesti ollut verkainen liivi, joka on ollut helposti kotona kudottava. (E. Mendelin, sähköposti, 18.1.2017.) Appelgrenin ym. (2008, 188–213) mukaan joissakin Pohjanmaan pukujen liiveissä (Korsnäs, Pirttikylä, Luoto, Öja, Alaveteli) on vastaavia, mutta eri väreillä toteutettuja kanttauksia.

Kuva 7. Kemiön puvun tarkistetun liivin esikuva (E. Mendelin, sähköposti, 18.1.2017).

Esikuvana toimineen liivin (kuva 7) kaavoitus on ollut erilainen kuin mitä oli pukuun hyväksytyssä liivissä. Esikuvan mukainen kaavoitus on sittemmin palautettu liiviin pukua tarkistettaessa, mutta väriä ei muutettu esikuvan mukaiseksi, se on edelleen yksivärinen punainen.

Schulman toteaa, että kansallispuvut eivät ole identtisiä kopioita 1700- ja 1800-luvun kansanpuvuista myöskään siitä syystä, että materiaalit ja langat ovat erilaisia. Lisäksi käsityötaitomme ovat nykyään heikommat. Joitakin vanhojen pellavapaitojen kirjailuja on kokeneenkin tutkijan hyvin vaikea ommella, samoin joitakin pistotekniikoita. Alkuperäisiin tekniikoihin kannattaa kuitenkin pyrkiä, jotta vanhat perinteiset käsityötavat ja materiaalit säilyisivät. (Schulman, 2006, 79.)

Kemiön kansallispuvun historian tutkiminen auttoi selvittämään joitakin pukuni yksityiskohtia, mutta kaikkiin kysymyksiin sekään ei tuonut vastauksia, esimerkiksi

liivin körttien muotoon ja paidan reikäommelkuvioidin poikkeamiin tarvittiin lisää tutkimusta. Seuraavaksi tutkin, millaisilla menetelmillä pukua voisi korjata.

4.2 Ohjeiden ja tiedon jäljittämistä

Kansallispuvun korjaamiseen voisi luokitella tarvittavan kolmenlaista tekemiseen liittyvää tietoa. Ensinnäkin tietoa siitä, millaisia työtapoja kansallispuvun ompelussa käytetään, toisekseen tietoa siitä, millaisia hyväksyttäviä korjausratkaisuja on mahdollista hyödyntää ja kolmanneksi tietoa itse parsimisesta ja paikkaamisesta.

Kansallispuvuista on olemassa teoreettista kirjallisuutta, mutta kun mennään tekemisen tasolle, tiedon saanti vaikeutuu. Valmistusmenetelmissä on paljon hilaista tietoa, jota on etenkin ilman ohjausta vaikea tavoittaa. Kun aloin korjata pukua, yritin ensiksi itse selvittää, mitkä ovat oikeat työtavat. Ensimmäiseksi yritin löytää tietoa internetin kautta, ja oli hyvin hämmentävää, ettei valmista tietoa kansallispuvun ompelusta tai korjaamisesta löytynyt. Löysin kuitenkin *Uskalikka* blogin (<http://uskalikka.blogspot.fi/>), jonka kautta sain selville, että kotipaikkakuntani kansalaisopistossa kokoontui pukuja valmistava ryhmä. Selvitin ryhmän kokoon-tumisajat ja menin näyttämään pukuani. Sain ohjeita korjaukseen liittyen. Kansallispukuja harrastava ystäväni puolestaan johdatti minut Bragen toimistoon, jossa yhdessä kansallispuvukonsultin kanssa arvioimme puvun oikeellisuutta ja korjaustarpeita.

Seuraavalla viikolla minulla oli mahdollisuus näyttää pukua toiselle kansallispuvopettajalle, jolta sain lisää ohjeita korjaamiseen liittyen. Kysyin apua myös Kansallispuvukeskukselta, ja sain yleisluontoisia ohjeita puvun korjaamiseen liittyvistä ongelmista. Sain tilaisuuden suorittaa syventävää harjoittelua työväenopiston kansallispuvuryhmässä, jonka kansallispuvopettajan johdolla kartoitimme vielä oman pukuni tilannetta ja mahdollisia korjausratkaisuja. Kuulin ensimmäistä kertaa termin ”Perinteisen valmistuksen ohje”. Googlaamalla selvisi, että näitä ohjeita on julkaistu ”Kotiteollisuus” -lehtien 80-luvun numeroissa. Kävin Helsingin

yliopiston Kaisa-kirjaston arkistossa kopioimassa ohjeet siellä säilytettävistä lehdistä.

On otettava huomioon, että kyseessä on juhlapuku, jonka ulkonäköä määrittelee pukua koskeva ohjeistus (E. Mendelin, henkilökohtainen tiedonanto, 14.3.2016). Lisäksi on huomioitava puvun kunto, koko, muutostarve, käytettävissä oleva materiaali, henkilön koko jne (T. Kangas, sähköposti, 13.9.2016). Asiaa voisi lähestyä myös filosofisesti, ja pohtia, mitä esiäiti tässä tilanteessa tekisi (O. Honkimaa, henkilökohtainen tiedonanto, 25.4.2016). Kaikessa tulee ottaa huomioon, että puvun pitäisi säilyä juhlavana, mutta tämän rajan määrittäminen ei ole yksiselitteistä. Näiden ohjeiden varassa lähdin etsimään lisätietoa.

Karkeasti ottaen jokaiselle kansallispuvulle on yleensä laadittu valmistusohje, jossa kerrotaan, millaisia materiaaleja pukuun tulee käyttää ja miten puku tulee ommella. Vasta 1970-luvulla koottuihin kansallispukuihin alettiin laatia tarkkoja valmistusohjeita, mutta nekin noudattelivat vakiintuneita valmistustapoja eivätkä esikuvana olleiden vaatteiden valmistustapoja. Kansallispukuja ommeltaessa noudatetaan ensisijaisesti kunkin puvun omaa valmistusohjetta, mutta jos siitä ei löydy tarvittavaa tietoa, turvaudutaan perinteisen valmistuksen ohjeeseen. Perinteisen valmistuksen ohjeita on suositeltavaa noudattaa myös niissä tapauksissa, joissa puvun oma ohje eroaa perinteisen valmistuksen tavasta. (Kotiteollisuus 3/1984, 14.)

Pukujen valmistusta koskevien ohjeiden taso ja yksityiskohtaisuus vaihtelevat, sillä ei ole laadittu standardia siitä, mitä ohjeen tulisi sisältää ja miten yksityiskohtaista tiedon tulisi olla. Ohjeen sisältö riippuu sen laatijasta. Osa ohjeista on sellaisia, että perinteinen työtapo ei selviä kuvauksenkaan avulla aloittelevalle puvun valmistajalle. Matikaisen mukaan kansallispuukujen valmistamiseen perinteisellä tavalla liittyikin sellaisia työtapoja, joiden omaksuminen ei tapahdu tavallisessa arkikontekstissa. Tavallisten käsityötekniikoiden hyvästä hallinnasta toki on kansallispuukujen valmistuksessaakin hyötyä. Joidenkin kansanpukuissa käytettyjen työtapojen palauttaminen kansallispukuihin edellyttää kuitenkin huippuosaamista. (Matikainen, 2008, 8.)

Korjaamisesta ei ole annettu erikseen ohjeita, mutta valmistusohje ja perinteisen valmistuksen ohje toimivat luontevasti myös korjaamiskorjausten pohjana. Pukua ommellessa tai korjattaessa ei tulisi koskaan käyttää muilta saatuja vanhoja kaavoja eikä ohjeita, vaan selvittää ensin, onko pukua esimerkiksi tarkistettu kaavojen laatimisen jälkeen. Suurin osa pukujen kaavoista ja ohjeista on maksullisia, ja joskus voi olla haastavaa selvittää, mikä taho mitään ohjetta myy. Valmistusmateriaalien saatavuuskaan ei ole itsestään selvää. Joitakin hame- ja liivikankaita saa valmiina, mutta tarjonta ei ole säännönmukaista. Kankaiden kutominen itse on yksi vaihtoehto, mutta oikean kudontaohjeen ja juuri oikeanlaisten lankojen löytyminen voi sekin olla haasteellista. Suomenruotsalaisten pukujen tilanne on selkeämpi, sillä Bragelta saa sekä materiaaleja että ohjeita.

Kansallispukujen korjaamisen neuvoja voi saada Facebookin *Kansallispukuryhmän* kautta. Tämä tiedonsaantikanava osoittautui useimmiten nopeaksi ja sen kautta tuli myös yksi hameen korjaamisen ratkaisuehdotus, joka ei ollut aiemmin tullut esille. Aloittelijan on kuitenkin pyrittävä huolellisesti arvioimaan ryhmästä saatuja neuvoja, jos tavoitteena on esimerkiksi noudattaa perinteisiä työtapoja, sillä vastaajat ovat vertaisia, joiden omista tavoitteista ja taitotasosta kysyjällä ei ole tietoa. Collanuksen mukaan tämä ryhmä on esimerkki siitä, miten kansallispukuneuvoston aiemmin antama ohjeistustoiminta on otettu omiin käsiin ja vertaiset neuvovat toisiaan, miten kansallispukuja käytetään, korjataan ja huolletaan. Kansallispukuperinne on hyvä esimerkki siitä, miten yhden perinteen sisällä tapahtuu monenlaisia rajanvetoja. (Collanus, esitelmä Kansallismuseolla, 13.4.2016.)

Useissa teorialähteissäni on kuvia erilaisista vaatekappaleista, mutta tarkkoja ompelu- tai rakenneratkaisuja ei ole kuvattu. Suomenruotsalaisista puvuista ja niiden synnystä kertova *Finlandssvenska Dräktboken* sen sijaan sisältää kattavat ohjeet ja kuvat pukujen perusratkaisujen ompelemisesta, esimerkiksi eri pistojen tekniikoista, käytettävästä langasta ja eri ompeluvaiheista. Osa tästä tiedosta kuitenkin koskee vain suomenruotsalaisten pukujen ompelemista, esimerkiksi suomenkielisen alueen liivit vuoritetaan eri tekniikoilla. Joitakin ohjeita saattaa löytyä vanhoista lehdistä, esimerkiksi lankanapin teko on ohjeistettu *Omin käsin* -lehdessä, 3/1963.

Oikeiden teosten löytäminen parsimisen ja paikkaamisen avuksi oli haastavaa. Yritin löytää Internetistä tietoa taideparsinnasta, ja löysinkin ranskalaisen sivun, jossa havainnollistettiin prosessia kuvien avulla. Myöhemmin löysin kansallispukuopettajan neuvon ansiosta useammankin 1950-luvulla kirjoitetun suomen- tai ruotsinkielisen teoksen, joissa ohjeistetaan vaatteiden paikkaamista. Tänä päivänä vaatteiden taidokas korjaaminen kotona ei ole yleistä ja esimerkiksi täyttöpaikka oli itselleni uusi käsite. Yliopiston kokoelmista löytyi joitakin paikkausharjoituksia, joita myöskin tutkin ennen korjaamisen aloittamista.

Matikainen on tutkinut kansallispukukoulutusta kansallispukuja ammatikseen valmistavien keskuudessa. Nimenomaan kansallispukuvalmistajille suunnatun ammatillisen koulutuksen puuttuminen on ongelma. Kansallispukujen valmistamisesta ei ole olemassa kunnollista oppimateriaalia ja kirjallisuus painottuu pukukulttuurin yleisteoksiin. Kansallispukuneuvosto on kouluttanut kansallispukuvalmistajia vain kerran, vuonna 1988. Koulutus oli pitänyt sen jälkeen hankkia lyhytkurssien kautta. (Matikainen, 2008, 65–67.) Viime vuosina, eli Matikaisen tutkimuksen jälkeen, Kansallispukukeskus on järjestänyt kansallispukuopettajille taroitettua koulutusta. Siinä on käyty läpi paidat, rekkopaidat, tykkimyssyt ja liivi. Lisäksi Föreningen Brage on järjestänyt joitakin koulutuksia (I. Pihlhjerta, sähköposti, 27.3.2017.) Huomionarvoista on, ettei kansallispukuopettajille ole olemassa myöskään kaikkien pukujen valmistusohjeita sisältävää tietopankkia. Opettajakin saattaa päästä tutustumaan itselleen uuden puvun ohjeisiin vasta, kun pukua valmistava oppilas tulee kansallispukukurssille ohjeet mukanaan.

Tiedot ja taidot karttuivat minullekin hitaasti ja ajoittain vaivalloisestikin. Pidin tärkeänä perehtyä kansallispukujen historiaan, syntyyn ja eri vaiheisiin. Vaikka kansallispukujen historiaan perehtyminen ei sinänsä tuonut suoria neuvoja puvun korjaamiseen, siitä oli apua itse korjaamisprosessissa. Hakkarainen (2014, 9) kertoo lopettavansa kirjallisuuden haravoimisen vasta sitten, kun on sitä kautta löytänyt materiaalia, joka jossain olennaisessa suhteessa muuttaa käsitystä tutkimuksen kohteesta. Vasta kun olin perehtynyt teorialiedon kansallispuvuista, pukuni muuttui enemmän tavallisen vaateen kaltaiseksi ja uskalsin alkaa korjata sitä. Myös Matikaisen mukaan kansallispukualan ammatillisessa koulutuksessa

olisi kiinnitettävä huomiota siihen, että opiskelija saa tekemisen taidon lisäksi tun-
tuman asioiden taustoihin eli pukeutumisen historiaan, asiakokonaisuuksiin, kan-
san- ja kansallispukujen yleisilmeeseen sekä pukujen merkityssisältöihin. Taus-
tojen opettamista pidettiin tärkeänä siksi, että tietäminen tuo ymmärryksen. Eri-
tyistyötapoja voi opetella ohjeista jopa itse, mutta jos tekijältä puuttuu ymmärrys
aiheesta, työ on mekaanista ja jälki kärsii. (Matikainen, 2008, 65–67.)

Kansallispukujen valmistajat ja ammattilaiset tekevät kansallispukuja työkseen eli
hankkivat siitä elantonsa. Kansallispukujen tarkistaminen maksaa, ja kaikki pu-
vun ohjeita ja materiaaleja myyvät tahot tarvitsevat varoja toimintansa pyörittämi-
seen. Tämä varmasti vaikuttaa siihen, miten avoimesti tietoa on saatavana. Kor-
jattessani omaa pukuani käynnistyi samaan aikaan Soja Murron kansallispuvun
korjaamisen verkkokurssi. Kurssilla kerrottiin perustietoa kansallispuvuista ja nii-
den korjaamisesta ja sen yhteydessä oli mahdollista saada myös yksilöllistä neu-
vontaa omaan pukuun liittyen. Myöhemmin löysin joitakin maksuttomiakin ohjeita,
esimerkiksi Soja Murron blogista (<http://sukkulallajaneulalla.blogspot.fi>) löytyi
hyvä ohjeistus katesauman ompeluun. Koskennurmi-Sivosen (2002, 4) tavoin
ajattelen, että vapaasti tavoitettava palvelemilla sijaitseva tieto ja taidon demon-
stroinnin taltiointi vaikuttavat hyvinkin tehokkailta välineiltä taitotiedon jakami-
sessa.

Kaiken kaikkiaan voi todeta, että kansallispuvun korjaamista oli vaikea aloittaa
itsenäisesti ja korjaaminen olisi ollut vielä vaikeampaa, jos en olisi pystynyt vie-
railemaan Bragella, Kaisa-kirjastossa tai osallistumaan työväenopiston kansallis-
pukuryhmään.

Seuraavassa kappaleessa esittelen korjaamisen prosessia, päätöksentekoa ja
toimenpiteitä vaatekappaleittain.

4.3 Korjaaminen

Pukua siis piti korjata siksi, että jotkin osat olivat rikkiäisiä, väärän kokoisia tai eivät vastanneet *mallipukua* (kuva 8). Tässä kappaleessa selvitän, miten oman pukuni osat erosivat mallipuvusta tai aiemmasta eli välikauden puvusta. Vastaan myös tutkimuskysymyksiin siitä, millaisia rajoituksia puvun ominaisuudet asettivat korjaamiselle ja miten perinteiset valmistusmenetelmät sopivat puvun korjaamiseen. Käyn korjaamisratkaisujen ehdotukset, pohdinnan ja korjaamisen läpi vaatekappaleittain.

Kuva 8. Kemiön kansallispuku, lähde: <http://draktbyra.brage.fi/brage/folkdrakter/view-47835-8>.

Autoetnografisessa tutkimusprosessissäni korjattava puku on tuote, artefakti, ja korjaaminen on osa tutkimusprosessia. Artefakti voidaan nähdä myös tiedon ja ymmärryksen kokoami-

sen ja säilyttämisen välineenä (Mäkelä, 2006, 160, 163). Tutkimusmenetelmäni oli kirjoittaminen ja analyysi jatkuvaa kirjoitetun reflektointia siitä uudelleen kirjoittaen. Tästä syystä raportoin tutkimuksen suorittamisen ja tulokset samanaikaisesti.

Hankittuani puvun kyselin aluksi eri lähteistä neuvoja puvun korjaamiseen. Esittelin puvun kolmelle eri kansallispukukurssin opettajalle sekä lisäksi suomenruotsalaista puvuista vastaavan Föreningen Bragen kansallispukukonsultille. Saamani ohjeet olivat keskenään erilaisia, ja paikoitellen jopa ristiriitaisia. Listasin saamiani ohjeita ja pyrin valitsemaan niistä juuri tähän pukuun parhaiten sopivat.

Joistakin vaiheista tein kokeiluja, jotka vaikuttivat valintaani. Valittavaan korjausratkaisuun vaikutti myös se, miten paljon korjattava kohde erosi mallipuvusta. Osan vertailuun tarvittavasta tiedosta sain tutkimalla puvun historiaa kertovia julkaisuja, ja osan taas kartoitettuani puvun korjaustarpeita Bragen toimiston asiantuntijan kanssa. Joitakin yksityiskohtia tarkistin vielä uudelleen korjausprosessin edetessä.

Aloitin ostamalla Bragen toimistosta Kemiön puvun nykyiset valmistusohjeet, joihin vertasin omaa pukuni. Liivi oli hiljattain tarkistettu, enkä saanut sen ohjetta, sillä se oli vielä keskeneräinen. Seuraavaksi vertasin pukua vanhempaan puvun valmistamista ohjeistavaan kuvaukseen, joka on kirjoitettu vuonna 1961. Kuten Appelgren ym. (2008, 64) toteavat, tämä ohje ei kuitenkaan ole riittävän yksityiskohtainen puvun oikeanlaisen valmistamisen perustaksi. Ohjeistuksesta kuitenkin löytyivät edelleenkin ajantasaiset värikuvat esimerkiksi hameen raidoituksesta.

Suurin osa oman pukuni eroista verrattuna nykyiseen mallipukuun selittyi sillä, että pukuni oli ommeltu nykyistä mallipukua edeltäneiden eli ns. välikauden ohjeiden mukaan. Puvun oli ommellut itselleen 1940-luvulla syntynyt henkilö, joten arvelen, että se oli ommeltu 1960-luvulla. Jotkin kohdat oli ehkä tehty pelkän kuvan perusteella tai katsomalla mallia toisesta puvusta (E. Mendelin, sähköposti 18.1.2017). Oletettu valmistusajankohta selittää puvun materiaaleja, sillä välikauden aikana kansallispukuja oli tapana valmistaa kevyemmistä materiaaleista, esimerkiksi juuri kampalangasta karstalangan sijaan. Joihinkin eroavaisuuksiin ei löytynyt mitään selitystä, esimerkiksi paidan reikäompeleisiin. Se, että liivi oli hiljattain tarkistettu, selvisi Bragen toimistosta eikä käytössäni ollut tarkistamattoman liivin valmistusohjetta.

Kävin korjaustarpeita läpi vaatekappaleittain ja laadin ehdotettujen korjausratkaisujen perusteella suunnitelmaa, miten etenisin. Kuvassa 9 puku on alkuperäisessä kunnossa.

Kuva 9. Oman puvun alkutilanne.

4.3.1 Hame, aikansa hieno edustaja

Hame oli Bragen arvion mukaan puvun todellinen helmi ja se herätti ihailua myös muissa sitä tutkineissa. Hameen raidat olivat hieman kapeammat kuin alkuperäisessä mallissa (Heikel, 1961, kuvaliitteen värikuva 4.1) ja se oli kudottu kampa-langasta, eli puku oli ajalta, jolloin kansallispukuja on kevennetty (Holst, 2011, 75). Ero raitojen leveydessä saattaa olla tahaton. Hame oli laskostettu Heikelin (1961, 8) ohjeistuksen mukaan väriraitojen mukaisesti. Laskokset oli myös ajan tapaan (Holst, 2011, 75) prässätty teräväharjaisiksi. Schulmanin (2006, 78) mukaan hameet kapenivat Charleston-muodin johdosta ja tämä kapeneminen oli kansallispuvuissa vallalla aina pitkälle 1980-luvulle saakka. Bragen uuden valmistusohjeen mukaan minkään väriraidan ei tule johdatella hameen poimutusta

ja hameen tulee näyttää muhkealta. Hameen helman leveys oli 2,8 m, ohjeen mukaan sen tulisi olla kolme metriä.

Oman hameeni vyötäröhalkio oli takana, mutta sen kuuluisi olla edessä siten, että se jää esiliinan alle. Tämä tapa oli yleinen kaikissa kansanpuvuissa. Hameen helmapäärme oli ommeltu koneella, mikä oli vastoin nykyohjeita. Hame oli ollut lyhennettynä 70-luvulla vallinneen muodin mukaisesti ja lyhennetyn helman taite oli prässätty teräväksi, mikä oli johtanut kankaan kulumiseen taitteen kohdalta. Hameen helman alkupe-
räinen käänne oli vuoritettu erillisen, kangaspaloista koostuneen alavaran avulla (kuva 10). Pieni kaitale vuoria oli hameen raitakangasta, osa oli pienemmän liivin kangasta.

Kuva 10. Hameen helman alkuperäisen vuorituksen rakenteita.

Nykyisen ohjeistuksen mukaan kansallispukujen hameisiin on palautettu esikuvien mukainen pituus eli hameen tulisi olla 15 cm lattiasta. Tämä tarkoitti, että hame oli minulle 10 cm liian lyhyt. Olin tarkistanut mitat ennen ostopäätöstä ja luullut ostaneeni oikean mittaisen hameen, sillä oma kansallispukukäsitykseni perustui vuoden 1957 kuvastoon, jossa hameet ulottuivat puolisääreen.

Neuvoja hameen korjaamiseen

Hameen korjaamiseen sain eniten neuvoja asiantuntijoilta. Kokosin neuvot taulukkoon 1.

TAULUKKO 1. Kemiön kansallispuvun hameen korjaamiseen saadut neuvot

<i>Asiantuntija 1</i>	<i>Asiantuntija 2</i>	<i>Asiantuntija 3</i>	<i>Asiantuntija 4</i>
ota parsintalankaa hameen sivusauman saumanvarasta	avaa kaikki saumat, ompele uudelleen perinteisin menetelmän	lisää leveyttä lisäämällä essun alle eri kangas	hameen lyhyydelle ei voi mitään, eikä sitä kannata jatkaa eri kankaalla, juhla-vuus häviää
laskosta vyötärö uudelleen	ota uutta vyötärönauhaa varten hameen sivusta kaitale	tarkista perinteisen valmistuksen ohjeista ompelurakenteet ym neuvot	nepparit eivät kuulu halkioon, ota ne pois
lisää leveyttä	kudo uusi vyötärönauha pöytäkan-gaspuissa	hanki toinen saman alueen hame, jotta saat hameeseen lisää leveyttä	leveys on tällaise-naan riittävä
ompele helman päärme uudelleen käsin	käännä hamekan-gas ylösalaisin, jol-loin helman käänne häviää vyötä-röpoimutuksiin	hame ei saa mis-sään tapauksessa ainakaan kaventua - älä ota hameen si-vusta kaitaletta vyö-tärönauhaa varten	parsi reiät, käytä alle liimattavaa tuki-kangasta tai organ-zaa
vuorita helma uu-della pellavakaita-leella		parsi reiät villalii-nan, liima- tai har-sokankaan päälle	
tee uusi vyötärökai-tale vuoripellavasta		halutessasi voit li-sätä hameen hel-makaitaleeseen tai erilliseen kanttinau-haan viestin kor-jauksen ajankoh-dasta ja nimikirjai-met, esim. hankittu 2016, korjattu 2/2017 SJ	
määrittele helman uuden vuorin leveys siten, että ommel osuu helman nykyi-seen taitekohtaan			
käännä halkio si-vulle			

Suunnitelma

Erityisesti hameen leveyttä koskevat asiantuntijoiden neuvot olivat ristiriidassa keskenään, ja olikin perusteltava itse, miten ja miksi asian ratkaisee.

”En halua lisätä kangasta, ja lupasinkin kirjoittaa graduun auki perusteet päätökselleni. Perusteet ovat: 1. Hame on oikeasti tosi kaunis. Paljon kauniimpi kuin esimerkiksi näkemäni Särkisalon hame, jossa toki on erilainen sidoskin. 2. Mielestäni kiila pilaisi hameen. 3. Jos sekakäytän hametta, kuten aikomus on, kiila näyttää tosi tyhmältä. 4. Essu on suhteessa hameeseen liian lyhyt vrt. ohje, joten eri kangasta oleva kohta näkyisi selvästi. 5. En ole varma kuinka yleinen tuo huonompi kangas -jatkos on ollut vaurilla suomenruotsalaisilla seuduilla. 6. Leveämmät hameet yleistyivät kansanpuvuissa vasta 1800-luvun puolivälissä. Kansallispuvun esikuvat ovat 1700-1800-luvuilta, joten mielestäni on outoa sekin, että hameen leveydeksi on ”naulattu” juuri tuo leveämpi malli hameesta. 7. Oma hameeni on 2,8 m leveä, mallipuvun ohjeen mukaan leveyden tulisi olla 3 m. Ero ei ole merkittävä, eikä näy asiasta tietämättömän silmiin etenkin, kun otetaan huomioon, että kunkin käyttäjän oma vyötärömittakin vaikuttaa siihen, miltä hameen leveys näyttää suhteessa käyttäjään. Tärkein kriteeri päätöksen teossa on pieni ero suositukseen!”

Omat muistiinpanot, maaliskuu, 2017.

Kaukosen (1985, 32) mukaan todella leveät hameet tulivat itse asiassa muotiin kansanpuvuissa vasta 1800-luvulla. Hameiden leveys ja pituus on vaihdellut kansanpukujenkin historian aikana. Leveyden ero oli vain 20 cm, joten en pitänyt sitä merkittävänä enkä halunnut lisätä kaitaletta eri kangasta tähän hienoksi luonnehdittuun yksilöön. Hameen pidentämiseksi ehdotettu pellavakankainen jatkos vyötäröllä ei olisi Bragen eikä minunkaan mielestäni ollut sopiva, onhan kyseessä sentään juhla-asu.

Aluksi ajattelin, etten korjaa hameen vyötärölaskostusta, sillä se vastasi omaa kansallispuukäsitystäni: vuoden 1957 kuvaston hameet ovat kapeavyötäröisiä. Nähtyäni Etelä-Savon hameen kauniin perinteisen mallin mukaisen vyötäröpöimutuksen mieleni muuttui ja halusin muokata pöimutuksen.

Sain erilaisia neuvoja myös parsimiseen. Moni asiantuntija ehdotti parsinnan alle tukikangasta, joten en ollut varma voisinko jättää tukikankaan pois, kuten taideparsintaohjeissa oli tehty. Sain yliopistolta tutkittavaksi vanhoja paikkausharjoituksia, eikä niissäkään ollut käytetty tukikangasta, joten päätin yrittää taideparsintaa ilman sitä. Olin nähnyt ranskankielisillä taideparsintasivuilla, että parsintalankaa voi ottaa vaatteiden sivusaumojen saumanvaroista. Myös yksi asiantuntijoista ehdotti tätä. Minulla oli käytössä helman vuorista löytynyt hamekankaan palanen, joten sovelsin ideaa ottamalla lankaa siitä.

Lähdin korjaamaan hametta tämän alustavan suunnitelman mukaan:

- Puran kaikki saumat ja helman päärmeet
- Parsin reiät mahdollisimman tarkasti varsinaisen kankaan näköiseksi
- Otan parsinlankaa helman alavaran hamekankaisesta kaitaleesta, jonka koko on 5x50 cm
- Ompelen yhdyssauman ja halkion reunat uudelleen
- Poimutan vyötärön uudelleen ja ompelen uuden vyötärönauhan joko helman nykyisestä alavarasta tai muusta kankaasta
- Uusin vyötärön kiinnitysrakenteen perinteisen valmistuksen ohjeen mukaiseksi
- Ompelen helmaan uuden alavaran pellavakankaisesta kaitaleesta, mikäli näyttää siltä, että helman aiempi taite näkyy vielä pesun jälkeen.

Toteutus

Aloitin purkamalla hameesta kaikki ompeleet ja irrottamalla napit ja nepparit. Kankaan (2017, 56) mukaan aiempien sukupolvien työtavat ja ompelurakenteet on kehitetty käsinkudotuille materiaaleille. Tämä puku sen sijaan oli ommeltu koneella, ja saumoja purkaessa tuli selväksi, että koneommel ei ollut sopinut käytettäväksi käsin kudottujen kankaiden kanssa. Koneella ommeltujen saumojen ompelulanka oli kestänyt, mutta ympärillä ollut kangas oli vaurioitunut, paikoittelun pahastikin.

Käytin parsimiseen lankoja, jotka irrotin helman vuorin kaitaleesta. Kaitaleen koon takia loimilangat olivat hyvin lyhyitä (5 cm), joten niillä oli vaikea parsia. Kun

oikaisin hameen vyötärön lankasuoraan, sain sieltä loimilankoja, joita pystyin hyödyntämään paremmin. Sain myös Kemiön puvun lankoja paikkaamista varten, mutta ne olivat nykyään käytettävää karstalankaa. Niitä olisi voinut käyttää, ellei muuta vaihtoehtoa olisi ollut.

Kuva 11. Taideparsintaa hameessa.

kistettuani ensiksi kansallispukuopettajalta, saako kansallispukuja yleisesti korjata näin. Asiasta ei ollut olemassa ohjeistusta, mutta päätimme, että näin esikuviakin oli todennäköisesti paikattu.

Opettelin täyttöpaikan tekoa Teerisuon (1950, 17–18) kirjan ohjeiden avulla. Otin paikkakankaaksi palan helmasta löytyneestä kaitaleesta ja käytin myös paikkaa kiinnittäviin ompeleisiin hamekankaan omaa kudelankaa. Kudelanka oli hieman haurasta, joten pistoja ei saanut kovin napakoiksi, mutta paikat onnistuivat silti

Opettelin taideparsimista kuvan ja tekstin avulla (Kauneimmat käsityöt, osa 3, 252–256), mikä oli haastavaa. Kankaan langat ovat ohuita, joten paikkauksen tekeminen huomaamattomasti oli vaikeaa, sillä kun pujotin langat toistensa lomaan, kaksinkertainen kohta näkyi herkästi. Helpoimmin paikattavia olivat pienet kulumat, joissa tarvitsi vahvistaa vain kudelanka (ks. kuva 11). Purin myös yhden aiemman käyttäjän tekemän parsinnan, ja korjasin kohdan uudelleen. Aiemman parsinnan purkaminen oli vaikeaa, sillä parsintalangat olivat sekoittuneet kude- ja loimilankoihin, joten vaarana oli reiän suureneminen. Purettuani aiempia parsittuja kohtia tarkoituksena parsia ne paremmin, selvisi myös, että osa rei'istä oli suurempia kuin oli aluksi näytännyt. Paikkasin nämä reiät täyttöpaikalla tar-

hyvin (kuvat 12 ja 13). Paikkamateriaalin kapeuden takia jouduin tekemään paikkaan hieman ohjeistusta kapeammat saumanvarat.

Kuva 12. Täyttöpaikat oikealta puolelta, koko n. 3x4 cm.

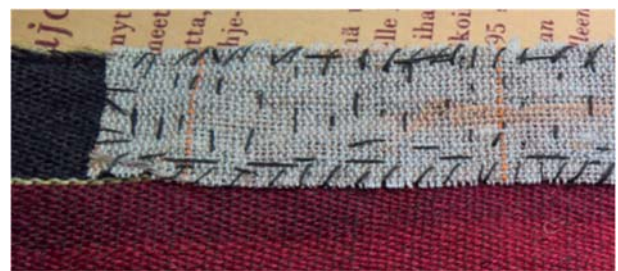

Kuva 13. Täyttöpaikka nurjalta puolelta.

Tein täyttöpaikan myös kankaan reunaan, kohtaan, jossa kangas oli revennyt aiemman halkion päästä. Tässä sovelsin toisen reunan siten, että taitoin sen paikan päälle ja vielä pikeerasin paikan itseensä nurjalta puolelta (kuva 14).

Kuva 14. Täyttöpaikka kankaan reunassa.

Kuva 15. Villaliina parsitun kohdan tukena.

Koska paikkamateriaalia oli saatavana helmasta rajallinen määrä, säästin sitä ja korjasin toisen yhdyssauman saumanvaroihin jäävän, kankaan reunassa sijainneen reiän käyttämällä raavelia eli villaliinaa tukena parsittavan kohdan alla (kuva 15). Käytin lankana kankaan omaa kudelankaa, joten paikka sulautuu oikealta puolelta hyvin kankaaseen.

Pesin hameen vasta korjausten jälkeen, jotta paikkaukset asettuisivat hyvin kankaaseen. Kun kangas oli vielä pesun jäljiltä märkää, rullasin sitä taitteiden kohdalta isolla pahvilieriöllä, jonka olin päällystänyt tuorekelmulla. Tämän neuvon sain Bragelta, ja toimenpiteen tarkoituksena oli saada pyöriteltyä helman taitejälki pois näkyvistä. Kankaan kuivuttua höyrytin sen vielä varovasti märän sideharson läpi. Helman taite kuitenkin jäi edelleen hiukan näkyviin.

Ompelin vyötärökaitaleen aiemmasta helman vuorituksesta saaduista paloista, jotka ovat puvun tummemman punaisen raidan värisiä. Luulin, että palat tulisi yhdistää katesaumalla, ja ompelin sellaisen. Kansallispukuopettajan neuvosta päädyin tekemään tavallisen yhdyssauman, sillä katesauman käyttö olisi vaikeuttanut seuraavia vaiheita tuomalla vyötärökaitaleeseen turhaan paksuja rakenteita.

Hamekankaan asetteleminen siten, että paikat näkyvät mahdollisimman vähän ja mahdollisimman huomaamattomissa paikoissa, vaati sommittelua. Yhdyssauman lähellä oli niin paljon paikkauksia, että loppujen lopuksi en halunnut jättää tätä kohtaa eteen. Kankaan olisi voinut kääntää ylösalaisin, mutta tässä tapauksessa täyttöpaikat olisivat jääneet helmaan, jossa ne olisivat näkyneet enemmän. Mietin eri vaihtoehtoja, ja pitkään kangasta käänneltyäni päätin sijoittaa vyötärön halkion oikealle sivulle enkä eteen. Tämä toimintatapa ei siis ollut virallisen työohjeen mukainen, mutta hyväksytin ratkaisun Bragella, jossa myös todettiin korjauksessa olevan tärkeää ottaa huomioon paras mahdollinen loppu-tulos. Ompelin uuden yhdyssauman kankaan punaisten raitojen alueelle. Aiemmin se oli sijainnut mustien raitojen alueella, ja kangas oli tuosta kohdasta niin kulunut, että totesin parhaaksi siirtää saumaa. Hame kapeni tämän takia muutaman sentin, mutta saumasta tuli kestävämpi.

Hameen vyötärö (kuva 16) oli laskostettu Heikelin (1961, 8) ohjeen mukaan leveille laskoksille. Nykyisen

Kuva 16. Hameen alkuperäinen vyötärön laskostus.

mallipuvun vyötärön poimutusohjeen mukaan ei ole väliä, mikä väri tulee laskoksessä päällimmäiseksi.

Poimutin hameen vyötärön ohjeen mukaan ja kiinnitin vyötärökaitaleen (kuva 17). Tein vyötärön kiinnitykseen silmu ja nappi -ratkaisun, jotta vyötäröä on tarvittaessa helppo säätää. Ratkaisu poikkeaa hameen omassa ohjeessa määritellystä lehtiäinen ja silmu -ratkaisusta, mutta se oli hyväksyttävä,

Kuva 17. Hameen uusittu vyötäröpoimutus.

sillä se tunnetaan myös suomenruotsalaisessa perinteessä (E. Mendelin, henkilökohtainen tiedonanto, 13.3.2017). Halkion yläreuna oli kulunut siten, että siitä puuttui pala. Ratkaisin tämän siten, että ompelin reunan uuden päärmeen hieman vinoon.

”Sain nuo edellisen sauman lähellä olleet reiät paikattua täyttöpaikalla ja parsimalla, enää tarvitsee ratkaista miten toimin tuon halkion yläreunan kanssa, siitä on toiselta puolelta kulunut pala pois. Ajattelin, että saan sen sinne reunapäärmeen sisään piiloon, mutta katsotaan. Yhdessä kuvassa näin hameen, jossa halkion reuna oli vahvistettu erillisellä kaitaleella, mutten tiedä, oliko se tuon hameen standardiratkaisu”

Omat muistiinpanot 15.2.2017

Vasta paljon myöhemmin selvisi, että en itse asiassa ollut noudattanut vyötärökaitaleen kiinnittämisessä suomenruotsalaisten pukujen työtapaa. En ollut osannut kuvien perusteella päätellä, että rakenne erosi suomalaisista puvuista.

Ompelin hameen helmaan uuden vuorituksen pellavakankaasta. Mitoitin tämän vuorin siten, että sen ommel osuu tarkalleen aiemman taitteen kohtaan, jolloin aiemman taitteen jälki hiukan häviää näkyvistä. Uusi pellavakangasvuoritus ryhdisti helmaa.

Kaikki käytetyt korjausratkaisut eivät siis nousseet esille alkukartoituksessa. Osittain ratkaisuehdotusten esille nousemattomuus voi johtua siitä, että kaikkia yksityiskohtia, kuten esimerkiksi helmassa ollutta hamekankaan kaitaletta tai helman reikien suuruutta, ei välttämättä huomattu pukua tutkittaessa.

Myöhemmin *Kansallispuke* Facebookryhmän kautta nousi esiin hameen pidentämisen tekniikka, joka ei ollut tullut esille ratkaisuja pohdittaessa. Siinä kudottiin tarvittavan levyinen kaitale hameen kangasta lisättäväksi hameen vyötärölle. Kudottaessa olisi hyvin tarkasti seurattava, että raidoitus täsmää alkuperäiseen hamekankaaseen. Tätä tekniikkaa olisi ehkä voinut hyödyntää ja hameen juhlavuus olisi säilynyt, mutta haasteena olisi ollut löytää langat, jotka olisivat olleet riittävän lähellä oman hameen materiaalia. Tämä olisi ollut ongelmallista, sillä nykyään hameita kudotaan karstalangasta eikä kampalankaa ole saatavana.

Perinteisen valmistuksen menetelmät sopivat hyvin hameen korjaamiseen ja hame on korjausten jälkeen nykyisen mallipuvun muotoinen. Materiaali on edelleen välikauden kevennettyä materiaalia ja hameen leveys poikkeaa mallipuvusta 20 cm, pituus 10 cm. Vyötäröhalkio on sijoitettu oikealle sivulle mallipuvusta poiketen.

4.3.2 Liivi, omanlaisensa yksilö

Kemiön puvun liivin väriksi voi valita kumman tahansa hameen raitojen kahdesta vaaleimmasta punaisen sävystä (E. Mendelin, henkilökohtainen tiedonanto, 17.5.2017). Puvun mukana tuli kaksi liiviä. Ensimmäinen liivi oli hameen toiseksi vaaleimman raidan punainen ja kooltaan liian pieni, joten en tutkinut sen korjausratkaisuja. Toinen liivi oli hameen vaaleimman punaisen raidan värinen, ja sen kangas oli kotikutoista. Kankaassa näkyivät mustat loimilangat paikoitellen hyvinkin selvästi. Liivi oli minulle lähes oikean kokoinen, mutta sen sivusaumat olivat liestyneet, sillä ne oli ommeltu koneella ja ompelun jälkeen silitetty auki. Tämän liivin körttien muoto oli erikoinen, ne olivat liian pitkät ja kapeat. Vaikutti siltä, että liivi oli saatettu valmistaa ilman kaavaa tai suurentamalla pienen liivin kaavoitusta. Pienemmän liivin körtit sen sijaan vastasivat välikauden malliliiviä.

Kumpikin liivi siis edusti ns. välikautta, eli kaavoitus ei ollut esikuvan mukainen ja liiveissä oli sivusauma, jonka Mendelinin (henkilökohtainen tiedonanto, elokuu 2016) mukaan käsityönopeettajat toivat moniin liiveihin. Oli helpompaa ommella sivuun körtti, kun se tuli sivusauman jatkeeksi. Tosin myös Heikel (1961, 8) mainitsee, että liivissä tulee olla sivusauma, joten välikauden liivi ei ole lähtökohtaisestikaan vastannut esikuvaa. Kemiön puvun liivi onkin E. Mendelinin (henkilökohtainen tiedonanto 18.1.2017) mukaan sittemmin tarkistettu kaavoitukseltaan historiallista esikuvaa (ks. kuva 7) vastaavaksi.

Liivin korjaamisen ajatuksia

Liiviä arvioitaessa sain aluksi asiantuntijoilta tuomion, jonka mukaan se on ehdottomasti uusittava, sillä liestyneitä kohtia (kuva 18) ei voi korjata. Kansallispukuryhmässä taas ehdotettiin liivin kaventamista. Minulla oli kuitenkin oma idea siitä, miten liestymiä voisi yrittää korjata.

Kuva 18. Liestymä liivin saumassa.

Muista liivin korjaamisen ratkaisuista päättäminen oli vaikeaa. Asiaa ei voinut lähestyä suunnitelma – toteutus -periaatteella, sillä mallipuvun liivin ohje puuttui korjausta aloitettaessa ja asiantuntijoiden neuvojakin oli vähän. Liivin korjaamisessa toimi ennemminkin Mäkelän (2006, 163) kuvaama käytännön kontekstissa ohjautuva tekemisen prosessi.

Liivi olisi ollut – körttien muotoa lukuun ottamatta – helppo korjata oman aikansa edustajan näköiseksi korjaamalla vain liestyneet kohdat. Hieman enemmän vaiava olisi tuottanut muokata se esikuvien näköiseksi, eli vuorittaa liivi pellavakanakaalla. Körttien muoto kuitenkin poikkesi sekä välikauden että nykyisen mallipuvun liivin körteistä eikä kangas riittänyt niiden leventämiseen. Kanttaustakaan ei voisi korjata ulottumaan vyötärölle saakka, sillä siihen tarvittavaa materiaalia ei

ollut saatavana eikä korjattaessa saa sekoittaa eri aikakausien materiaaleja keskenään (E. Mendelin, sähköposti, 20.4.2017). Lisäksi kaikesta korjaamisesta huolimatta tarkistuksen jälkeen kaavoitettu nykyinen Kemiön puvun uusi liivi oli täysin eri näköinen kuin omani.

”Liivi on ajalta ennen tarkistusta ja tehty silloinkin jollain ”sinne päin” kaa-
valla, eli sen muoto on hieman omintakeinen. Otin siitä saumat auki, koska
ne oli liestyneet, ja aion ommella ne nyt käsin. Tässä puvussa näkyy kyllä
oikein hyvin, miten ajan saatossa käy, jos on koneella ommeltu käsin ku-
dottuja villakankaita.”

Omat muistiinpanot 13.2.2017

Suunnitelma

Liivi oli pienine poikkeamineen kuitenkin lähes oikeanlainen *oman aikakautensa* edustaja. Edellä mainittuja ongelmia, kuten kullavärisen kanttauksen pituutta ja nyörireikien määrää ei ollut mahdollista lähteä korjaamaan, mutta päätin yrittää korjata liestyneet kohdat siten, että puran sauman ompeleet ja tiivistän kangasta varovaisesti neulalla alkuperäiseen muotoonsa. Tämän jälkeen ompelen saumat uudelleen ja kiinnitän vuorin liivikankaaseen, jotta saumat eivät liesty uudelleen. Oli mahdollista, että korjaaminen ei onnistuisi, ja tarvittaisiin uusi liivi. Jostain oli kuitenkin aloitettava.

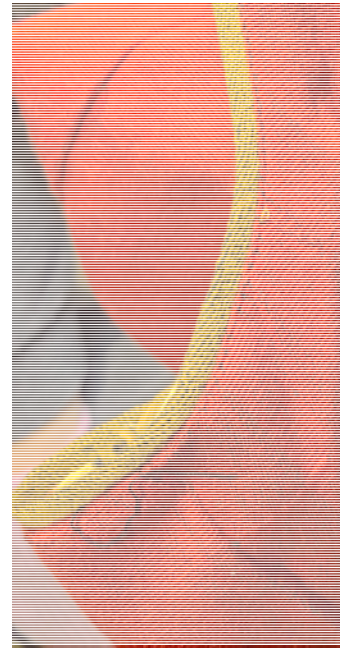
Toteutus

Kuva 19. Villaliinan avulla par-
sittu saumanvara valmiina.

Aloitin avaamalla liivin pitkittäissaumat ja irrottamalla osan vuorista. Samalla jouduin irrottamaan pitkittäissaumojen päät kädentien reunoilta, jotta sain saumat kokonaan auki. Korjasin liestymät työntelemällä varovasti neulalla kankaan langat takaisin omille paikoilleen. Yhdessä saumassa kankaan reunan ylikuottelu oli pettänyt, ja parsin kohdan kiinnittämällä palan villaliinaa risteävillä etupistoilla kohdan alle (kuva 19). Paikattu kohta jää saumanvarojen sisälle.

Ompelin liivin saumat uudelleen jälkipistoilla siten, että ommel oli hieman eri kohdassa kuin aikaisemmin. Kun ryhdyin kiinnittämään korjattuja kohtia takaisin kädentien reunoihin, huomasin, että kanttausten (kuva 20) muoto ja ompelu olivat epämääräisiä. Päätin irrottaa kanttaukset ja ommella ne uudelleen, mikä puolestaan johti päätökseen vaihtaa liivin myös pellavakankainen vuori. Ajatuksena oli ommella liivin saumat yhteen vuorin saumojen kanssa suomenruotsalaisten liivien työohjeen mukaisesti. Tämä tukisi liivin kangasta ja estäisi sitä myöhemmin liestymästä. Asia johti toiseen ja koska minulla oli nyt lähes koko liivi auki, päätin yrittää muokata myös körttien muotoa.

Kuva 20. Liivin koneommellut kanttaukset ennen korjauksia.

Katsoin Uskelan puvun blogista (<http://uskalikka.blogspot.fi/>) mallia körttien tekemiseen ja muistelin, mitä olin kuullut aiheesta kurssilla. Tiesin pienemmän liivin körttien olevan oikean muotoiset kyseisen aikakauden kriteerien mukaan, joten piirsin sitä mallina käyttäen körttien reunan kaarten muodon paperille. Levitin kappaletta sen verran, että körtin yläpää tuli saman levyiseksi kuin korjattavassa liivissä. Tämän jälkeen leikkasin kappaleen pahvista. Kaksi körttiä olivat yläpäästään kapeampia, joten muotoilin niitä varten oman pahvisapluunan. Tästä eteenpäin työtapana olikin sama, kuin körttejä muokatessa yleensä. Kun olin muotoillut körtit uudelleen, kävin hyväksyttämässä korjausratkaisun Bragen toimistolla. Koska en ollut uskaltanut leikata ylimääräistä kangasta pois ennen hyväksyntää, tein körttien muokkauksen vielä uudelleen. Kun liika kangas leikataan pois ja ommellaan kiristyslanka lähemmäksi reunaa, körtin reuna muotoutuu kauniimmin.

Seuraavaksi oli aika kiinnittää kultanväriset kanttaukset takaisin. En saanut heti vastausta Bragen toimistolta, eikä ohjetta ollut vielä käytettävissä. Yritin kuitenkin edetä tekemisessä, ja kysyin neuvoa Facebookin kautta kummaltakin ryhmältä.

”Onko kellään tietoa, mikä on oikea ompelujärjestys tällaisessa liivissä, jossa on kanttaus? Eli niinkuin ommellaanko kanttaus ensin miehustaan vaiko vuoriin ja mistä (päältä, nurjalta?) ja millaisilla pistoilla? Näitä samanlaisia kanttauksia on ainakin joissain muissakin suomenruotsalaisissa puvuissa.”

Oma kysymys *Kaapelin kansallispukuryhmä* Facebookryhmälle 10.3.2017

Sain vastauksia, mutta en varsinaisesti Kemiön pukua koskevaa ohjetta enkä aivan tarkkaa tietoa. Vastausten perusteella uskalsin kuitenkin ommella kullannväriset käänteet käsin takaisin pään- ja kädenteihin *tereen kiinnityksen* ompeluratkaisulla, kuten ne oli aiemminkin ommeltu. Kanttauskangas siis jäi päällys- ja

vuorikankaiden väliin. Kun myöhemmin sain Bragelta liivin uusitun ohjeen, ilmeni, että oikea ompeluratkaisu oli sittenkin *kanttaus*, jossa kanttauskangas jää päällys- ja vuorikankaiden reunojen päälle (ks. kuva 21).

Kuva 21. Kemiön liivin kuva, Kansallispuku Facebookryhmästä, kuvaaja Kristiina Juvas. Tässä kuvassa näkyy liivin oikeanlainen kanttaus sekä paidan oikeanlainen reikäommel.

Oman liivini kanttaukset oli siis alun perinkin ommeltu väärin ehkä siksi, että tereen kiinnitys on koneella ommellen helpompi toteuttaa kuin kanttaus. Tämä on hyvä esimerkki siitä, ettei kannata luottaa vanhoihin ohjeisiin, mutta ei välttämättä kannata luottaa myöskään niihin ratkaisuihin, jotka korjattavassa kohteessa on aiemmin tehty. Päätin ommella kanttaukset vielä uudelleen oikealla tavalla, vaikka se ei Bragen mukaan olisi ollut välttämätöntä. Päätökseen vaikuttivat erityisesti samoihin aikoihin *Kansallispuku* Facebookryh-

mässä julkaistut kuvat Kemiön puvun yksityiskohdista ja kansallispukuihin perehtyneen ystävän kommentti.

Liivin vuorituksen ompelurakenteesta päättäminen oli vaikeaa, sillä eri aikakausina vuoritustakin on tehty eri tavoilla, ja lisäksi suomenruotsalainen tapa oli erilainen.

”Ihmettelen vaihteeksi liivin vuoritusta:-) että millä perusteella osassa liiveistä tekniikkana on koota ensin koko vuori ja sitten kiinnittää se päälliseen, toisissa taas, kuten esim Mouhijärvi, liivi kiinnitetään pala kerrallaan. Liittykö tämä jotenkin liivin syntyseutuun vai onko toinen tapa toista kansanomaisempi? Uskelan liivin blogissa vuori ommeltiin ensin kokonaisuudeksi, joka kiinnitettiin päälliseen. Perinteisen valmistuksen ohje viittaa siihen, että vuorikokonaisuus kiinnitetään päälliseen, Bragen yleisohjeissa taas vuoritetaan pala kerrallaan ja siten, että päällinen ja vuori ommellaan ensin keskenään yhteen.”

Oma kysymys *Kaapelin Kansallispukuryhmän* Facebook sivulle 14.3.2017

Pussiin vuoritus ei ole perinteinen valmistusmenetelmä, vaikka sitä näkee usein käytettävän. Suomenruotsalaiset liivit vuoritetaan osa kerrallaan siten, että päällyskangas ja vuori kiinnittyvät toisiinsa. Koska omassa liivissäni päällyskankaan miehustan palat oli jo ommeltu keskenään yhteen, oli helpompaa ommella vuorikin ensin kokonaisuudeksi, jonka sitten kiinnitin siten, että se kiinnittyi myös liivin päällyskankaan saumoihin.

Perinteisen valmistuksen menetelmät sopivat hyvin myös liivin korjaamiseen. Liiviä ei ollut mahdollista muokata nykyisen mallipuvun liivin kaltaiseksi, mutta korjausten jälkeen se vastaa paremmin välikauden liiviä lukuun ottamatta kanttausten pituutta edessä ja nyörinreikien määrää.

4.3.3 Paita, yksilöllisyyttä ja mittaongelmia

Paita oli ommeltu lakanakankaan kaltaisesta puuvillakankaasta. Mallipuvun ohjeen mukaan se tulisi valmistaa pellavasta tai puolipellavasta. Paidan miehusta oli 106 cm leveä, eli laskennallisesti 20 sentin tavoiteväljyyden huomioiden se oli minulle noin 5 cm liian kapea.

Hihan istutuksen tulisi olla suora, mutta minun paidassani miehusta kaartui ennen hihan kiinnitystä (kuva 22). Tosin Heikelin (1961, 7) kirjan piirroksessa (ks. myös

Kuva 22. Paidan hihan rakenne ennen korjauksia.

kuva 7) näyttää siltä, että miehusta kaartuu. Paidan hihat olivat 15 cm kapeammat kuin mallipuvussa, lisäksi kainalotilkut puuttuivat. Hihansuut ja niiden rypytys oli ommeltu koneella eikä veto-poimuttaen. Ranneke oli hieman matalampi kuin pitäisi ja helmiäisnappien sijaan tulisi käyttää lankanappeja. Pääntien reuna oli päärmätty. Mallipuvun ohjeen mukaan pääntie tulisi huolitella erillisellä kaitaleella.

Paidan reikäompeleet olivat taitavaa käsityötä, mutta erosivat mallipuvusta. Sekä Heikelin (1961, 7) että nykyisen mallipuvun ohjeen mukaan paidassa kuuluisi olla edessä yksi 18 sentin mittainen reikäommelraitta (ks. kuva 21),

mutta minun paidassani oli kolme reikäommelraitaa, joiden pituudet olivat 10 cm, 12 cm, 10 cm ja etäisyys toisistaan 14 mm (kuva 23). Reikäommelraidat olivat vain n. 1,5 mm leveitä, ohjeen mukaisen reikäompeleen tulisi olla 6–7 mm leveä.

Kysyin Bragelta mahdollisia selityksiä eroavaisuuteen, mutta tälle tapaukselle ei löytynyt loogista selitystä. Bragelta arveltiin kyseessä olevan yksittäisen tapauksen, sillä paidan reikäompeleita ei ole missään vaiheessa puvun historian aikana muokattu toimiston johdolla. Joskus saattoi syntyä väärinkäsityksiä, kun asioita hoidettiin sanallisten ohjeiden varassa esim. kirjeitse (E. Mendelin, sähköposti 18.1.2017). Tarkistin vielä kaikkien muiden suomenruotsalaisten pukujen paitojen kuvaukset, mutta tämän kaltaista paitaa ei esiintynyt muissakaan puvuissa.

Kuva 23. Oman paidan reikäommelkuviot.

Uusi paita vai korjauksia

Yleisin saamani neuvo oli paidan uusiminen kokonaan, mutta koska tutkin nimenomaan korjaamista, halusin korjata myös paidan. Pidin myös sen reikäompeleita säilyttämisen arvoisina. Paidan merkittävin ongelma olivat sen n. 10 cm liian lyhyet hihat. Yhtenä korjausvaihtoehtona olisi ollut lisätä paidan miehustaan olalta helmaan ulottuva kiila, jolla hihaan oltaisiin saatu lisää pituutta etukappaleen levenemisen kautta. Bragen ohjeistuksen mukaan kiila olisi maksimissaan saanut olla noin neljä senttiä leveä, jotta se olisi jäänyt piiloon liivin alle. Tämä 4 cm lisäys ei kuitenkaan olisi riittänyt minulle. Asiantuntijaneuvoista nousi esille myös hihojen lyhentäminen $\frac{3}{4}$ mittaisiksi, mutta se olisi eronnut olennaisesti mallipuvusta, joten hylkäsin ajatuksen.

Paita oli myös melko ahdas. Sen pystyi pukemaan päälle, mutta minkäänlaista väljyyttä siinä ei ollut. Kansallispukeopettaja neuvoi lisäämään paidan leveyttä sivuun ommeltavien kiilojen ja kainalotilkkujen avulla.

Vertailin hihan pidentämisen vaihtoehtoja. Hihoja olisi voinut pidentää lisäämällä hihojen yläpäähän kaitale, ommella hihasaumaan kainalotilkku ja jättää hihansuun rakenteet ennalleen. Hihojen jatkaminen erillisellä kaitaleella toki näkyisi, mutta koska kansallispuvun lähtökohta kansanpuku oli nimenomaan kansan käyttämä puku, jota korjattiin tarpeen mukaan, tätäkin asiaa voisi lähestyä filosofisesti ja korjata sen mikä on ongelmana. Esikuvien aikaan jatkaminen oli tavallista.

”Kauniilla käsialalla tehty katesauma on kuin koriste. Vaate ei saumoista huonone, se kaunistuu. Paitaan voi tarpeen mukaan huoletta tehdä jatkosaumoja, jos käytettävissä oleva kangas niin vaatii.”

Soja Murto, Sukkulalla ja neulalla -blogi.

Toisena vaihtoehtona oli ommella kokonaan uudet hihat ja kainalotilkut.

Toteutus

Kuva 24. Kiila ja kainalotilkku. Katesauman toinen ommel puuttui vielä tässä vaiheessa.

Päätös siitä, miten korjaisin hihat, oli vaikea. Ratkaisevaan asemaan nousi sopivan materiaalin löytyminen ja oma kokeilunhalu. Löysin partioleirin tuunaustyöpajasta vanhan hyväkuntoisen lakanan, jonka materiaali oli hyvin lähellä paidan kangasta.

Aloitin lisäämällä paitaan leveyttä (kuva 24). Bragen ohjeen mukainen väljyysvara on 20 cm, mutta suomalaisissa puvuissa ohje on 20–30 cm. Kansallispu kuopettajan neuvon mukaan määrittelin väljyysvaraksi 25 cm, mikä tarkoitti 6,5 cm levyisen kiilan lisäämistä kumpaankin sivusaumaan. Teknisesti ottaen 25 cm väljyysvara oli tässä kohdassa parempi, sillä 4 cm kiilaan olisi ollut hankalampi ommella kainalotilkut ja kiilan saumat olisivat jääneet lähelle toisiaan. Kainalotilkkujen ompeleminen ei ollut aivan yksinkertaista, sillä yleensä kainalotilkut ommellaan saumaan eikä kiilan halkioon.

”Aiemmin päivällä kyllästyin myös tutkivaan oppimiseen kainalotilkun kohdalla. Olin yrittänyt jo maanantaina ommella kainalotilkkuja halkioon siinä onnistumatta. Sentin saumanvara ei toimi, tilkku ei käänny kärjestä, enkä ymmärrä, miten korjaisin tilanteen. Googlailin, mutta löysin korjaustarinoista vain Leenan laittaman kuvan. Hän oli ratkaissut ongelman siten, että alin kärki oli katkaistu ja tilkku kohtasi jatkopalan tylppäkärkisenä. Päätän laittaa kysymyksen *Kansallispu* Facebookryhmään. Muutaman tunnin kuluttua minua auttaa Seija. Ensin en tajua ohjetta, ja epäilen, ettei hän ole tehnyt katesaumoja. Sitten tajuan avainasian: ohuiden saumanvarojen vahvistaminen. Se tarkoittaa, että kärjessä saa olla pienet saumanvarat. Kun teen rohkean aukileikkauksen, saan kainalotilkun kääntymään niin kuin pitääkin.”

Omat muistiinpanot 2.3.2017.

En ollut vielä tehnyt päätöstä hihojen korjaamisesta, mutta halusin opetella vetopoimutuksen tekemistä. Kaikki näkemäni vetopoimutukset oli tehty pellavakankaalle eikä asiantuntijakaan ollut nähnyt sitä käytetyn lakanakankaalle. Päätin tehdä itsenäisesti kokeilun. Leikkasin lakanasta uuden hihan, jonka suuhun aloin ommella vetopoimutusta ohjeen mukaan 3 pistoa sentille. Tässä kohdassa tuli ongelmaksi, miten etupistot lasketaan.

”Onko yksi pisto aina kankaan päällä näkyvä osa, vai ovatko pistoja myös taakse jäävät osat. Oletin, että lasketaan päälle näkyviä osia. Tuloksena tulee hirveän tiheää, joten etsin lisää ohjeita Sojan blogista. Sojalta ei löydy neuvoa, mutta löydän ”Käsitöitä” blogin, jossa ommellaan Alatornion paitaa. Käytössä on Bragen pellavakangas, ja tekijä kertoo ommelleensa vetopoimutuksen 4 langan välein. Olen nähnyt Bragen pellavan, ja sen sidos on – luonnollisesti – harvempaa kuin oman lakanakankaani. Ylitornion paita näyttää leveähihaiselta, kuten omanikin. Apua on pistomäärästä, jonka tekijä kertoo: 1240 pistoa. Kun jaan kankaan leveyden pistojen määrällä, tulee tulokseksi 4,84 mm. Vihdoin löydän myös Bragelta saamani ”Rynkning” ohjeen. Sen mukaan vetopoimutuksen pistojen pituus on 2-3mm ja pistojen tulee olla saman mittaisia sekä nurjalla että oikealla puolella. Tämän ohjeen tajuun, ja laskettuani lankoja päädyn ompelemaan pistot 7 langan välein. Kokeilen poimuttaa ommeltuani muutaman sentin, ja nyt poimutus näyttää sellaiselta, kuin mielestäni pitääkin.”

Omat muistiinpanot 13.2.2017

Näin tekeminen eteni tutkivan oppimisen hengessä, mutta sitten matkaan tuli uusia mutkia. Käytössäni oli monta ohjetta, mutta vetopoimutukseen liittyvää yksityiskohtaa ei mainittu missään niistä.

”Ommeltuani taas 20 cm mieleeni aivan kuin salamana kirkkaalta taivaalta, että taisin kuulla opettajan jossakin vaiheessa sanovan, että vetopoimutuksessa tulisi aina olla parillinen määrä lankoja, jotta laskos sidos menee samoin päin taitteessa ja laskos taittuu kauniisti. Onko tämä totta vai ei? Luen ohjeita, mutten löydä faktoja. Jälleen kerran turhautunut olo, mutta jatkan tekemistä 8 langan välein ja korjaan kaiken jo aiemmin ompelemanani.”

Omat muistiinpanot 13.2.2017.

Muutaman yrityksen ja erehdyksen jälkeen sain siis ensimmäisen hihan vetopoimutukset ommeltua, mutta en ollut tyytyväinen poimutukseen verratessani sitä aiemmin näkemiini. Myöhemmin selvisi, että suomenkielisen alueen pukujen suosituksissa ja näkemissäni kuvissa vetopoimutuksen väli on 2 mm. Ompelin myöhemmin vetopoimutuksen uudelleen 6 langan välein, jolloin siitä tuli haluamani näköinen.

Työväenopiston tunnilla opin lisää prosessia helpottavia työtapoja: vetopoimutusta ommellessa voi tehdä siten, että poistaa yhden langan siitä kohdasta, jonne tulee ensimmäinen poimutus, eli 0,5 cm päästä reunasta. Silloin poimutuksen langat on helpompi laskea. Kokeilin tätä menetelmää korjatessani vetopoimutusta tiheämmäksi, ja se helpotti tekemistä huomattavasti. Voi myös kokeilla käyttää eriväristä lankaa reunimmaiseksi jäävässä poimutusrivissä, silloin pistot näkyvät helpommin, eikä eri väriäinen lanka haittaa, kun se jää rannekkeen sisään. Hiljaista tietoa tämäkin.

Kuva 25. Uuden hihan vetopoimutettu hihansuu.

Koska vetopoimutus onnistui hyvin (kuva 25) ja hiha poimuttui kansallispukuopettajankin mielestä kauniisti, päätin ommella paitaan kokonaan uudet hihat, mikä toi hihoihin myös toivottua lisäleveyttä. Kiinnitettyäni hihan rannekkeisiin, totesin kuitenkin, että uusi ranneke – varsinkin tä-

män paidan 6 cm leveänä – on lakanakankaan pehmeiden takia velton oloinen. Myös rannekkeen pituutta olisi pitänyt ymmärtää arvioida kriittisemmin, sillä ohjeen mukaan 5 cm väljyydellä ommeltaessa rannekkeesta tuli turhan tiukka.

Korjausten jälkeen paidan muoto vastaa mallipuvun paitaa, mutta koristelu ei, sillä alkuperäinen erikoinen koristelu säilytettiin, samoin pääntien kanttaus. Perinteisen valmistuksen menetelmät soveltuivat hyvin paidankin korjaamiseen, mutta ompelun materiaalit eivät. Paidan ompeluun käytetään yleensä pellavalan-

kaa (Bockens) 40/2 tai 50/2. Tämän vahvuinen lanka aiheutti kuitenkin lakanankaassa kude- ja loimilankojen katkeamista, joten testasin ompelua sekä 60/2 että 80/2 paksuisella langalla. Näistä kahdesta paremmin toimi 60/2 vahvuus. Kysyin kahdeltakin asiantuntijalta, onko hyväksyttävää käyttää ohjeista poiketen ohuempaa lankaa, kun toteutetaan perinteisen valmistusmenetelmän mukaista ompelurakennetta kevennetystä materiaalista valmistettuun tuotteeseen. Kumpikin asiantuntija antoi kieltävän vastauksen ja suositteli käyttämään ohjeiden mukaisia vahvuuksia. Omat havaintoni kuitenkin tukivat ohuemman langan valintaa, joten tein ompeleet sillä.

Kangas (2017, 56) kertoo, että aiempien sukupolvien työtavat ja ompelurakenteet on kehitetty käsinkudotuille materiaaleille. Väitän, että tätä tietoa tulee soveltaa käänteisesti silloin, kun korjataan perinteisen valmistuksen menetelmillä kansallispukua, joka on toteutettu esikuvista poiketen kevennetyistä materiaaleista. Kevennettyjen materiaalien asettamat rajoitukset on otettava huomioon korjausta tehtäessä ja valittava *sopiva* lanka, joka ei riko kangasta.

4.3.4 Esiliina ja paha silmä

Kuten aiemmin todettiin, esiliinat kokivat muutoksia kansallispukuja koottaessa ja niitä on myöhemmin tarkistettu vastaamaan paremmin esikuvia. Vertasin pukuni esiliinaa sekä nykyiseen mallipuvun ohjeeseen että aiempaan.

Esiliinan tulisi nykyisen ohjeen mukaan olla 75 cm leveä ja mielellään leveämpi, jopa 1 metriin asti. Omani oli vain 64 cm leveä. Esiliinan vyötärön leveyden tulisi olla puolet käyttäjän vyötärön mitasta, mutta tässä esiliinassa se oli 34 cm. Vyötärönauha oli esiliinan pohjakankaan kaltainen vihreä ja sitä oli jatkettu ruskealla kankaalla. Jo alkuperäisen ohjeen mukaan esiliinan vyötärökaitale tulisi valmistaa kapearaitaisesta kankaasta, jossa raidoituksen värit ovat samat kuin esiliinan boordissa. Myös vyötärön kolme laskosparia kääntyivät väärään suuntaan, eli ulospäin. Esiliinan suositeltava pituus on 7–8 cm lyhyempi kuin hame. Minun esiliinani oli 16 cm hametta lyhyempi.

Kuva 26. "Ett bjärt grönt band i foreklädesbårdem borde få samma färg som förklädets botten", Heikel, 1961, 4.

Esiliinassani on myös räikeäksi mainittu vihreä raita, joka mainitaan Bragelle hyväksyttäväksi lähetetyn ensimmäisen pukuversion mallissa. Bragen toimisto ohjeisti Heikelin (1961, 4) mukaan vaihtamaan tämän raidan värin esiliinan pohjakankaan mukaiseksi (kuva 26). Ilmeisesti esiliinani oli tehty ai-
van alkuperäisen, vielä hyväksymättömän ohjeen mukaan. Lisäksi boordin sidos poikkesi ohjeistuksesta. Boordin alle tulisi nykyohjeen mukaan jäädä kangasta n. 7 cm, mutta omassa esiliinassani sitä jäi boordin alle 15 cm, mikä oli myös selvästi enemmän kuin Heikelin (1961, kuvaliite 4.1) mukaan.

Aloin pohtia esiliinan väriä vasta myöhemmin. Olin nähnyt kaksi Kemiön pukua, joissa oli saman värinen esiliina kuin omassani, joten pidin sitä oikeana sävynä. Appelgren ym (2008, 164) kirjassa (ks. myös kuva 8) puvun esiliina on tummemman vihreä, mutta luulin värieron johtuvan valotuksesta tai painatuksen epätarkkuudesta. Kun kävin uudelleen Bragen toimistolla, varmistui, että esiliinani väri ei olekaan oikea, vaan mallipuvun esiliina on tosiaan tummemman vihreä. Väriero saattaa johtua siitä, että aikana, jolloin lankoja värjättiin itse, tulos on saattanut poiketa odotetusta. Materiaali on silti hyödynnetty, eikä väriero ole tässä tapauksessa ongelma (E. Mendelin, henkilökohtainen tiedonanto, 13.3.2017.)

Esiliinassa oli siis kokoon, muotoon ja väriin liittyviä eroja, mutta lisäksi siinä oli myös reikiä. Vain yksi asiantuntija oli ehdottanut reikien parsimista ja lisäksi uuden vyötärönauhan kutomista pöytäkangaspuissa.

Suunnitelma

Esiliinan korjaamisen päätökset olivat selvempiä, sillä minusta tämä esiliina ja sen erikoinen vääränlainen boordi räikeän vihreine väreineen oli säilyttämisen arvoinen. Onneksi Bragella oltiin asiasta samaa mieltä. Päätin korjata reiät parsimalla ja tehdä oikeanlaisen laskostuksen. Pohdin vyötärökaitaleen vaihtamista,

mutta puuttuva materiaali oli ongelma. Esiliina oli kapeampi kuin pitäisi, mutta se kelpaisi, koska kansallispukuraatikin on todennut, että tarkistettut puvut eivät syrjäytä aiempia saman paikkakunnan pukuja (Holst, 2011, 40).

”Suomenkielisen alueen ohjeistuksen mukaan esiliinan optimaalinen leveys on lantioluiden väli, käytännössä useimmiten noin 38 cm. Voin hyödyntää tätä tietoa miettiessäni esiliinan leveyttä, sillä kankaan ollessa näin kapea, suositus puolet vyötäröympäryksestä [suomenruotsalaiset puvut] ei ehkä näytä kovin hyvältä.”

Omat muistiinpanot, 9.3.2017

Esiliinaan saisi 3 cm lisää pituutta päästämällä alas helmapäärmeen alavaran. Tästä kuitenkin aiheutuisi se, että boordi sijoittuisi suhteellisesti vieläkin ylemmäksi.

Toteutus

Aloitin irrottamalla esiliinan vyötärökaitaleen. Olin aiemmin ihmetellyt, miksi sitä oli jatkettu kahdellakin eri nauhalla, nyt asia selvisi. Itse vyötärökaitaleesta oli leikattu pala pois, ja lisätty se toiseen reunaan solmimisnauhan jatkoksi. Samassa yhteydessä molempiin kaitaleisiin oli ommeltu nurja puoli ruskeasta nauhasta. Esiliinaa oli siis jossain vaiheessa levennetty. Purin helmakäänteen ja huolittelin sen reunan. Käänteen alta paljastunut kangas oli hieman tummempaa kuin itse esiliina. Parsin helman reiät taideparsinnalla.

Kesken korjaamisen suunnittelun aloimme työväenopiston kansallispukuryhmässä pohtia esiliinaa ja sen paikkaamiseen liittyviä uskomuksia. Kansanpukujen aikaan esiliinaa ei ollut uskomusten takia tapana paikata lainkaan eikä sitä pidetty vieläkään suositeltavana vaihtoehtona, joten nousi esiin mahdollisuus esiliinan uusimisesta kokonaan. Tämän johdosta kävin Bragelta varmistamassa, ovatko tekemäni ratkaisut hyväksyttäviä.

Kävimme esiliinan ongelmakohdat läpi Bragen toimistolla. Näytin parsimani kohdat ja parsiminen sai hyväksynnän. Lisäksi pohdimme pituusongelmaa. Sain Bragelta palan lähellä esiliinan väriä olevaa miesten liivikangasta, ja luvan jatkaa

esiliinaa vyötäröltä tällä kankaalla. Jatke jää käytännössä liivin alle. Suomenruotsalaisten pukujen yleisohjeen mukaan esiliinan tulee olla 5–10 cm hametta lyhyempi. Tässä tapauksessa täsmälleen oikeaa pituutta tärkeämpi kriteeri on kuitenkin, että jatke ei saa näkyä liivin alta. Tein samasta raitakankaasta esiliinaan uuden vyötärökaitaleen. Pieni väriero helmassa ei haittaa, joten jätin helmaan kaiken sen pituuden, minkä sain avaamalla päärmeeen. Käänsin helman ja vuoritin sen pellavaisella vuorikankaalla. Käytin tässäkin ompeluun Bockens pellavalankaa, jonka vahvuus oli 60/2.

Kuva 27. Esiliinan jatkeen epäonnistunut kanttauskokeilu.

Kiinnittäessäni esiliinan jatkopalaa pohdin, miten jatkeen reunat päärmättäisiin ja tein kanttauskokeilun (kuva 27) ottamalla mallia karjalaisista nytyinkiesiliinoista. Onneksi näytin tätäkin ratkaisua Bragen toimistolla, sillä se ei sovi länsisuomalaiseen perinteeseen. Purin kokeilun ja ompeilin jatkeen reunoihin tavallisen päärmeeen.

Vaikka ratkaisut oli jo tehty, halusin mielenkiinnosta selvittää, oliko kukaan *Kansallispuke* Facebookryhmän jäsenistä korjaillut esiliinoja ja miten hyvin esiliinaan liittyviä uskomuksia tunnettiin. Uskomukset olivat hyvin tiedossa, mutta jot-

kut muutkin olivat paikanneet tarpeen mukaan omia esiliinojaan.

Johtavana ajatuksena esiliinan korjauksessa oli autenttisuuden säilyttäminen ja sen ominaisuudet rajoittivat korjaamista huomattavasti. Perinteisen valmistuksen menetelmät sopivat hyvin korjausten toteuttamiseen.

4.3.5 Huivi, toivoton tapaus

”Hullu huivisa paekkoo, varsin viisas ee vyöliinaasakkaan. Kiuruvesi.”

Soja Murron blogi (<http://www.kansallispuku.com/index?page=9>)

Tämä sanonta nousi esille, kun kyselin *Kansallispuku* Facebookryhmässä kokemuksia huivin parsimisesta. Huivi oli painettu kukkakuvioinen villahuivi, eli nykyisen suosituksen mukainen. Huivissa oli paljon reikiä (kuva 28) ja asiantuntijat olivat jo yksimielisesti luokitelleet sen korjauskelvottomaksi. Päätin kuitenkin kokeilla parsimista ja irrottaa huivin reunasta parsimalankaa. Materiaali oli niin haurasta, että lanka katkesi heti. Huivia ei siis pystynyt korjaamaan, mutta ehkä sitä voi käyttää toisen huivin alla, mikä on ollut tapana suomenruotsalaisella alueella.

Kuva 28. Huivin reiät.

4.3.6 Tasku, kaunis ja melkein oikeanlainen

Saatuani taskun kuvan Bragelta ilmeni, ettei taskuni olekaan aivan mallin mukainen vaan siihen verrattuna hieman liian kapea ja pitkä. Myös Heikelin (1961, 7) mukaan oikeanlainen tasku on alareunastaan leveämpi, lisäksi taskua kiertävien

kirjailujen värit, taskua kiertävä punos ja pirtanauha olivat eri värisiä kuin mallipuvussa. Taskun kirjailu edustaa välikauden aikaista tapaa, eli se on muokattu tykkimyssyn kirjailusta. Nykyisen mallipuvun tasku on samanlainen.

Bragen mukaan tasku on hyvin taidokkaasti tehty eikä erotu silmiinpistävästi oikeasta, joten sen voi hyväksyä. Nähtyäni toisen Kemiön puvun Kalevalaisten naisten juhlassa, huomasin, että tasku oli eri korkeudella. Tarkistimme Bragella vielä taskun oikean korkeuden ja totesimme, että sitä pitää nostaa noin 5 cm.

4.3.7 Yhteenveto korjauksista

Kaiken kaikkiaan kansallispukuni korjaaminen eteni monien vaiheiden ja tarkistusten kautta. Taulukkoon 2 (liite 1) on koottu tiedot siitä, mitä aikakautta kukin vaatekappale edusti, miten se poikkesi mallipuvusta tai välikauden mallipuvusta, millainen sen kunto oli ja minkälaisia kunnosta ja puvun käyttäjästä johtuvia korjauksia tarvittiin. Taulukkoon on listattu myös tehdyt korjaukset ja lyhyt kommentti lopputuloksesta.

4.4 Taitoa jahtaamassa

Käsityön tekemiseen liittyy yleensäkin paljon hiljaista tietoa, samoin kansallispukujen valmistukseen ja korjaukseen. Collanus tosin kehottaa miettimään hiljaista tietoa ja sitä, kuinka usein onkin oikeastaan kyse siitä, että aiemmin yhteisömissuudessa ollut taito on yksityistetty yhteisöltä. Teollisen vallankumouksen jälkeen käsityöstä tuli harrastus ja aiemmin yhteisenä ollut taito myydään harrastuksena takaisin yhteisölle. Aineeton kulttuuriperintö on muuntunut yksipuolisemmaksi ja harvojen oikeudeksi. (Collanus, esitys Kansallismuseolla 13.4.2016.) Holst (2011, 89) kertoo, että kansannainen osasi tehdä luovia ratkaisuja esiliinoja ommellessaan, mutta miksi ne ovat ihailtavia ja omani eivät? Kansallispukua ja sen ulkonäköä määrittelevät säännöt estävät minua tekemästä omaperäisiä ratkaisuja, kun tavoitteenani on tehdä puvusta mallipuvun näköinen. Kenen on lupa määritellä, että nykyinen ei enää osaa tehdä kelvollisia korjausratkaisuja omin neuvoin?

Collanus siis viittaa taidon siirtämättä jättämiseen. Myös Koskennurmi-Sivonen (2002, 2) toteaa, että taitoa koskevista asioista voidaan jättää puhumatta myös esim. taloudellisista tai valtapoliittisista syistä ja aikoinaan ammattikuntalaitos on valvonut oikeutta harjoittaa tiettyä ammattia ja miten sen saa opettaa toiselle. Tätä kutsutaan protektionismiksi.

Polanyin mukaan hiljaisessa tiedossa on kyse siitä, että tiedämme enemmän kuin olemme kykeneviä kertomaan. Luotamme tietoisuuteemme toimittaa liikkeitä, jotka toteuttavat taidon suorittamista. Tätä voidaan kutsua hiljaisen tietämisen toiminnalliseksi rakenteeksi. (Polanyi, 2009, 10.)

Wood, Rust ja Horne toteavat, että osa hiljaisen tiedon siirtämisen vaikeutta johtuu siitä, että asiantuntija ei voi tietää, mikä asia aloittelijalle on epäselvä. Aloittelija taas löytää ongelmakohtansa vasta, kun on kokeillut suorittaa tehtävän. Aloittelijan kysymykset taas helpottavat asiantuntijaa sanoittamaan taitoa, sillä usein oman taidon pukeminen sanoiksi on vaikeaa. Toisaalta myös aloittelijan kokeiltua tehtävän suorittamista, hän pysyy ymmärtämään asiantuntijan antamat ohjeet helpommin ja lyhyempinä kuin ilman omakohtaista harjoittelua. (Wood, Rust & Horne, 2009, 68.) Oivallettua ongelman hiljaisen tiedon siirtämisen vaikeudesta, aloin toimia siten, että kokeilin ensin tehdä jonkin vaiheen itsenäisesti, ohjeiden varassa. Tämän kokeilun jälkeen minun oli helpompi kysyä asiaan kuuluvia ja oppimistani edistäviä kysymyksiä.

Lankanapin tekemistä harjoitellessani havaitsin, että kun opettelin tekemään nappia itsenäisesti useaa ohjetta tutkien, osasin opettaa tekemisen muille. Opettaminen on tehokas tapa oppia itsekin. Tästä huolimatta oli vielä epäselvää, millaista lankanappia kansallispuvun paidan rannekkeessa tulisi käyttää: kannallista vai suoraan kiinnitettävää.

Taidon opettelu oli ajoittain hyvin turhauttavaa. Käytännön kokemuksia hiljaisen tiedon selittämisen vaikeudesta tuli esimerkiksi ommellessani hameen yhdysaumaa. Tiesin, että jälkipisto on tikkipiston kaltainen, mutta joka toinen pisto jää pois välistä. Ensimmäinen yritys ei onnistunut, sillä saumasta ei tullut riittävän

tiukka. Päättelin, että pistoja tulee kiristää, jolloin päädyin tilanteeseen, että sauma sinänsä pitää hyvin, mutta pistot katoavat ompelun puolella lähes näkymättömiin. Käynnistin kyselyn siitä, miten jälkipistoja tulisi ommella ja kuinka pitkiä pistojen tulisi olla. Laitoin kysymyksen Facebookiin sekä *Kaapelin kansallispukuryhmään*, että yleiseen *Kansallispukuryhmään*. Sain vastauksia.

”Meillä kaikilla ompelussa on sisäinen rytmi, joka voi vaikuttaa käsialaan. Kankaiden paksuus, (ommeltava kohta) langan paksuus ja neula vaikuttavan kuinka pitkiäpistot ovat. Ompelukoneessa tikin pituus on 2,5 kun ommellaan vaatteita. Siitä saa silmiin hyvän kuvan, mikä voisi olla yksittäisen tikin pituus. Jälkipistossa tikit eivät mene yhteen. Väli on lanka tai kaksi. Jos 1 cm on 3,5 jälkipistoa sauma on hyvin kiinnittyvä kun sitä katsotaan oikealta puolelta. Liian pienetkään tai isot pistot eivät ole hyviä. Ompelussa pitää muistaa sopiva kiristys.”

Lähde: *Kaapelin Kansallispuku* Facebookryhmä

Kansallispuku Facebookryhmässäkin vastanneet asiantuntijat mainitsivat tarkan ohjeistamisen olevan hankalaa.

”Tähän on hirveen vaikee vastata. Kun siulla on kankaat siinä vastakkain, niin aika sopiva piston pituus on se lyhyin, jonka pystyt sujuvasti ottamaan koukaten nurjan kautta neulalla, työntämällä pistoa ottaessa kankaita sormella hiukan itseäsi kohti. Jos kangas on tosi ohutta, niin tämä ei välttämättä ihan toimi. Ompelussa on avuksi, jos laitat ompeleen alkupään (kun olet ommellut muutaman sentin), neulalla kiinni esim. polven ympärille kietaistuun nauhaan. Kiristäminen on silloin helpompaa ilman, että sauma lähtee menemään kasaan. Oleellisempaa kuin piston pituus, on siis se kiristys. Ja sauma on hyvä, kun katsot sitä oikealta puolelta ja vedät kevyesti kappaleita erilleen. Jos sauma pysyy tiiviisti kiinni, eikä ole ruttaantunut tai ”vedä”, se on hyvä. Kaikkein paksuimmissa kankaissa saattaa joutua ottamaan piston niin, että vetää neulan nurjalle ja sieltä taas oikealle, tosin niissä yleensä käytetään jotain toista ompelutekniikkaa (esim. paksu sarka).”

Lähde: *Kansallispuku* Facebookryhmä

Kun kokemus karttui, huomasin, että esimerkiksi onnistuminen täyttöpaikan teossa rohkaisi minua soveltamaan samaa paikkausratkaisua myös kankaan reunassa ja osasin arvioida sen tarkoituksenmukaisuutta tässä paikattavassa kohdassa. Prosessin alussa kansallispukuopettaja mainitsi kansallispukujen ompeluun liittyvän poisoppimista opituista perinteisen käsityöopetuksen menetelmistä. Tämä konkretisoitui esimerkiksi huolitteluissa, työn edetessä huomasin, että olin huolitellut joitakin reunoja turhaan. Sen sijaan harsimisen merkitys korostui.

Ylöstalo toteaa, että käsityöntekijä-käyttäjillä on se etu, että he voivat hyödyntää luovuuttaan koko itse tekemänsä tuotteen elinkaaren ajan esimerkiksi tuotteen käyttämisessä, korjaamisessa ja kierrättämisessä. Luovat ideat vaativat usein kokeilemista ja jalostamista, ennen kuin niitä voidaan todella käyttää. (Ylöstalo, 2014, 66.) Vaikka liivi ei ollut itse valmistamani, luovuus sen korjaamisessa mahdollisti tuotteen käytön vielä pitkään.

Eräänä aamuna nousi mieleeni tuttu lause: ”Tehdään niin kuin hyvä tulee”. Se muotoutui ohjenuorakseni pukua korjatessa. Koskennurmi-Sivonen (2009, 9–10) avaa tämän työtä ohjaavan metasäännön näin: tekijän tulisi antaa tehtävän työn (materiaalien, välineiden, käyttötarkoituksen) ja kokemuksen opettaa, miten paras jälki missäkin tekemisen tilanteessa syntyy. Kaikkea ei ollut mahdollista korjata aivan vaatimusten mukaiseksi, sillä puku itsessään asetti rajoituksia korjausratkaisuille. Tärkeätä oli tehdä ratkaisut niin hyvin, kuin se puku huomioon ottaen on mahdollista.

5. Pohdinta

Ajatus kansallispuvun korjaamisesta tutkimuskohteena syntyi tarpeesta korjata kansallispuku ja halusta kertoa prosessista muillekin, kun huomasin, miten vähän aiheesta oli saatavana kirjallista tietoa.

Tutkimus vastasi kysymykseen siitä, miten vanha Kemiön kansallispuku korjataan. Tutkimusprosessin aikana selvitin, minkä aikakauden puku on kyseessä ja minkälaisia rajoituksia puvun alkuperäiset valmistusmenetelmät asettivat korjaukselle. Puvun ajoittaminen onnistui vertaamalla pukua Kemiön nykyiseen mallipukuun ja sen aiemmin dokumentoituun versioon. Lisäksi tarvittiin tietoa puvun historiasta ja tietoa Bragen kansallispukekonsultilta. Puvun osista liivi, tasku, paita ja esiliina poikkesivat ominaisuuksiltaan sekä Kemiön aiemmasta puvusta että nykyisestä mallipuvusta. Tutkijana päätin, ettei näitä osia korvattu uusilla vaan ne korjattiin niiden olemusta kunnioittaen. Alun perin väärin toteutettuja kohtia ei aina pystynyt korjaamaan, minkä selvitän vaatekappalekohtaisesti *Korjaaminen* kappaleessa.

Jo prosessin alussa päätin kunnioittaa oman pukuni ratkaisuja. Kestävä kehitys on minulle tärkeä aihe. Kansallispuvun esikuva, kansanpuvut, ovat kestävän käytön edustajia, sillä ne kulkivat perheissä käyttäjältä toiselle, niitä muokattiin tarpeen ilmetessä ja materiaalit käytettiin tarkoin hyväksi. Siksi pyrin myös omassa korjausprosessissani mahdollisimman pitkälle hyödyntämään hankimaani pukua, sen materiaaleja ja välttämään uusien osien hankkimista. Kansallispuku osoittautuikin ilahduttavan muokattavaksi asuksi ja toi omaan kestävän kehityksen filosofiaani uuden pohdittavan aspektin: vaatteen muokattavuuden.

Korjausratkaisujen tekeminen vaati paitsi ymmärrystä vaihtoehdoista, joskus myös rohkeutta pitää kiinni omasta näkemyksestä. Toisinaan toimin vastoin saamiini ohjeita kieltäytyen vaatekappaleen uusimisesta, ja kokeilin itse kehittämääni korjaustapaa. Tämä osoittautui toimivaksi strategiaksi ja vaate sai lisää elinikää. Jotkin puvun osat, kuten esiliina ja tasku ”virheineen”, olivat erityisen kiinnostavia. Halusin säilyttää ne puvun osina, sillä ne edustavat oman aikansa näkemystä siitä, mikä on oikein.

Puvun korjaamisessa olisi ollut kaksi ompeluun liittyvää työtapamahdollisuutta eli korjausten toteuttaminen koneella tai käsin. Koska puku edusti ns. välikautta ja oli koneella ommeltu, sen olisi voinut korjatakin koneella ommellen ja ratkaisu olisi ollut aivan yhtä oikea kuin valitsemani. Halusin kuitenkin pyrkiä toteuttamaan korjaukset perinteisillä työtavoilla, eli käsin ommellen, sillä minusta se on oikea tapa ommella kansallispukuja. Motivaatiotekijänä toimi myös halu oppia uusia taitoja. Korjausprosessi olisi ollut helpompi, jos kansallispukujen valmistuksen perinteiset menetelmät olisivat olleet ennalta tuttuja. Suomenruotsalaisten pukujen ompelurakenteiden erot suomenkielisen alueen pukuihin verrattaessa aiheuttivat niin ikään pohtimista. Kaikki perinteiset valmistusmenetelmät sopivat puvun korjaamiseen, mutta ompeluun käytettävän langan valinnassa hyödynsin omaa kokemustani ja valitsin ohjeiden vastaisesti ohuemman langan.

Tutkimuksen nimi *"Tehdään niin kuin hyvä tulee"* tiivistää korjausprosessin aikana syntyneen toimintafilosofian. Koskenurmi-Sivonen (2002, 5) määrittelee taidon kyvyksi, joka syntyy olemalla henkilökohtaisessa kosketuksessa todellisuuden kanssa, eli taito hankitaan kokemuksella. Korjausratkaisun tekoa ei niinkään määrittänyt *oikea* eikä *väärä* vaan *sopiva*. Se ei missään tapauksessa tarkoita, että olisin tinkinyt korjauksen laadusta tai itse vaatekappaleen laatu olisi huonontunut korjauksen seurauksena. Paikoitellen se tarkoitti sitä, että pystyin tekemään päätöksiä toteutettavista korjausratkaisuista vasta aloitettuani materiaalin työstämisen eli hankittuani kokemusta. Yhtä lukuun ottamatta kaikki ratkaisut ovat kuitenkin tuttuja kansallispukujen valmistamisessa tai vakiintuneita käytäntöjä kansanpukujen ajalta.

Koska korjaamani puku ei kaikin osin vastannut Kemiön nykyistä mallipukua, eikä edustanut suoraan välikaudenkaan pukua ja sisälsi selittämättömiksi jääneitä ominaisuuksia, sen korjaamispäätökset olivat poikkeuksellisen haastavia. Oli pohdittava, onko ylipäänsä mahdollista muokata puku sellaiseksi, että se vastaisi kansallispukutarkistuksen jälkeisiä ihanteita oikeasta ja perinteisestä kansallispuvusta. Jälkikäteen ajatellen korjausprosessi olisi ollut suoraviivaisempi, jos olisin jo sen alussa osannut määritellä pukuni paremmin ja osannut kysyä oikeanlaisia

kysymyksiä sekä täsmentää kansallispukuasiantuntijoille oman tavoitteeni. Ymmärrys puvusta ja sen edustaman aikakauden ratkaisuista olisi auttanut tarkentamaan kysymyksiä.

Vaikka pyrin suunnittelemaan korjaamisen vaiheita ennakolta, korjausratkaisut vaativat usein tarkennuksia prosessin aikana. Joissain kohdin aiemmat korjaukset vaikuttivat omiin korjausratkaisuihini, sillä reiän todellinen suuruus saattoi paljastua vasta, kun purin aiemman parsinnan. Tiedon lisääntyminen korjaamisen aikana vaikutti niin ikään tehtyihin ratkaisuihin, esimerkiksi liivin korjaamisen suunnitelma muuttui tästä syystä.

Tämän kansallispuvun korjaamisen onnistumisessa avainasemaan nousivat saatavilla olleet materiaalit. Paidan hihojen korvaaminen uusilla oli mahdollista vain siksi, että löysin samankaltaista lakanakangasta. Esiliinan jatkaminen oli mahdollista Bragelta saadun materiaalin avulla ja hameen paikkaukset olivat mahdollisia, kun helman vuorista löytyi tarvittavaa materiaalia. Jos korjattava puku olisi ollut liian suuri, ja vaatinut pienentämistä, lisämateriaalia ei olisi tarvittu ja korjaamisen ratkaisut olisivat perustuneet erilaisiin seikkoihin.

Kansallispukuja koskeva kirjallisuus ja aiemmat tutkimukset rajautuvat tyypillisesti käsittelemään joko suomenkielistä tai suomenruotsalaista kansallispukuperinnettä. Oma tutkimukseni kertoo kummankin kielialueen kansallispukuperinteestä sekä niiden välisistä eroista, joita on paitsi pukujen kokoamisen historiassa, myös itse pukujen perinteisissä valmistusmenetelmissä. Tässä tutkimuksessa konkretisoituu, että vaikka itse pukeutuminen ei ole kansanpukujen aikaan noudattanut kuntarajoja, kielialueilla vallinneet kansallispuvun kokoamiskäytännöt ovat vaikuttaneet kansallispukukäsitteeseen sekä synnyttäneet toisistaan eroavia käytäntöjä.

Paitsi tietoa, korjausprosessissa voidaan tarvita myös pukuhistoriallista näkemystä, joka syntyy vasta pitkän kokemuksen tuloksena. Jotkin työtavat voivat olla ominaisia vain tietylle pukualueelle, eikä niitä saa sekoittaa, jotta pukuun ei vahingossa tule siihen kuulumattomia piirteitä. Korjatessa ei tule myöskään sekoit-

taa eri aikakausien vaatekappaleiden materiaaleja keskenään. Rajapinnassa olevia ratkaisuja oli hyvä arvioittaa asiantuntijoilla, joita tässä tapauksessa olivat kansallispukuopettajat sekä suomenruotsalaisiin pukuihin perehtynyt Bragen kansallispukukonsultti.

Tutkimuksen aikana korjausprosessia seuranneet kysyivät minulta usein, *mitä kannattaa korjata*. Tämä on vaikea kysymys, ja vastauskin on monitahoinen. Yksi puoli asiasta on: korjataan sitä, minkä voi korjata siten, että puku on edelleen juhlava ja hyväksytyn mallin mukainen. Aihe on myös subjektiivinen: mikäli puku on korjaajalleen tärkeä, hän on motivoitunut korjaamaan sitä enemmän ja hartaammin kuin yhdentekevää vaatekappaletta. Moni saa puvun perintönä, jolloin korjaamisen motivaatio on henkilökohtainen. Minua taas motivoi uuden oppiminen ja nautin lisääntyvistä taidoista. Puvussani oli paljon korjattavaa, mutta koin korjaamisen mukavana haasteena.

Tänä päivänä oma puvun hankkimisen lähtökohtakin tuntuu absurdilta, sillä kuvittelin ostavani itselleni suoraan sopivan puvun. Anderson (2006, 390) toteaa autoetnografisen menetelmän käyttämisen tuovan usein sivutuotteena pyrkimystä itsensä ymmärtämiseen. Kansallispukuihin tutustumisen jälkeen en missään tapauksessa haluaisi ostaa valmista pukua. Itse tekeminen, käsin ompeleminen ja varmasti taitojen karttuessa myös esimerkiksi kankaan kutominen ovat minulle kansallispukuharrastuksen tärkeitä elementtejä.

5.1 Luotettavuus

Tutkimusaineistoni on narratiivista ja sen analysointi perustuu narratiivien reflektoinnille. Autoetnografisessa tutkimusprosessissa tiedon luominen ja analyysin kerrokset yhdistyvät. Kirjoittaminen ja raportointi olivat osa analyysia koko tutkimusprosessin ajan. Myös tutkimusraportti on tiivis kertomus, joka esittelee henkilökohtaisen kokemuksen yksityiskohtineen.

Ellis ym. kuvaavat, että autoetnografisen tutkimuksen luotettavuutta, paikkansa-pitävyyttä ja yleistettävyyttä arvioitaessa näiden termien konteksti, merkitys ja

käytettävyys muuttuvat. Autoetnografille kysymys luotettavuudesta kohdistuu kertojan luotettavuuteen ja sen arvioimiseen sekä sen arvioimiseen, vastaako kertomus todellisuutta. Paikkansapitävyyttä arvioitaessa käytetään usein termiä ”verisimilitude”, mikä tarkoittaa toden tunnun arviointia: onko työ sellainen, että se auttaa lukijoita samastumaan kirjoittajan kokemukseen ja ymmärtämään sitä. Yleistettävyys on myös autoetnografeille tärkeä aihe, mutta lukija määrittelee yleistettävyyden: onko tutkija osannut kuvailla tuntematonta kulttuuriprosessia. (Ellis ym., 2011, 282–283.)

Aineisto muodostuu teksteistä ja valokuvista ja se esittelee kunkin vaatekappaleen korjausratkaisut perusteluineen. Aineiston tuottaminen on kerrottu raportissa, joka sisältää myös autenttista kerrontaa korjausprosessin ajalta. Materiaalit ja korjauspäätökset rajautuvat koskemaan vain tätä pukua eikä tutkimuksen oikeellisuutta voi todentaa toistamalla prosessia, sillä toista samanlaista pukua on mahdotonta löytää lähtökohdaksi. Puku on oman aikakautensa arvokas edustaja ja korjaukset on toteutettu tätä pukua arvostaen.

Tutkimusraporttini on ensimmäinen kirjallinen teos, joka käsittelee kattavasti kansallispuvun korjaamista. Tämä lisää tutkimuksen merkittävyyttä. Vaikka tutkimus koskee yhtä pukua, uskon, että se hyödyttää muitakin pukua korjaavia ja auttaa pohtimaan korjausratkaisuja eri näkökulmista. Suomen itsenäisyyden 100-vuotisjuhlavuosi näyttäisi varovaisesti arvioiden lisänneen kiinnostusta kansallispuvuja kohtaan. Usein korjattavaksi tulevat vanhat puvut ovat nykykäyttäjälle liian pieniä, sillä ihmiset ovat nykyään suurempia kuin ennen. Suurentamista palvelevia ratkaisuja löytyy tästä tutkimuksesta useita.

5.2 Pyhä kansallispuku

Tehdessäni tätä tutkimusta oma ajatteluni kansallispuvuista muuttui montakin kertaa. En aluksi uskaltanut alkaa korjata pukua, sillä kansallispuku tuntui pyhäältä asialta. Kun perehdyin kansallispuvujen historiaan ja siihen, miten pukuja oli koottu, ja mitä omituisiakin vaiheita siihen liittyi, kansallispuku muuttui enemmän

tavallisen vaatteen kaltaiseksi ja uskalsin aloittaa. Kun opin kansallispuvun valmistamisen menetelmistä, rohkeus kokeilla lisääntyi, sillä tiesin nyt, että kaikki ratkaisut voi tarvittaessa purkaa ja ommella uudelleen. Ajatteluni käännekohtiin liittyivät tiedon lisääntyminen ja usein myös jonkin asian näkeminen tai kokeileminen käytännössä. Prosessi puvun ostamisesta ensimmäisen vaatekappaleen valmistumiseen kesti lähes vuoden. Tiedon, taidon ja ymmärryksen saavuttaminen veivät pitkän ajan.

Toisinaan tieto lisäsi tuskaa. Suomenruotsalaisten pukujen suuri kytkös suomenruotsalaiseen identiteettiin aiheutti kriisin ja pohdinkin, olenko sovelias käyttämään pukuani ilman mitään sidettä suomenruotsalaisuuteen. Oman puvun oikeellisuus oli niin ikään suuri huoli, mutta se helpottui nähtyäni suuren joukon ihmisiä, jotka iloisesti kulkivat puvuissaan tiedostamatta niiden epätäydellisyyttä tai mahdollisia virheitä. Oli myös huojentavaa lukea Kansallispukuneuvoston todenneen, että kaikki eri aikoja edustavat puvut ovat arvokkaita ja niitä voidaan edelleen käyttää. Tosin tämä linjaus toi ristiriitaisuutta päätöksentekoon korjausprosessissa.

Prosessin aikana pohdin, miten suhtautua siihen, että kansallispukua ja sen ulkonäköä määrittelevät säännöt estävät minua tekemästä omaperäisiä ratkaisuja ja kenen on lupa määritellä, että ne eivät sovi kansallispukukontekstiin. Rajoitukset liittyvät siihen, että kansallispuku on *sopimus*. Kansallispukuja koottaessa on sovittu, mitkä ovat puvun osat, millaisia ne ovat ja miten ne valmistetaan. Sopimuksen sisältö avautuu ohjeiden kautta. Jokin taho hallinnoi ohjeita, ja niiden noudattamatta jättäminen on sallittua, mutta silloin kansallispuku tai sen osa voi muuttua muuksi vaatteeksi, ei-kansallispuvuksi. Sopimuksen noudattamatta jättämisestä voi aiheutua seurauksia riippuen siitä, millaisessa kontekstissa poikkeama tapahtuu.

Kansallispuku syntyi kansallisromantiikan aatteen kukoistaessa. Aatteelle on tunnusomaista kansan tekemisten ihannoiti ja kansan vaateparsia kerättiin talteen muodostamaan kansalle kulttuuriperintöä. Kansallispuvut perustuvat näihin talletettuihin esikuviin. Ei ole kuitenkaan tarkkaa tietoa siitä, millä perusteella vaatekappaleet valikoituivat museokokoelmiin, kun kansan identiteettiä rakennettiin.

On mahdollista, että museokokoelmissa on parhaiden taitajien parhaita saavutuksia. Kuitenkin kansallispukekirjallisuudessa yleistetään, että kansannaisten käsityötaidot olivat erinomaiset. Tämä saattaa olla perusteeton yleistys, etenkin kun tiedetään, että osa vaatekappaleista saatettiin hankkia valmiina. Toisaalta Holst (2011, 12) toteaa, että kansanomaisissa työtavoissa virheet olivat osa tekemistä, ja työtä jatkettiin siten, että korjattu kohta tuli osaksi kokonaisuutta. Tämä ilmentää kansallisromantiikan ideologian mukaista kansan aikaansaannosten ihailua ja toisaalta kertoo tallennettujen esineiden kirjosta. Ehkä sivistyneistö ajan hengen mukaisesti osoitti ihailua ja suvaitsevaisuutta kansan käsityötaitoja kohtaan, vaikka ne tosiasialla eivät välttämättä olleetkaan laadukkainta osaamista. Sivistyneistö kuitenkin näki aiheelliseksi jalostaa kansan pukeutumismakua esimerkiksi muokkaamalla liivien väritystä kansallispukeja koottaessa. Korjausprosessin aikana käydyissä keskusteluissa nousi usein esiin, että nykynaisten käsityötaidot ovat heikommat kuin kansannaisilla, vaikka sitäkään ei ole mahdollista luotettavasti mitata, kun emme tiedä, kenen käsityötaitoa museoesineet tosiasialla edustavat.

Palaan johdannon kysymykseen siitä, missä ja miten paljon tulisin kansallispukeja käyttämään. Kysymys on edelleen avoin. Suomen kansallispukuneuvosto suosittelee kansallispuvun käyttöä *kokonaisuutena* ja rajaa sen *juhlapuvuksi*. Tämä rajoittaa olennaisesti puvun käyttöä ja tekee siitä ristiriitaisen kestävän kehityksen edustajan. Puvun käyttöön liittyy muitakin sääntöjä, ja *Kansallispuke* Facebookryhmässä käydäänkin keskusteluja siitä, mikä on sopivaa. Epäilen, että tulen käyttämään pukua kokonaisuutena melko harvoin, sillä sopivia käyttötilanteita on vähän. Luultavasti tulen harrastamaan ennemminkin sekakäyttöä, eli puvun jonkin osan yhdistämistä arkipukeutumiseen. Onneksi on syntynyt uusi perinne ja luonteva kansallispuvun käyttömahdollisuus, kansallispukejen tuuletuspiknik, jota vietetään useilla paikkakunnilla vuosittain puvun ”syntymäpäivänä”, 5. elokuuta.

5.3 Ajatuksia jatkotutkimuksista

Kansallispuku osoittautui ennalta ajateltua mukaansa tempaavammaksi aiheeksi. Tehdessäni tätä tutkimusta pääsin samaan aikaan osallistumaan kansainväliseen tutkimusprojektiin. Vaikka itse projektissa oli kyse käsityöstä ja sen merkityksestä vanhustyössä, kiinnostuin myös osallistujamaiden kansallispukuperinteestä ja sen näkymisestä muissa osallistujamaissa: Itävallassa, Iso-Britanniassa ja Virossa. Itävallassa kansallispukuja oli myynnissä useassakin liikkeessä, Virossa taas kansallispukukankaita voi ostaa valmiina ja kansallispukuoseja on yhdistetty muihin tuotteisiin, Iso-Britanniassa kiltin käyttö on suosittua.

Tästä heräsi halu tutkia sitä, miksi oma kansallispukuperintemme on suljettumpaa ja miksi sen äärelle on vaikeampi päästä. Miksi tieto ja perinne ei ole Suomessa kaikkien saatavilla? Mitä asioita meillä on tehty toisin ja miksi? Miten se vaikuttaa kansallispukuperinteeseen ja sen säilymiseen? Voisiko perinne mahdollisesti muuttua avoimemmaksi ja miten siihen suhtaudutaan?

Lähteet

Anderson, L. (2006). *Analytic Autoethnography*. Journal of Contemporary Ethnography, 35 (4), 373-395.

Appelgren, K., Grönlund, K., Häggblom, M., Lönnqvist, B., Schulman, M., Vuori, G., Schildts (2008). *Finlandssvenska dräktboken*. Brages sektion för bygdedräkter.

Collanus, M. (2016). *Kerroksellinen käsityöperintö*. Esitelmä Elävä käsityöperintö! Kansallispuvuista leluhakkerointiin -seminaarissa, 13.4.2016, Helsinki. <https://www.youtube.com/watch?v=R22mZE22z3Q&feature=youtu.be>.

Ellis, C. (2004). *The ethnographic I: A methodological novel about autoethnography*. Walnut Creek, CA: AltaMira Press.

Ellis, C., Adams, T., Bochner, A. (2011). *Autoethnography: An Overview*. Historical Social Research, Vol. 36, No. 4, 273-290.

Ellis, C., Bochner, A. (2000). Autoethnography, personal narrative, reflexivity – researcher as subject. Teoksessa N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (toim.) *Handbook of qualitative research* (toinen painos, s. 733-768). Thousand Oaks, CA: Sage.

Eskola, J. & Suoranta, J. (2000). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Hakkarainen, K. (2014). *Akateemisen tutkimussuunnitelman rakenteesta ja sisällöstä*. https://www.helsinki.fi/sites/default/files/atoms/files/kai_hakkarainen_2014_akateemisen_tutkimussuunnitelman_rakenne_ja_sisalto_joulukuun_12.2014.pdf. Luettu 29.4.2017.

Heikel, Y. (1961). *Svensk-Finlands Bygdedräkter, Häfte 4–5*. Vasa och Helsingfors: Brages sektion för bygdedräkter.

Heikel, Y. (1986). *På forskningsresor i svenskbygden*. Helsinki: Föreningen Brage.

Holst, L. (2011). *Kansallispuku*. Helsinki: Maahenki Oy.

Kansallispukuja (1957). Helsinki: Helmi Vuorelma Oy.

Kangas, T. (2017) Kansallispuku – suomalaisen pukeutumisen aarreaitta. Teoksessa A. Kivilaakso, M. Luutonen & L. Marsio (toim.) *Itsetekemisen perinne – käsityöt elävänä kulttuuriperintönä*. Helsinki: Museovirasto.

Kasitoitakivasti, blogi Alatornion puvun valmistamisesta. <http://kasitoitakivasti.blogspot.fi/p/alatornion-kansallispuku.html>

Kaukonen, T.-I. (1985). *Suomalaiset kansanpuvut ja kansallispuvut*. Porvoo: WSOY.

Kauneimmat käsityöt 3. (1977) Kolmas painos. Porvoo – Helsinki – Juva: WSOY.

Koskennurmi-Sivonen, R. (2002). *Taito, tieto, ja tekijän hiljainen tieto*. http://www.helsinki.fi/~rkosken/taito_ja_tieto. Luettu 25.4.2017.

Lehtinen I., Sihvo, I. (2005). *Rahwaan puku*. Näkökulmia Suomen Kansallismuseon pukukokoelmiin. 3. uudistettu ja laajennettu painos. Helsinki: Museovirasto.

Lönnqvist, B. (1979). *Kansanpuku ja kansallispuuku*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Matikainen, T. (2008). *Taidot ovat muruja maailmalta – kansallispukuvalmistajien ammattitaito ja suhde kansallispukuun*. Joensuun yliopisto, Käsityönopettajan koulutus. Pro gradu -tutkielma.

Mäkelä, M. (2006). *Knowing Through Making: The Role of the Artefact in Practice-led Research*. Knowledge, Technology & Policy. October 2007, Volume 20, Issue 3, pp 157–163.

”Omin käsin” -lehti, 3/1963. Helsinki: Yhtyneet kuvalehdet.

Polanyi, M. (2009). *The tacit dimension*. Chicago and London: The University of Chicago Press.

Schulman, M. (2006). *Brages folkdräkter – tidlösa i 100 år*. <http://web.abo.fi/arkiv/etn/textil/folkdrakter.pdf>. Luettu 27.3.2017.

Sirelius, U.T. (1915). *Suomen kansallispuukujen historia*. 2. painos. Helsinki: Kansallisteos.

Sirelius, U.T. (1921). *Suomen kansallispuukuja 1 – Kuvia ja ohjeita käytäntöä varten*. Helsinki: Kansallistuote Oy.

Sukkulalla ja neulalla, Soja Murron kansallispukuaiheinen blogi. <http://sukkulalajaneulalla.blogspot.fi>

Teerisuo, I. (1950). *Hoida oikein vaatteesi*. Porvoo: WSOY.

Uskalikka, blogi Uskelan puvun valmistamisesta: <http://uskalikka.blogspot.fi/>.

Väyrynen, K. (1989). *Sata vuotta kansallispuhumallien historiaa*. Kansalais- ja työväenopistojen liitto ry.

Wood, N., Rust, C., Horne, G. (2009). *A Tacit Understanding: The Designer's Role in Capturing and Passing on the Skilled Knowledge of Master Craftsmen*. International Journal of Design, Vol.3 No.3 2009.

Yin, R. K. (1994). *Case study research*. Second edition. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Ylöstalo, R. (2014). *Kestävä käsityö 2030 - Käsityönharrastajien ajatuksia kestävästä käsityön tulevaisuudesta*. Helsingin yliopisto. Käsityötieteen laitos. Pro Gradu -tutkielma.

Liite

Liite 1: Taulukko 2, Kansallispuvun ajoitus, korjaustarpeet ja tulokset

Taulukko 2: Kansallispuvun ajoitus, korjaustarpeet ja tulokset

	Ajoitus	Poikkeamat/välikauden mallipuku	Poikkeamat/nykyinen mallipuku	Vaateen kunto	Käyttäjistä johtuva korjaustarve	Tehdyt korjaukset	Huomioitavaa
Hame	Välikausi	Raidat hieman kapeammat.	Raidat hieman kapeammat. Kudottu kampalangasta (nykyisin karstalanka), vyötärön poimutus, helman pituus sijainti, helmapäärmeeen ompeluratkaisu, vyötärörakenteet.	Reikiä, kulunut vyötärökaitale, repeytynyt vyötäröhalkion yläreuna.	Pidentäminen	Hametta pidennettiin purkamalla aiempi helmapäärmee ja vuorittamalla helma uudelleen. Reiät paristettiin tai paikattiin. Vyötäröpoimutus ja -nauha uusittiin, yhdyssauma ommeltiin uudelleen ja vyötärön kiinnitysratkaisu uusittiin.	Hame on muokattu muodoiltaan nykyistä mallipukua vastaavaksi, pituus ja leveys poikkeavat edelleen mallipuvusta. Vyötäröhalkio on sijoitettu paikkausten takia oikealle sivulle (hyväksyntä Bragelta).
Liivi	Välikausi	Körttien muoto, kantausten pituus ja kiinnitysratkaisu, nyörtysreikien määrä.	Kaavoitus, kantausten pituus ja kiinnitysratkaisu, nyörtysreikien määrä ja sijainti, vuorimateriaali, nyörin materiaali. (huom. liivi tarkistettu)	Uestymiä saumoissa.		Saumojen liestymät korjattiin, körtit muotoiltiin uudelleen, kantaus kiinnitettiin oikealla tavalla. Körtit muotoiltiin uudelleen, vuoritus uusittiin.	Korjauksen tavoitteena oli muokata liivin muoto paremmin välikauden mallipuvun liiviä vastaavaksi. Nykyisen mallipuvun liivi on tarkistettu ja mm. kaavoitus on muuttunut.
Paita	Välikausi	Reikäommelkirjailujen määrä, pituus ja leveys.	Reikäommelkirjailujen määrä, pituus ja leveys, pääntien kantaus, hihan kiinnitysrakenne, kainalotilkujen puuttuminen, hihansuun rakenne, napin materiaali.	Hyvä	Leventäminen ja hihojen pidentäminen.	Ommeltiin uudet hihat, miehustaan lisättiin leveyttä kiellojen avulla, hihan kiinnitys muokattiin ja lisättiin kainalotilkku. Helmapäärmee purettiin ja ommeltiin uudelleen käsin.	Paita ei vastannut välikauden eikä nykyistä mallipukua. Säilytettiin erikoisena yksilönä ja tehtiin käyttäjän koon vaatimat muutokset.
Esiliina	Välikausi	Vyötärönauhan materiaali, boordin värit ja sijainti.	Väri, leveys, vyötärönauhan materiaali, boordin värit ja sijainti, solmimisnauhat, poimutus.	Reikiä, vyötärökaitale kulunut ja jätetty eri materiaalilla.	Pidentäminen tuli tarpeelliseksi hameen pidentämisen takia.	Pidennettiin, vyötärökaitale ja laskostus uusittiin mallipuvun mukaiseksi, helmapäärmee purettiin lisäpituuden saamiseksi ja helmaan ommeltiin vuoritus erillisellä kaitaleella. Reiät paristettiin.	Esiliina ei vastannut välikauden eikä nykyistä mallipukua, mutta säilytettiin erikoisuutensa takia. Pidentämisen ratkaisu Bragelta.
Huivi	Välikausi / nykyinen mallipuku			Reikiä, hauras		Parsimisyritys	Parsiminen ei onnistunut materiaalin haurauden takia.
Tasku	Välikausi / nykyinen mallipuku	Väritys, muoto, pirtanauhan kuvio, kiinnitys väärässä kohdassa.	Väritys, muoto, pirtanauhan kuvio, kiinnitys väärässä kohdassa.	Hyvä		Tasku nostettiin pirtanauhassa oikealle korkeudelle muokkaamalla kiinnitysrakennetta.	Tasku on kaunis ja huolella valmistettu, pienen korjauksin jatkaa puvun osana (hyväksytetty Bragella).